

TIEKARTTA SOTE-TIETOPAKETTIN KÄYTTÖÖNOTTOON

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

© Sitra 2017

Sitran selvityksiä 125

**Tiekartta sote-tietopakettien
käyttöönottoon**

ISBN 978-952-347-010-1 (PDF) www.sitra.fi
ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

SITRAN SELVITYKSIÄ -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Esipuhe

Maailma ja Suomi sen osana muuttuvat juuri nyt nopeammin kuin ehkä koskaan aiemmin. Tämän vuoksi uudistumiskyvystä on tullut merkittävä kilpailukykytekijä kansakuntien ja organisaatioiden välillä. Lähitulevaisuudessa erot uudistumiskykyisten ja paikalleen jäməh-täneiden toimijoiden välillä tulevat todennäköisesti kasvamaan nopeasti. Tämä pätee myös suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Nopeaa muutosta ajavat eteenpäin muun muassa digitalisaatio ja teknologian kehitys, jotka ovat lyhyessä ajassa puolihuomaamatta mullistaneet monia arkisia käytäntöjämme, kuten tapaamme tehdä ostoksia, kuunnella musiikkia, liikkua paikasta toiseen, olla yhteydessä toisiimme tai etsiä tietoa.

Edellä kuvattuja arkisia edistysaskeleita yhdistää tiedon uudenlainen kerääminen, tiedon liikkuminen ja sen hyödyntäminen. Näistä samoista elementeistä on rakennettu myös sosiaali- ja terveydenhuollon uusi valtakunnallinen raportointikehikko, sote-tietopakettit, joka valjastaa tiedonkäsittelyn edistysaskeleet sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseen nykyistä asiakaslähtöisemmäksi ja kustannustehokkaammaksi. Sote-tietopakettit on raportointikehikko, joka kertoo, mikä sotessa maksaa ja miksi, ja mitä tällä rahalla saadaan aikaan.

Sosiaali- ja terveystministeriö (STM) ja Sitra ovat kehittäneet ja arvioineet **sote-tietopaketteja** (aikaisemmin palvelupaketteja) yhdessä keväästä 2015 lähtien. Käyttöön oton valmistelutyö siirtyi STM:n vastuulle vuoden 2017 alusta. Sote-tietopaketteja pilotoitiin 51 kunnan alueella keväällä 2016 ja testattiin seitsemässä eri maakunnassa keväällä 2017. Näitä pilotoinnista ja testauksesta saatuja kokemuksia ja tuloksia voidaan hyödyntää sote-uudistuksen toimeenpanossa.

Tämän tiekartan tarkoituksena on kuvata miten sote-tietopakettit on mahdollista ottaa käyttöön vuonna 2019. Sote-tietopaketien käyttöön oton tueksi on laadittu **Sote-tietopaketien käsikirja**, josta löytyy määrittelyt sote-tietopaketien sisällöille sekä kustannusten ja toiminnan kohdistamiselle tietopaketteihin. Sote-tietopaketien laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskykymittareista on laadittu erillinen dokumentti: **Sote-tietopaketien laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskykymittarit**, jossa on kuvattu tietopaketikohtaiset mittarit ja niiden määritelmät.

Sote-tietopaketien kautta saadaan luotettavaa, läpinäkyvää ja vertailukelpoista tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ohjauksen ja päätöksenteon tueksi niin maakunnallisesti kuin kansallisesti. **Sote-tietopaketeilla kuvataan erityisesti maakunnallisen järjestäjän onnistumista palvelujen hankinnassa maakunnan väestölle sekä näiden kustannusten hallinnassa.** Palvelujärjestelmän jatkuva kehittyminen ja nykyistä mahdollistavampi lainsäädäntö tuo tullessaan entistä monimuotoisemmat palvelu- ja rahoitustavat, joista esimerkkinä maakunnan liikelaitoksen tuotanto, maakunnan yhtiöitettyjen yksiköiden tuotanto ja kapitaatiokorvauksen piirissä olevat palvelut.

Tietopaketiraportointi mahdollistaa maakuntien välisen tunnuslukujen vertailun. Samalla se edesauttaa tiedon saatavuutta myös muihin käyttötärpeisiin sekä näin lisää tiedon tuotannon kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Toiminta- ja taloustiedon yhdistäminen toisiinsa ja kiinnittäminen asiakkaaseen on välttämättömyys tulevaisuuden tiedolla johtamiselle. Näin voidaan tunnistaa nykyistä paremmin eri asiakkaiden palvelutarpeet ja -käyttö sekä palvelujen tuottamiseen käytetyt resurssit.

Kun asiakasmääriä ja kustannuksia kuvaavaan tietoon yhdistetään lisäksi laadun ja vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmat, tämä mahdollistaa toiminnan kehittämisen ja kustannustehokkuuden parantamisen.

Suomen laaja sosiaali- ja terveyspalvelujen integroiminen ja järjestämisvastuun siirtymien kunnilta maakunnille mahdollistaa integroituneiden palvelukokonaisuuksien paremman ohjaamisen ja suunnittelun sekä osaoptimointimahdollisuuksien poistamisen. Haasteena on, että kansainvälisesti tarkasteltuna ei ole valmiita malleja laajan sote-integraation ohjaukseen. Useimmat mallit painottuvat vain terveydenhuollon ohjaukseen jättäen lähes 50 prosenttia sote-kustannuksista ja palveluista tarkastelun ulkopuolelle. Hoitoketjujen tarkastelulla ei pystytä tarkastelemaan kaikkia maakunnan järjestäjän rahoituksen piirissä olevia palveluja. Edellä kuvattu palvelutuotannon ja rahoitusmallien monimuotoistuminen luo lisähaasteen sote-palvelujen integroidulle kokonaisuohjaukselle nimenomaan maakunnan järjestäjän näkökulmasta.

Sote-tietopakettien integroiminen pysyväksi osaksi maakuntia ja kansallisia raportointi- ja ohjauskäytänteitä tukee palvelujen järjestämiseen, rahoitukseen ja tuottamiseen liittyvien mallien jatkuvaa kehittämistä ja uudistamista. Jotta tietopaketit voidaan ottaa kansallisesti käyttöön, ovat maakuntien sitoutuminen käyttöönottoon ja kansallisesti yhteisesti sovitettuihin pelisääntöihin (määrittelyt) erityisen tärkeitä.

Ideaalitapauksessa huomisen sote toimisi siten, että sosiaali- ja terveydenhuolto pystyy tietoon perustuen tunnistamaan yhteiskunnan muutoksia ja tämän ansiosta ennakoimaan näitä muutoksia ja reagoimaan niihin. Edessä ja jo menossa olevia muutoksia ovat muun muassa väestön ikääntyminen, muuttoliike ja digitalisaation avaamat uudet mahdollisuudet. Uudistuminen olisi järjestelmän perusominaisuus, ei muusta toiminnasta erillinen projekti.

Jatkossa maakunta tulee olemaan sote-palvelujen järjestäjä ja vastaa julkisesti rahoituksista sosiaali- ja terveyspalveluista maakunnan väestölle. Sote-uudistuksen ja esimerkiksi siihen liittyvän valinnanvapauden lisääntymisen myötä sote-palvelutuotanto tulee hajautumaan nykyistä enemmän. Tällöin asiakas voi itse valita perustason ja soveltuvin osin erikoistason palvelujen tuottajaksi julkisen tai yksityisen (ml. kolmas sektori) palveluntarjoajan. Jotta sote-uudistuksen tavoitteet nykyistä paremmasta palvelujen saatavuudesta, asiakaskokemuksesta, kustannustehokkuudesta ja vaikuttavuudesta toteutuisivat, tarvitaan tulevaisuudessa myös kasvavassa määrin tietoa ohjauksen ja päätöksenteon tueksi.

PÄIVI SILLANAUKEE

Kansliapäällikkö,
Sosiaali- ja terveysministeriö

ANTTI KIVELÄ

Johtaja,
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Sisällys

Tiivistelmä	4
1 Sote-tietopaketit tiedolla johtamisen työkaluna:	
sote-palvelujen tarkastelu kokonaisuutena	8
2 Sote-tietopakettien laajennetut hyödyntämismahdollisuudet	20
3 Valmistautuminen Sote-tietopakettien käyttööntoon	28
4 Sote-tietopakettien käyttöönton toteutus	38
5 Jatkuva kehittäminen	58
Keskeiset käsitteet	66

Tiivistelmä

Sote-muutoksen tavoitteita ja mahdollisuuksia yhdistää toisiinsa kaksi avainsanaa: **tieto ja johtajuus**. Tarvitaan uudenlaista, tietoon pohjautuvaa johtajuutta ja kykyä seurata muutosta. Ellei tässä onnistuta, sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuminen ei ulotu järjestelmän rakenteista palveluja tuottavien alan ammattilaisten toiminta- ja ajattelumalleihin asti. Muutoksen toteutumisen ratkaisee se, saammeko huomattavasti aiempaa kattavammin tietoa sote-järjestelmän toiminnasta sekä se, miten valjastamme tuon tiedon tavoitteellisen johtamisen työkaluksi järjestelmän uudistamiseksi.

Muutoksen toteutumisen ratkaisee se, saammeko huomattavasti aiempaa kattavammin tietoa sote-järjestelmän toiminnasta sekä se, miten valjastamme tuon tiedon tavoitteellisen johtamisen työkaluksi järjestelmän uudistamiseksi.

Sote-tietopaketit vastaavat sosiaali- ja terveyspalvelujen tiedolla johtamisen tarpeeseen kansallisesti ja alueellisesti. Tiedon läpinäkyvyyttä ja käytettävyyttä voidaan parantaa huomattavasti nykyisestä. Toimiakseen tiedolla johtaminen edellyttää muun muassa yhtenäisten laskentaperiaatteiden ja raportointikäytäntöjen määrittämistä, kirjauskäytännöistä sopimista ja tiedon yhdistämistä eri lähteistä.

Tietopaketit tarjoavat luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa ohjauksen ja päätöksenteon tueksi. Tietopaketit sisältävät kaikki julkisesti rahoitettavat sosiaali- ja terveyspalvelut ja niiden kustannukset riippumatta palvelun tuottajasta, organisaatorakenteesta tai rahoitusmallista. Alkuvaiheessa mukana

ovat maakunnan järjestämisvastuulla eli oman maakunnan väestölle julkisin varoin järjestettävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Tietopakettirakenne on sellainen, että myös muiden julkisesti rahoitettavien palvelujen, kuten esimerkiksi Kelan vastuulla olevien lääkehuollon ja matkapalvelujen käyttöä ja kustannuksia koskevat tiedot voidaan liittää osaksi raportointia, jos tarvittavat tiedot ovat käytettävissä.

Tietopaketeissa yhdistyvät sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöön ja kustannuksiin liittyvät tiedot sekä laadun, vaikuttavuuden ja uudistumiskyvyn mittaaminen. Yhtenä olennaisena piirteenä on tietojen kytkeminen henkilötunnukseen, mikä mahdollistaa asiakkaan ja asiakasryhmien palvelujen käytön sekä niiden kustannusten seurannan ja palvelujen kehittämisen.

Tietopakettien käyttöönoton testaus toteutettiin keväällä 2017 yhdessä Pirkanmaan, Pohjois-Savon, Varsinais-Suomen, Etelä-Karjalan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien kanssa. Testauksen tavoitteena oli kehittää edelleen raportointimallia sekä testata maakuntien tietoprosesseja tuottamalla suunnitelma tietopakettien käyttöönotosta. Tämän raportin ehdottama sote-tietopakettien käyttöönoton suunnitelma pohjautuu pitkälti testauksesta esiinnoille huomiolle ja opeille.

Sote-tietopakettien käyttöönotto muodostuu neljästä vaiheesta: sitoutumisesta, suunnittelusta, toteutuksesta sekä mallin jatkokehityksestä. Maakuntien sitoutuminen sote-tietopakettien käyttöönottoon ja kehittämiseen on ratkaisevan tärkeää, jotta tiedolla johtamisesta muodostuisi pysyvä käytäntö. Käyttöönotto on sidottava osaksi maakunta- ja sote-uudistuksen vaiheita ja niihin liittyvää tiedolla johtamisen sekä tiedon tuotannon rakenteiden muutosta.

**KUVA 1,
MEGATRENDIT
TEKEVÄT
TIEDOSTA
TÄRKEÄÄ**

Vertailukelpoisen tiedon merkitys kasvaa yhteiskunnassa monesta eri syystä – siksi sen tuottamiseen ja hyödyntämiseen kannattaa satsata nyt.

SOSIAALI- JA
TERVEYDENHUOLLON ON
UUDISTUTTAVA.

Vertailukelpoisesta tiedosta
tulee tärkein kehittämisen ja
johtamisen väline.

TÄTÄ MEGATRENDIT TARKOITTAVAT SUOMEN SOTELLE

- Suomi vanhenee: väestön ikärakenne muuttuu radikaalisti
- Yhä isompi osa suomalaisista asuu kaupungeissa: tarvitaan kykyä ennakoida palvelutarpeen muutoksia
- Huoltosuhte heikkenee: vähemmällä rahalla pitää vastedes saada enemmän tuloksia
- Tiedon keräämisen, käsittelyn ja hyödyntämisen keinot mullistuvat
- Yksilöllinen palvelutarve korostuu samalla kun Big Data antaa aivan uusia mahdollisuuksia vastata tähän tarpeeseen
- Vertaistuen ja -verkostojen merkitys kasvaa
- Inhimillisen hoivan arvo nousee entisestään

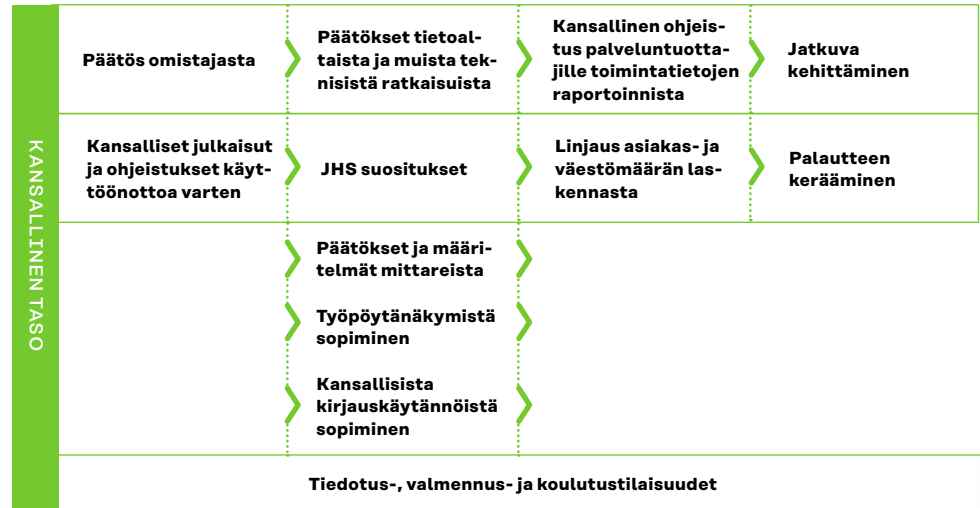
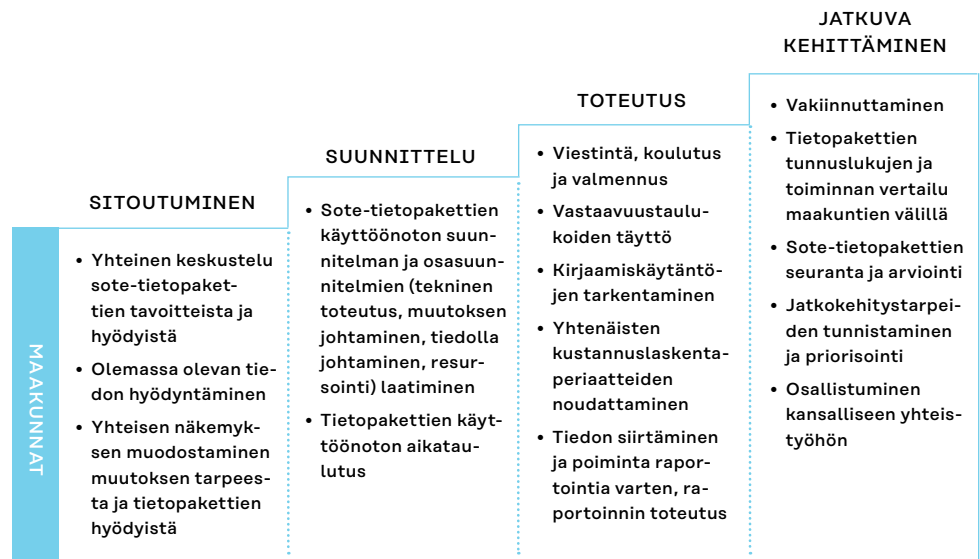
GLOBAALEJA MEGATRENDEJÄ

Eliniät pitenevät	Digitalisaatio & logistiikan kehittyminen	Hyperkonnektiivinen yhteiskunta
Kaupungistuminen	Nopea analytiikka	Data on valtaa ja vaurautta
Talouden reunaehdot tiukkenevat	Yksilöllinen terveys ja hyvinvointi korostuvat	Robotisaatio

KUVA 2, TIETOPAKETIT SUUNNITELMASTA KÄYTTÄNNÖKSI

Sote-tietopakettien käyttöönotto alkaa eri toimijoiden yhteisestä sitoutumisesta ja mahdollistaa lopulta sosiaali- ja terveydenhuollon jatkuvan kehittämisen.

Yllä olevassa kuvassa on esitetty sote-tietopakettien käyttöönottoon liittyvät tehtävät ja vastuut vaiheittain. Osa tehtävistä on kansallisia, sote-tietopakettien omistajan vastuulla, ja osa maakunnallisia, tulevan järjestäjän vastuulla.

Sote-pakettien raportointi on toteutettava muutamana kuukauden aikana, jos maakunnan asiakas-, potilas- ja taloustietojärjestelmät on harmonisoitu ja maakunnan alueella on käytössä yhteiset tietojärjestelmät.

Käyttöönottoon tarvittava aika riippuu pääasiassa maakunnan käytössä olevien tietojärjestelmien määrästä. Maakunnissa, joissa tietojärjestelmien harmonisointi on tehty (esimerkiksi Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala, Kainuu), tietojen yhdistäminen eri tietojärjestelmistä tietopakettiraportointiin vaatii siten huomattavasti vähemmän työtä ja aikaa kuin niissä maakunnissa, joissa on käytössä edelleen lukuisia erilaisia kuntakohtaisia asiakas-, potilas- ja taloustietojärjestelmiä.

1 Sote-tietopaketit tiedolla johtamisen työkaluna: sote-palvelujen tarkastelu kokonaisuutena

1.1 Sote-tietopaketit osana sote-uudistusta

Sote-tietopaketit ovat yksi sosiaali- ja terveyspalvelujen tiedolla johtamisen väline. Ne tuottavat maakunnan järjestäjälle ja valtakunnan tasolle tilannekuvan kunkin maakunnan väestön käyttämien sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuudesta. Tämän lisäksi ne tarjoavat jäsenettyä ja vertailukelpoista tietoa eri maakuntien välisen vertailun

Tietopaketit tuottavat maakunnan järjestäjälle ja valtakunnan tasolle tilannekuvan kunkin maakunnan väestön käyttämien sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuudesta.

mahdollistavalla rakenteella päätöksenteon ja sopimisneuvottelujen tueksi. Sote-tietopaketit luovat siten kehikon, jonka avulla on mahdollista ryhmitellä eri maakuntien väestölleen järjestämät sosiaali- ja terveyspalvelut yhdenmukaiseen muotoon riippumatta maakunnan organisaatio- tai palvelurakenteesta. Tällöin saadaan esimerkiksi tietoa siitä, paljonko järjestäjän ohjauksen kannalta keskeiset palvelukokonaisuudet maksavat ja mitä rahan vastineeksi saadaan. Asiakas- ja väestökohtaiseen kustannustarkasteluun voidaan liittää myös laatua, vaikuttavuutta ja uudistumiskykyä kuvaavia mittareita. Rakenne mahdollistaa myös valinnanvapauden piiriin kuuluvien palvelujen käytön ja kustannusten tarkastelun osana raportointia.

Vaikka sosiaali- ja terveyspalveluista on nykyisellään käytettävissä runsaasti tietoa, tämä ei kuitenkaan täytä ohjauksen ja päätöksenteon apuna käytettävälle tiedolle asetettavia vaatimuksia mm. tiedon luotettavuuden, ajantasaisuuden, hajanaisuuden takia. Sote-tietopakettityö tukeekin osaltaan kansallista tiedon tuotannon yhtenäistämistä sekä tiedolla johtamisen kehitystyötä. Testausmaakunnissa on pystytty käytännössä läpivalaisemaan maakuntien tiedon tuotantoa sekä toteuttamaan käsitelmääritysten vertailua ja yhtenäistämistä sekä tietojen yhdistämistä eri tietolähteistä. Näin on edistetty yhtenäisten rakenteiden syntyä vertailukelpoisen tiedon tuottamiseksi.

Sote-tietopakettien kehitystyö on liitetty osaksi meneillään olevaa valtakunnallista tietoarkkitehtuurin, kokonaisarkkitehtuurin sekä tietolaitteiden kehitystyötä. Lisäksi tiiviit kytkökset kansalliseen kustannus- ja vaikutavuustietojen määrittelytyöhön ehkäisevät päällekkäisen työn mahdollisuutta. Tulevaisuudessa, kun tiedolla johtamisen tietoperusta kehittyy, tietopakettien raportointi voidaan toteuttaa osana tulevaisuuden dynaamista raportointia ja ajantasaista tiedon seuranta: tilannehuonetta. Tilannehuone kertoo mm. missä mennään ja mitä organisaatiolta odotetaan nyt ja seuraavaksi.

Yhdistämällä maakuntien väestöä, toimintaa ja taloutta kuvaavat tiedot saadaan myös valtakunnallinen tietopohja. Järjestämislain mukaan valtioneuvosto voi päättää maakuntia sitovasti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen kehittämisen edellyttämistä toimenpiteistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan tai

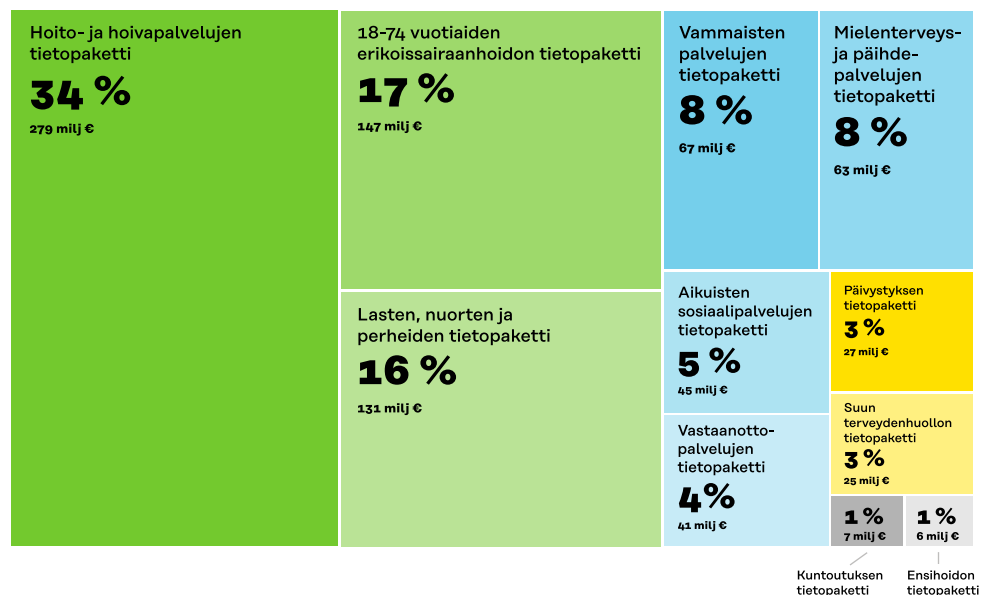
TAULUKKO 1, PIRSTALEISES- TA TIEDOSTA EHJÄÄN NÄKY- MÄÄN

Sote-tietopakettityö vaikutuksia nykytilan haasteisiin.

NÄKÖKULMA	NYKYTILAN HAASTEITA	RATKAISUJA
Tietojen luotettavuus	<ul style="list-style-type: none"> Tiedot eivät ole vertailukelpoisia Kirjauskäytännöt ovat epäyhtenäisiä Kansallisesti yhteneväisiä palveluryhmiä ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Laaditaan kansallisesti yhtenäiset palveluryhmät, mikä mahdollistaa vertailukelpoisten tietojen tuottamisen Kirjauskäytännöt tarkentuvat ja yhtenäistyvät Kustannusten kohdistamiselle määritetään kansallisesti yhtenäiset periaatteet
Tietojen ajantasaisuus	<ul style="list-style-type: none"> Vertailukelpoinen kustannustieto saadaan kerran vuodessa (tilinpäätöksen yhteydessä) Kansallisissa rekistereissä (THL, Tilastokeskus) oleva tieto päivittyy johtamisen ja ohjaamisen kannalta liian hitaasti 	<ul style="list-style-type: none"> Raportointi on ajantasaisempaa. Raportointi pystytään toteuttamaan automatisoidusti vähintään neljännesvuosittain, jatkossa ehkä reaaliaikaisesti
Tietojen hajanaisuus	<ul style="list-style-type: none"> Nykyisessä toimintamallissa ei ole käytössä yhtenäistä toiminta- ja taloustietoja yhdistävää raportointikehikkoa 	<ul style="list-style-type: none"> Vertailun mahdollistava yhtenäinen toiminta- ja taloustiedot yhdistävä raportointikehikko ja työpöytä näkymät
Tietojen tarkastelutaso	<ul style="list-style-type: none"> Tietoja tarkastellaan yksi palvelualue (perusterveydenhuolto, sosiaalihuolto, erikoissairaanhoido) kerrallaan Raportoinnissa ei saada tietoa asiakkaiden palvelukonaisuuksista tai kustannuksista 	<ul style="list-style-type: none"> Tietojen jäsentely ja tarkastelu yli palvelualueiden mahdollistuu. Kaikki julkisesti rahoitetut sosiaali- ja terveyspalvelut ovat mukana tarkastelussa Toiminta- ja taloustiedot on sidottu henkilötunnuksen, jolloin kustannuksia ja palvelujen käyttöä voidaan tarkastella samanaikaisesti esimerkiksi asiakasryhmittäin

KUVA 3, VARSINAIS- SUOMEN TESTAUKSEN TULOKSET

Varsinais-Suomen testauksen (Turku, Naantali, Raisio) sote-kustannukset sote-tietopaketeittain jaoteltuna.

palvelujärjestelmän kannalta muutoin laajakantoisten investointien ja tietojärjestelmäpalvelujen toteuttamisesta maakunnassa. Sote-tietopakettien tietoa voidaan halutessa hyödyntää myös näihin maakuntien ja valtioneuvoston välisiin neuvotteluihin sekä sopimusten konkretisointiin.

1.2 Tietopaketit strategisen suunnittelun työkaluna

Sote-tietopaketit ovat erityisesti tiedolla johtamisen ja strategisen suunnittelun väline palvelujen järjestämisestä vastaaville maakunnille. Ne auttavat järjestäjää päätöksenteossa, strategian käytäntöön viemisessä sekä seurannassa monin eri tavoin.

Strategisessa suunnittelussa sote-tietopaketteja voidaan hyödyntää mm. ennakoinnissa sekä erilaisten palveluvaihtoehtojen kartoituksessa. Ennakoitaessa alueen väestön tulevien vuosien palvelutarpeita ja palveluvälikoiman muutostarpeita, sote-tietopakettien avulla voidaan mm. ennakoida palvelukokonaisuuksittain resurssikehitystä maakunnan väkiluvun ja ikärakenteen kehitykseen suhteutettuna. Maakunnan sote-sektorin rakennemuutoksesta ja kustannusvaikutuksista voidaan tehdä myös erilaisia skenaarioita, joiden välillä on mahdollista tehdä strategisia valintoja. Sote-tietopakettien

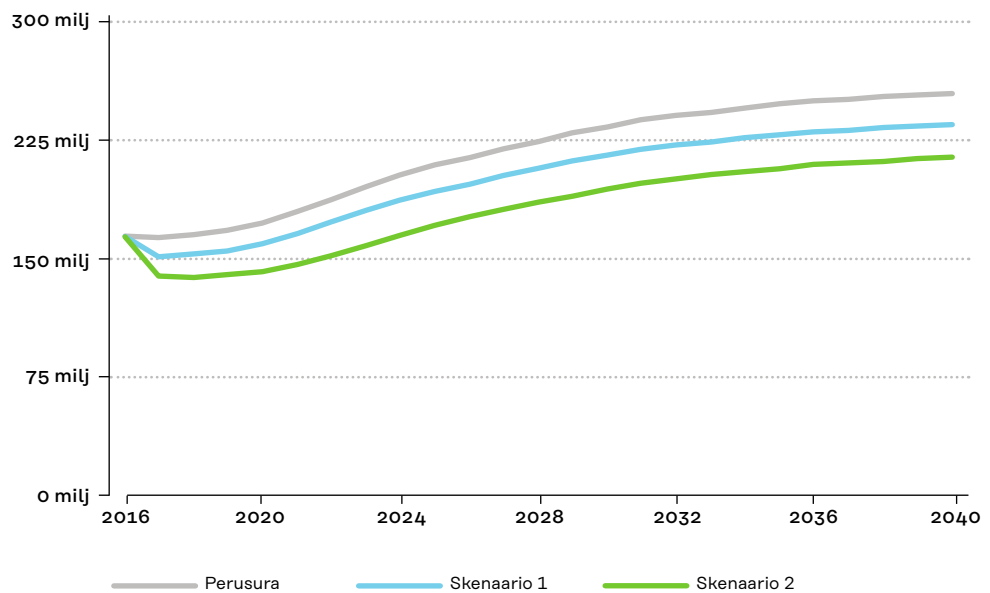
rakenne mahdollistaa sote-tietopakettien hyödyntämisen myös erilaisten palvelutuotantovaihtoehtojen kartoittamisessa sekä ulkoistamisten ja näihin liittyvien asiakas- ja toimintavolyymien tarkastelussa. Esimerkkinä sote-tietopakettien keskihinnan avulla (€/asukas ja €/asiakas) voidaan väestöennusteeseen liittämällä ennakoida tulevaa palvelujen kustannuskehitystä ja tehdä suunnitelmia palvelurakenteen muuttamiseksi sekä kustannuskehityksen hallitsemiseksi.

Strategisessa päätöksenteossa sote-tietopaketit auttavat järjestäjää resurssien allokoinnissa eri palvelukokonaisuuksien välillä. Sote-tietopakettien pohjalta tehtävä linjaus voi olla esimerkiksi panostetaanko maakunnan alueella avohoitoon vai laitoshoittoon tai ehkäiseviin vaiko korjaaviin palveluihin. Tietopakettien avulla voidaan arvioida, mikä palvelujärjestelmän rakenne tuottaa eniten terveys- ja hyvinvointihyötyä ja on koko palvelukokonaisuuden järjestämisen näkökulmasta edullisin.

Strategian käytäntöön viemistä helpottaa, kun sote-tietopakettien avulla strategia voidaan konkretisoida sopivalle lentokorkeudelle, eli kulloisenkin päätöksentekotilanteen kannalta oleellisen tiedon tasolla mitattaviksi kokonaisuuksiksi, kuten esimerkiksi kotona asumista tukeviksi palveluiksi.

KUVA 4, SOTE-TIETOPAKETIT SUUNNITTELUN VÄLINEENÄ

Sote-tietopakettien avulla voidaan tehdä skenaarioita tulevien vuosien kustannusten kehityksestä. Esimerkissä hoito- ja hoivapalvelujen tietopaketin kokonaiskustannusten kehitys Etelä-Karjalassa nykyisellä palvelurakenteella (Perusura), sekä rakenteella, jossa ympärivuorokautisen hoidon ja hoivan asiakkaista siirtyisi kotona asumista tukevien palvelujen piiriin 25 % (Skenaario 1) tai 50 % (Skenaario 2).

ESIMERKKEJÄ STRATEGISEEN SUUNNITTELUUN LIITTYVISTÄ OSA-ALUEISTA

Suunnitteluun ja seurantaan liittyy mm. väestön hyvinvoinnin ja terveyden seuranta sekä palvelutarpeen arviointi; palveluverkon suunnittelu ja hallinta; palvelujen kokonaisuuden hallinta monituottajamallissa, mm. palvelukokonaisuuksien ja -ketjujen määrittäminen; asiakaslähtöinen palveluintegraatio ja sen seuranta; palvelustrategia ja palvelulupaus; terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä talouden ja rahoituksen suunnittelu. Sote-tietopaketit tukevat näiden tehtävien toteuttamista tuottamalla vertailutietoa eri maakuntien sekä oman järjestämistoiminnan kustannuksista, asiakkaista, laadusta, vaikuttavuudesta sekä uudistumiskyvystä suunnittelun ja seurannan kannalta merkityksellisinä palvelukokonaisuuksina.

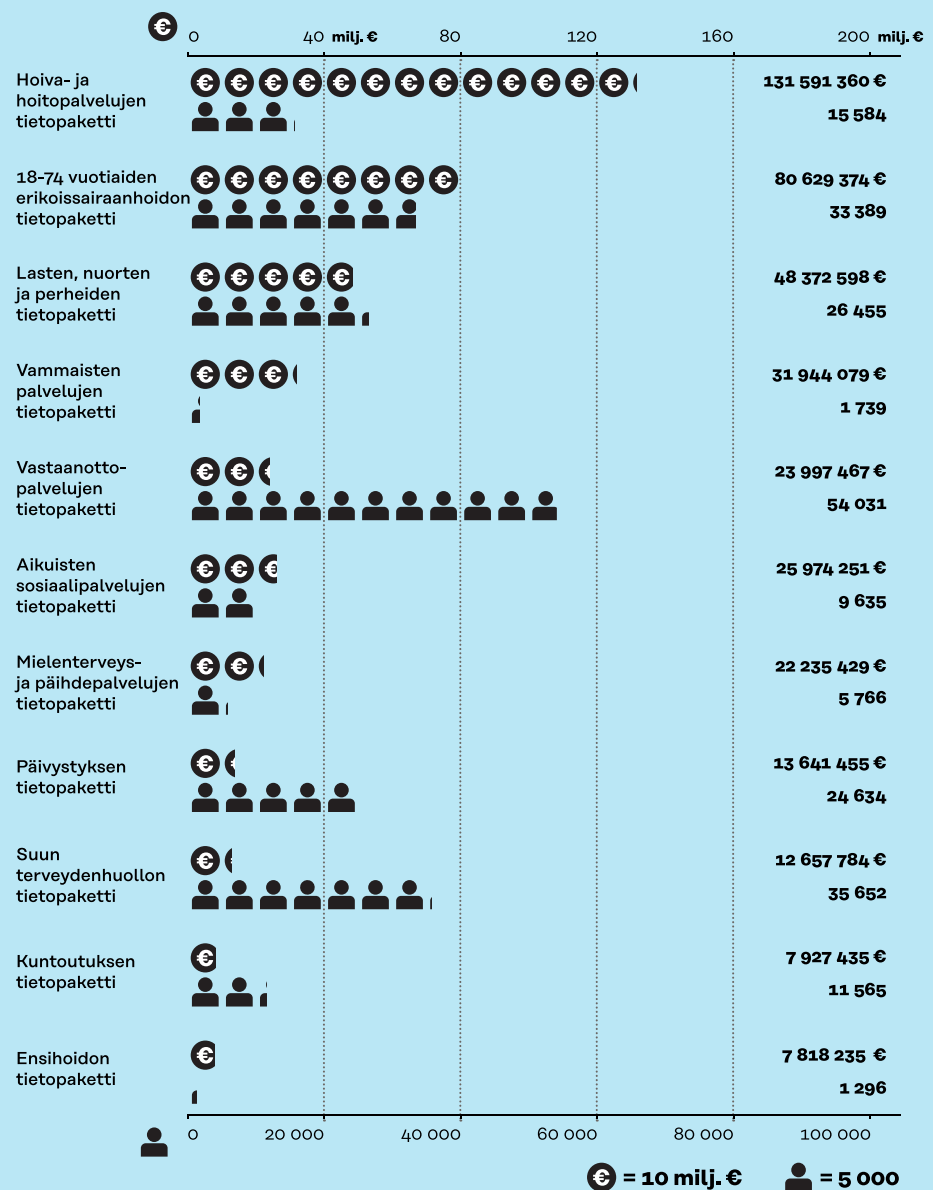
Ohjaukseen ja valvontaan liittyen järjestäjän tulee huolehtia palvelutuotannon valvonnasta ja omavalvonnan järjestämisestä, asiakasohjauksen kokonaisuuden rakentamisesta sekä palvelutuotannon ohjauksesta. Lisäksi järjestäjällä on vastuu viranomaistehtävistä sekä asiakas- ja potilasasiakirjojen rekisterinpitämisestä. Sote-tietopaketit tukevat palvelutuotannon valvontaa, asiakasohjausta sekä palvelutuotannon ohjausta.

Palvelujen hankinnan ja hallinnan osalta tehtävät jakaantuvat strategian mukaiseen palvelujen hankintaan monituottajamallissa, valinnanvapauden hallinnointiin, markkinoiden kartoitukseen ja markkinavuoropuheluun sekä sopimusohjaukseen ja -seurantaan. Hankinnan ja hallinnan toiminnon osana on myös uusien innovatiivisten markkinoiden ja toimintatapojen kehittäminen. Lisäksi sopimukseen liittyvien vaikuttavuus- ja tulostavoitteiden asettaminen tapahtuu osana hankintaa ja sen hallintaa. Tähän tietopaketit tuovat monituottajamallin ja valinnanvapauden hallinnan työkalun ryhmittelemällä palvelut tuottajariippumattomasti.

Kehittämiseen liittyen järjestäjä koordinoi tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa maakuntatasolla sisältäen mm. TKI-tiedon hallinnan ja innovaatioympäristöt. Järjestäjän on yhteistyössä kuntien ja valtion kanssa sovittava yhteen sen vastuulle siirtyvät palvelut. Yhdyspintoja palveluissa löytyy mm. päiväkotij- ja koulupalveluista, sivistys-, liikunta- ja kulttuuripalveluista, pelastuspalveluista, kaavoituksesta ja elinvoiman edistämisestä. Lisäksi asukkaiden osallistuminen yhtenä yhteistyön muotona on tärkeä osa uudistusta, kuten myös maakunnan edunvalvonta ja yhteistyö yhteistoiminta-asioissa sekä tutkimuksessa. Sote-tietopaketit tukevat näitä tehtäviä läpivalaisemalla palveluita maakunnan lisäksi yhteistyö-alueittain. Lisäksi tietopakettien rakenne mahdollistaa sote-palvelujen tarkastelun yhdessä maakunnan ja kuntien muun palvelutuotannon kanssa. Sote-tietopakettien ja muiden palvelujen samanaikainen ja rinnakkainen tarkastelu tuottaa seurantietoa kehittämisen vaikutuksista, vertailutietoa palvelukokonaisuuksittain sekä tietoa kehittämisen kohdentamisen tarpeista ja hyvinvoinnin sekä terveyden edistämisestä.

**CASE: SOTE-TIETOPAKETTIIEN KUSTANNUKSET JA ASIAKAS-
MÄÄRÄT SOTE-TIETOPAKETEITTAIN ETELÄ-KARJALAN
SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KUNTAYHTYMÄSSÄ
(EKSOTESSA) 2015.**

Sote-tietopaketit auttavat hahmottamaan missä järjestäjän rahat ja asiakkaat liikkuvat. Esimerkiksi kustannuksiltaan suurin tietopaketti on hoito- ja hoivapalvelujen tietopaketti, jossa asiakkaina on usein monia sote-palveluja käyttäviä. Tällöin keskeiseksi nousee palvelujen välisen integraation ja kustannustehokkuuden kehittäminen. Asiakkaita eniten on vastaanottopalvelujen tietopakettissa, jonka kustannukset muodostava vain muutaman prosentin kaikista sote-kustannuksista. Tällöin kehittämisessä korostuu hyvä palvelujen saatavuus ja asiakastyytyväisyys.

1.3 Sote-tietopaketit pääpiirteittäin

Sote-tietopaketteja on kaikkiaan 15. Maakuntien väestölle suunnattujen palvelujen vertailua tehdään 11 perustietopaketin kautta. Järjestäjän hankkimat palvelut jaetaan näihin paketteihin siten, että kokonaisuudessaan paketit muodostavat n. 100 %

Sote-tietopaketteihin kohdistetaan kaikki toiminta- ja taloustiedot maakunnan omalle väestölle järjestetyistä sosiaali- ja terveyspalveluista riippumatta siitä, ovatko ne tuotettu omana tuotantona vai hankittu oman tuotannon ulkopuolelta.

järjestäjän oman maakunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksista. Kohdistamattomien kustannusten osuus, on noin 1 % kaikista kustannuksista. Tätä raportointitapaa käytetään, kun vertaillaan maakuntien omalle väestölle suunnattujen sote-palvelujen

toiminnan ja talouden kokonaisuutta eri maakuntien välillä tai kahden tai useamman vuoden välillä maakunnan sisällä. Tällöin tietopaketien kokonaiskustannusten ja kohdistamattomien kustannusten tulee täsmätä järjestäjän tuloslaskelmaan ja sen tulee sisältää kaikki järjestäjän toiminta. Sote-tietopaketien rakenteella palvelut ja kustannukset tulevat mukaan vain kerran.

Sote-tietopaketteihin kohdistetaan kaikki toiminta- ja taloustiedot maakunnan omalle väestölle järjestetyistä sosiaali- ja terveyspalveluista riippumatta siitä, ovatko ne tuotettu omana tuotantona vai hankittu oman tuotannon ulkopuolelta. Sote-tietopaketteihin kohdistamattomia kustannuksia ovat maakunnan toiminnan kustannukset, joita ei rahoiteta maakunnan sote-palvelujen perusrahoituksella, vaan näiden kustannusten rahoitus tulee muista ulkopuolisista rahoituslähteistä. Tällaisia kohdistamattomia kustannuksia ja rahoituslähteitä ovat esimerkiksi eläkeperusteiset maksut ja ulkopuolisella rahoituksella toteutetut tutkimushankkeet. Myöskään maakunnan yleishallinnon kustannuksia ei kohdisteta tietopaketteihin.

KUVA 5, SOTE- TIETOPAKETIT

Eri maakuntien järjestämiä sote-palveluja vertaillaan ensisijassa 11 perustietopaketin avulla.

PERUSTIETOPAKETIT	
1. Hoito- ja hoivapalvelujen tietopaketti	7. Mielen- ja päihdepalvelujen tietopaketti
2. 18-74 vuotiaiden erikoissairaanhoidon tietopaketti	8. Päivystyksen tietopaketti
3. Lasten, nuorten ja perheiden tietopaketti	9. Suun terveydenhuollon tietopaketti
4. Vammaisten palvelujen tietopaketti	10. Kuntoutuksen tietopaketti
5. Vastaanottopalvelujen tietopaketti	11. Ensihoidon tietopaketti
6. Aikuisten sosiaalipalvelujen tietopaketti	

100 % järjestäjän sote-kustannukset, josta on kohdistamattomia kustannuksia on 1%

LAAJENNETUT TIETOPAKETIT	
12. Lääkehuollon tietopaketti	14. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tietopaketti
13. Matkapalvelujen tietopaketti	15. Työterveyshuollon tietopaketti (ei määritelty)

Vertailtaessa eri maakuntien (järjestäjien) sote-kustannuksia, tällöin ei lasketa lääkehuollon, matkapalvelujen, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tietopaketteja erillisinä, vaan näiden kustannukset ja suoritteet sisällytetään siihen tietopakettiin, jonka yhteydessä ko. kustannukset ovat syntyneet. Työterveyshuollon kustannuksia ja toimintatietoja ei toistaiseksi huomioida sote-tietopakettien laskennassa. Niitä voidaan kuitenkin tarkastella erillisenä kokonaisuutena, jos tietoja näistä on käytettävissä.

- **Lääkehuollon ja matkapalvelujen kustannukset** raportoidaan ensisijaisesti osana sitä tietopakettia, jonka yhteydessä ko. kustannukset ovat syntyneet.
- **Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen** tietopaketille ei kohdisteta talous- tai toimintatietoja tässä vaiheessa.
- **Työterveyshuollon palvelut** eivät vielä sisälly mihinkään tietopakettiin eli työterveyshuollon kustannuksia tai toimintatietoja ei toistaiseksi kohdisteta tietopaketeille, koska nämä eivät ole nykyisellään maakunnallisen järjestäjän toiminnan piirissä. Työterveyden tietopaketti ei ole siten tässä vaiheessa tarkastelussa mukana.

Kustannusten kohdistamisperiaatteet sote-tietopaketeille tulee olemaan yhtenevät maakuntien kustannuslaskentaa koskevien JHS-suositusten kanssa. Sote-tietopakettien raportointiin kootaan oman maakunnan väestön sosiaali- ja terveyspalvelujen käytöstä syntyneet toiminta- ja kustannustiedot. Yksityiskohtaiset sote-tietopakettien laskentaperiaatteet löytyvät erillisestä Sote-tietopakettien käsikirjasta.

Sote-tietopakettien määrittelyssä on ollut lähtökohtana rakentaa mahdollisimman laajoja, ylätason asiakasryhmien käyttämien palvelujen kokonaisuuksia, joiden välille ei jäisi osaoptimointimahdollisuuksia. Tietopakettikokonaisuuksia suunniteltaessa on otettu näkökulmaksi vahvasti järjestäjän näkökulma ja tarkastelussa yhdistyy perus-

terveydenhuollon, sosiaalihuollon sekä erikoissairaanhoidon toiminta.

Erityisesti ikäihmisille suunnatut hoito- ja hoivapalvelujen tietopaketissa sekä lasten, nuorten ja perheiden tietopaketissa korostuu vahva palvelujen integraatiotarve sekä palvelujen vaikutus toisiinsa. Näihin tietopaketteihin liittyviä palveluja tulee sen takia tarkastella kokonaisuutena osaoptimoinnin välttämiseksi. Esimerkiksi lasten ja nuorten ja perheiden tietopaketti yhdistää lasten, nuorten ja perheiden palvelut yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämä tukee asiakaslähtöistä palveluintergraatiota sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä erikoissairaanhoidon välillä sekä palvelujen välisten riippuvuuksien tarkastelua.

Tietopakettimallissa osaa sosiaali- ja terveyspalveluista tarkastellaan omina itsenäisinä tietopaketteinaan eikä eri-ikäisille asiakkaille ryhmiteltynä. Tällaisia palveluja ovat:

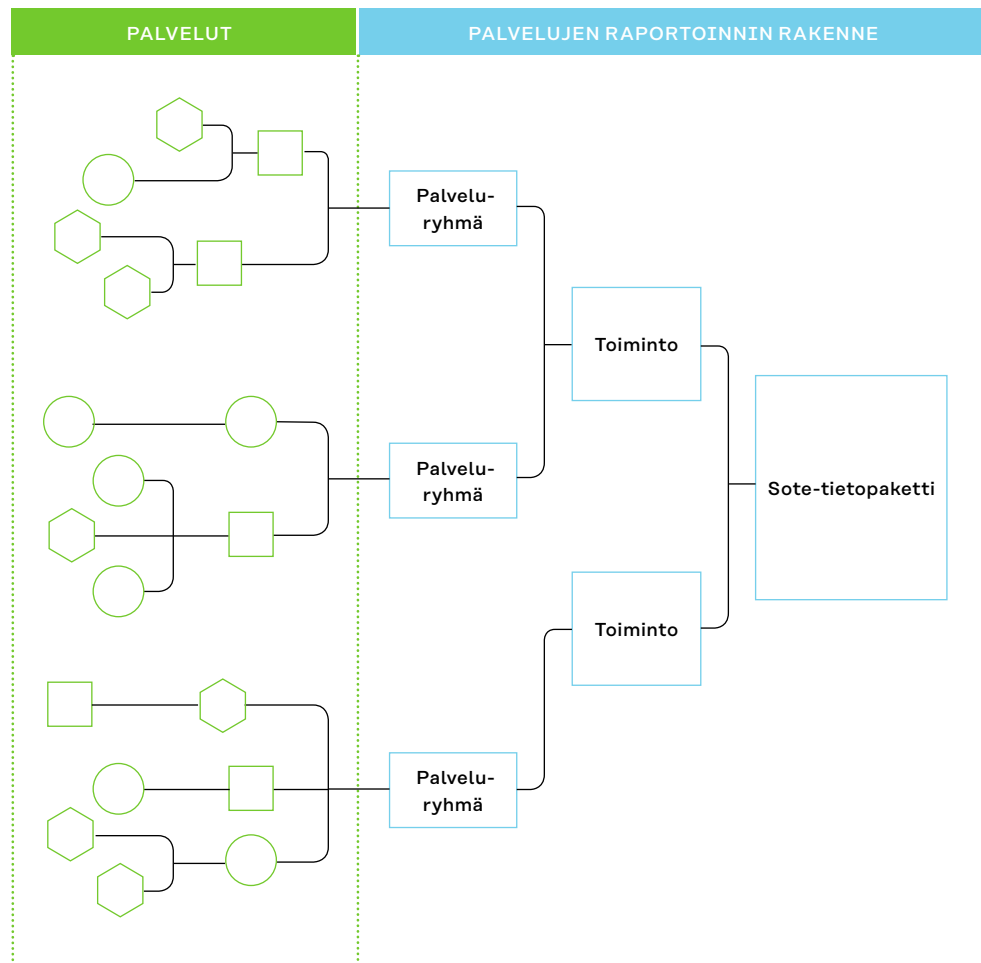
- Vastaanottopalvelut
- Päivystyspalvelut
- Ensihoito
- Suun terveydenhuolto
- Kuntoutus
- Vammaispalvelut

Näitä palveluita järjestäjän on tarkoituksenmukaista ohjata ja kehittää omina kokonaisuuksinaan. Esimerkiksi vastaanottopalvelut on usein asiakkaan ensimmäinen kontaktipiste sosiaali- ja terveydenhuoltoon, jolloin tämän tietopaketin asiakasmäärä on suuri, mutta kustannukset pienet suhteessa moneen muuhun tietopakettiin. Valinnanvapaus toteutuessaan koskettaa myös vastaanottopalveluja, jolloin tähän pakettiin liittyviä palveluja on tarkoituksenmukaista tarkastella omana kokonaisuutena. Myös kuntoutus on omana tietopakettinaan, koska resurssien allokoinnin tueksi on nykyisessä hajautetussa mallissa erittäin vaikea saada käsitystä siitä, miten kuntoutus kohdentuu ja onko käytössä vaikuttavat menetelmät (kts. Sote-tietopakettien käsikirja).

Tietopakettien rakenne on hierarkkinen. Maakunnan toiminta jakautuu tietopaketteihin

KUVA 6, TIETO-PAKETTIEN RAPORTOINNIN HIERARKIA

Sote-tietopaketit eivät määritä palvelujen tuotannon tapaa, vaan tuotetun tiedon rakenteen.

ja jokainen tietopaketti jakautuu **toimintoihin**. Toiminnot koostuvat puolestaan **palveluryhmistä**. Tietopakettimalli ei määrittele yksittäisiä palveluja, vaan sen, mihin palveluryhmään ja toimintoon tietyn tyyppiset palvelut tulee liittää. Toiminto-tason avulla on mahdollista tarkastella palveluja kevyemmistä raskaampiin palveluihin. Järjestäjä saa tietoa, miten palveluohjaus, digitaaliset palvelut, ennaltaehkäisevät palvelut, avopalvelut ja raskaammat palvelut, kuten erilaiset asumispalvelut tai laitoshoido painottuvat verrattuna muihin maakuntiin.

Sote-tietopakettien alin taso on nimetty palveluryhmäksi, mikä ei myöskään tarkkaan määrittele palveluita ja niihin kuuluvia sisältöjä, vaan tietopaketit ovat tarkasteluhierarkia, jonka perusteella nykyiset ja tulevat palvelut voidaan kohdistaa oikeaan paikkaan. Tietopakettien rakenne ja palvelujen ryhmit-

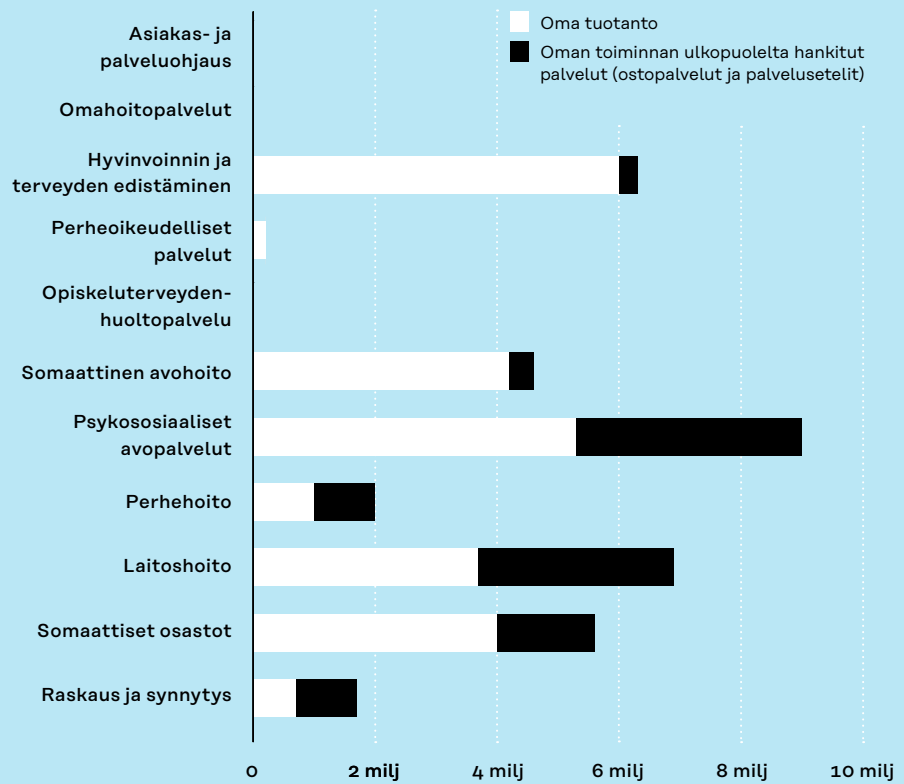
tely on yhdensuuntainen maakuntien palveluja koskevan JHS-suosituksen kanssa. Tämäkään suositus ei kuitenkaan määrittele yksityiskohtaisesti yksittäisiä palveluja. Sote-tietopakettimallin palveluryhmään voidaan kohdistaa palveluita esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) ylläpitämän sosiaali- ja terveystieteiden palveluluokituksen mukaisesti.

Sote-tietopakettien rakenne on luotu kestämään palvelujärjestelmän muutokset ja mahdollistamaan yhdenmukainen vertailu vaikka tuotantotavat ja palvelutyyppit muuttuisivatkin. Eri luokituksia tuleekin kehittää siten, että tiedon kertakirjaaminen on selkeä tavoite. Tarkoituksenmukaiset luokitukset antavat tietopaketeille porautumismahdollisuuden yksityiskohtaisempaan tietoon.

Sote-tietopakettien yksityiskohtaiset määrittelyt löytyvät erillisestä sote-tietopakett-

CASE: LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN TIETOPAKETIN KOKONAISKUSTANNUKSET KAINUUSSA

Tietopakettien toimintotaso mahdollistaa palvelujen tarkastelun kevyemmistä raskaampiin. Tarkasteluun voidaan yhdistää myös oman tuotannon ja oman tuotannon ulkopuolelta hankittujen palvelujen tarkastelu. Kuvassa sote-tietopakettien testauksen tuloksia Kainuun maakunnasta. Lasten, nuorten ja perheiden tietopakettien kokonaiskustannukset vuonna 2016 olivat 36,1 milj. euroa, joista oman tuotannon ulkopuolelta hankittujen palvelujen osuus on n. 31 % (11,2 milj. euroa). Verrattaessa eri maakuntien toimintaa toisiinsa, esimerkiksi lasten, nuorten ja perheiden tietopakettien tiedot tulee suhteuttaa maakunnan alle 18-vuotiaaseen väestöön.

tien käsikirjasta. Käsikirjassa käytetyt käsitteet voivat poiketa totutuista, koska sosiaali- ja terveyspalvelujen nimikkeistöissä ja tuotantotavoissa on paikallista vaihtelua ja muovautumista tapahtuu jatkuvasti palvelujen kehityessä. Sisältömäärittelyjen pohjalta voidaan kuitenkin eri kustannuspaikat ja toimintayksiköt sekä **suoritteet** ja **asiakkaat** kohdentaa oikeaan palveluun ja sitä kautta toimintoon. Näin syntyy yhtenäinen vertailukehikko eri maakuntien palvelujen tarkastelulle.

1.4 Tietopaketeilla vertailtavaa tietoa maakunnista

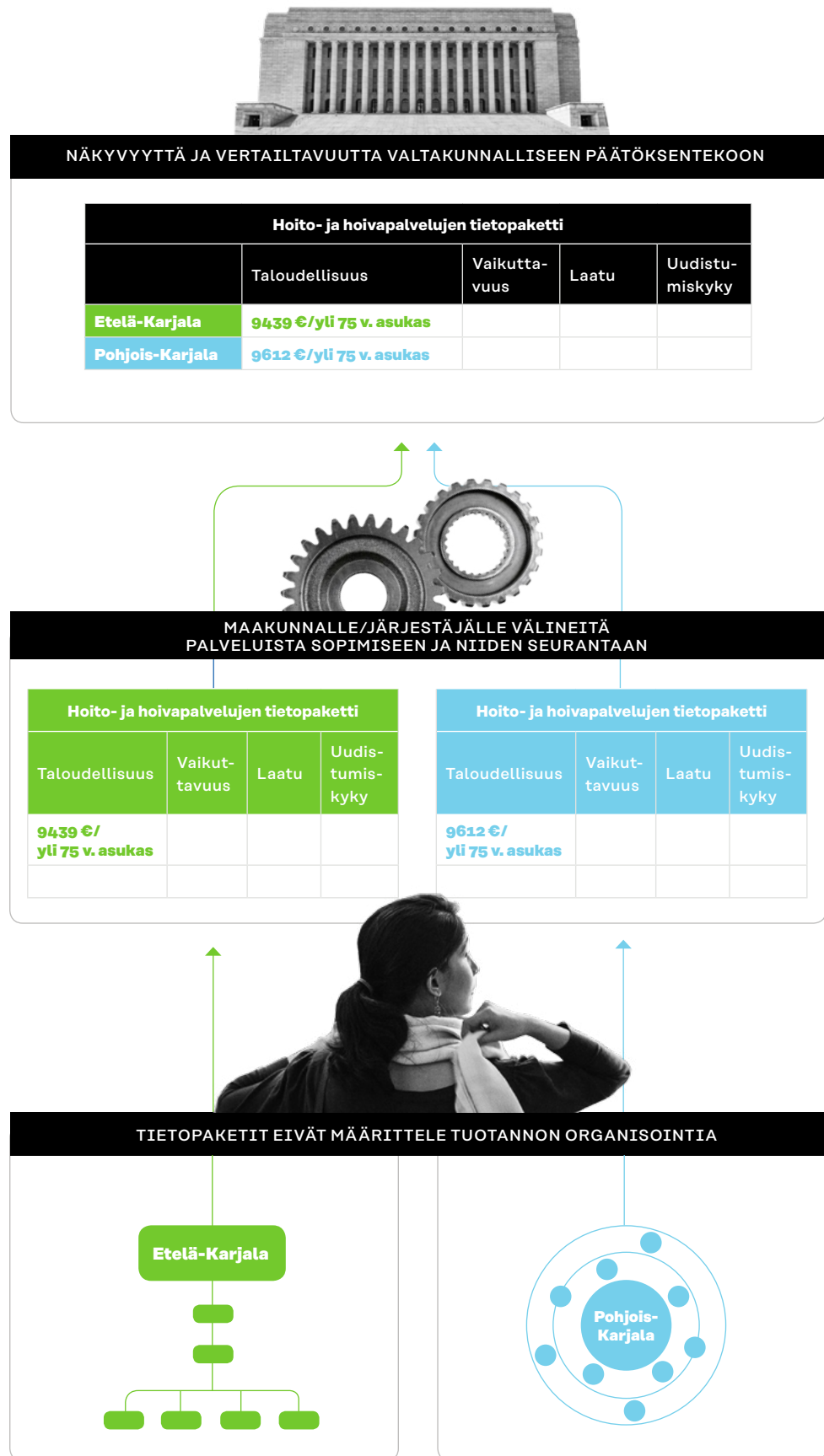
Sosiaali- ja terveyspalvelujen ohjauksessa ja kehittämisessä vertailutiedon käyttö on välttämätöntä, jotta kehittämiskohteet voidaan tunnistaa. Ilman vertailua on vaikea nähdä oman toiminnan heikkoudet ja vahvuudet. Vertailutieto antaa järjestäjälle muutosjohtamiseen tukea eli perusteet muutokselle, joka on sekä demokratian että tuottajien sitouttamisessa muutokseen ensiarvoisen tärkeää. Maakuntien välisessä vertailussa voidaan löytää nykyistä tehokkaampia, laadukkaampia tai jopa vaikuttavampia palvelujen tuottamisen toimintamalleja. Sote-tietopakettien rakenne mahdollistaa myös yhteistoiminta-alueiden vertailun, jolloin myös yhteistoiminnan toteutuminen saadaan läpinäkyväksi.

Sote-tietopaketit on suunniteltu erityisesti tämän vertailutiedon tuottamiseen maakuntien välillä. Sote-tietopakettien sisältyessä osaksi maakunnan raportointijärjestelmää vertailutietojen saaminen tietopaketeittain on käytettävissä lähes samanaikaisesti kun maakuntien tilinpäätökset ovat valmiit. Osavuosikatsauksittain vertailua maakuntien välillä ei ehkä ole mahdollista tehdä, ellei jaksotukset ole tehty maakunnissa samalla tavalla. Tietopakettien vertailu ja raportointi on kuitenkin mahdollista myös kuukausittain, jos maakunnilla on tulevaisuudessa käytettävissä dynaaminen raportointijärjestelmä.

Maakunnan toimintaa tarkasteltaessa tietopakettien hierarkkinen rakenne mahdollistaa vertailun tietopaketti-, toiminto- sekä palveluryhmätasolla ylhäältä alaspäin suuntautuvalla periaatteella. Tämä antaa järjestäjälle mahdollisuuden löytää palvelujen kehittämis- ja tehostamiskohteet vaikutuksiltaan merkittävimmistä vähemmän merkityksellisiin. Vertailussa tarkastelun kohteena on erityisesti järjestäjän hankinnan onnistuminen, olipa hankinta omalta liikelaitokselta tai yhtiöltä tai ulkopuolelta hankittua palvelua. Tuotantoyksikkö- ja organisaation operatiivisen johtamisen ja vertailun työkalu.

Maakunnan toimintaa tarkasteltaessa tietopakettien hierarkkinen rakenne mahdollistaa vertailun tietopaketti-, toiminto- sekä palveluryhmätasolla ylhäältä alaspäin suuntautuvalla periaatteella.

**KUVA 7,
SOTE-TIETO-
PAKETEILLA
HYÖDYNNE-
TÄVÄÄ TIETOA
MONENLAISEEN
PÄÄTÖKSEN-
TEKOON**

1.5 Sote-tietopaketeilla vertailua eri vuosien välillä

Sote-tietopakettien avulla voidaan myös havainnoida muutos- tai kehittämishankkeiden vaikutuksia sote-palveluihin aikajanalla. Tarkastelun kohteena voivat olla esimerkiksi palvelurakenteeseen, palveluverkkoon- tai hoito- ja palveluketjuihin tehdyt muutokset. Muutos voi olla myös uuden toimintamallin käyttöönotto tai hankinnan kehittäminen.

Toiminta- ja kustannustietojen yhdistäminen sote-tietopaketeissa tuottaa lisäarvoa talousseurannalle. Järjestäjä voi nähdä esimerkiksi sen, että vaikka maakunnan

väestön sote-palvelujen käytön kustannukset ovat suunnitellulla uralla, voivat tuotanto- ja/ tai asiakasmäärät laskea omassa tai ostetussa palvelussa. Tällaiseen asiaan on tarvittaessa puututtava toimintavuoden aikana..

Toiminnan ja talouden seuranta voidaan tehdä tietopaketeittain, mutta seuranta voidaan tehdä myös toimintotasolla , jolloin nähdään miten maakunnan väestölle suunnatut palveluohjaus, digitaaliset palvelut, ennaltaehkäisevät palvelut, avopalvelut ja raskaammat palvelut painottuvat verrattuna muihin maakuntiin ja miten näiden osuudet muuttuvat vuodesta toiseen.

2 Sote-tietopakettien laajennetut hyödyntämismahdollisuudet

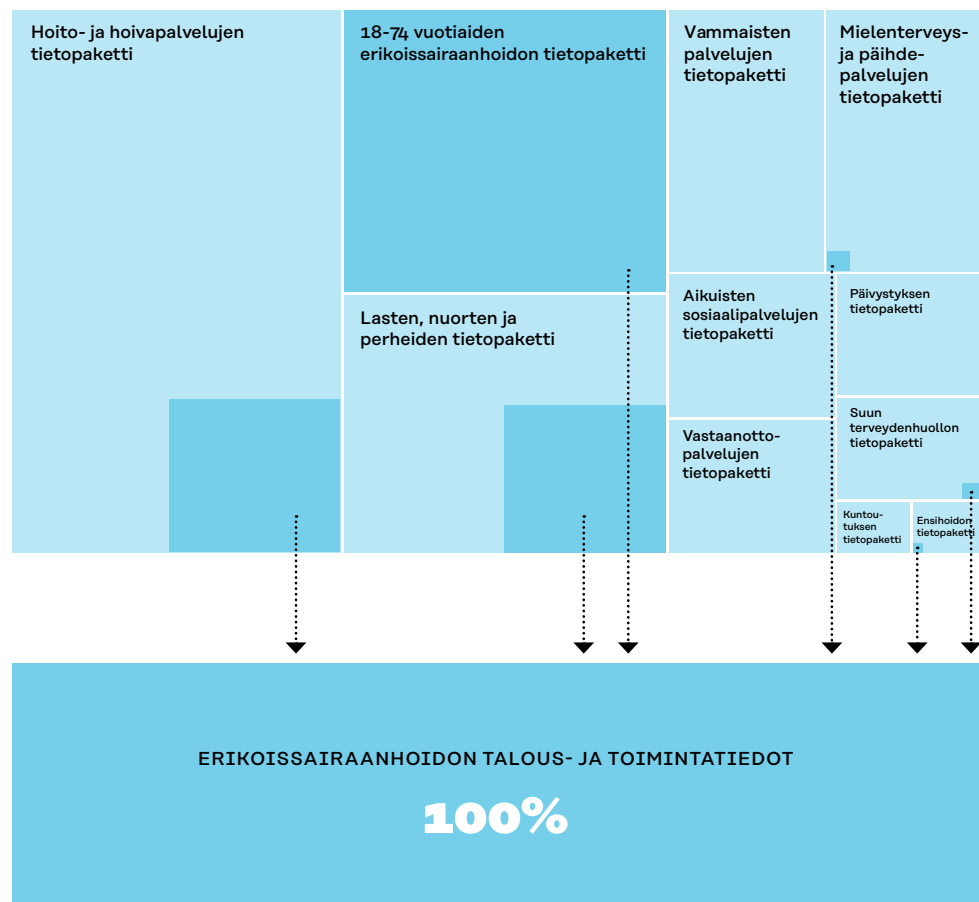
Kansallisen ja maakuntien välisen vertailun mahdollistamiseksi sote-tietopakettien määrittelyt ja tietojen raportointi tulee aina tehdä ensimmäisessä luvussa kuvatulla tavalla. Sote-tietopakettien modulaarinen rakenne antaa kuitenkin myös monia muita mahdollisuuksia laajentaa tietopakettien käyttöä toiminnan analysoinnissa ja vertailussa. Laajennettuja hyödyntämismahdollisuuksia toteutettaessa tulee huomioida, että tietopakettien välillä moduulien siirto vaatii omat tarkentavat laskentasäännöt, jotta vertailukelpoisuus säilyisi.

2.1 Sote-tietopakettien modulaarinen rakenne

Tietopakettien toiminto- ja palveluryhmätasot ovat **moduuleja**, joiden sisältö, eli palvelukuvaus ja laskentaperiaatteet, on määritelty samantyyppiseksi ja ovat siten maakuntien välillä vertailukelpoisia. Modulaarisuudella tarkoitetaan yhtä tarkastelunäkymää, kuten esimerkiksi psykososiaaliset avopalvelut -toimintotai jälkihuoltopalvelua lasten-, nuorten-, ja perheiden tietopakettissa. Tämä rakenne mahdollistaa sen, että yhtä moduulia voidaan tarkastella ja raportoida vertailukelpoisesti

KUVA 8, MODUULIMALLISTA NÄKYMÄ KOKONAISUUKSIIN

Tietopakettien moduuleja voidaan ryhmitellä erilaisten kokonaisuuksien tarkastelun tarpeisiin – esimerkkinä erikoissairaanhoido.

myös irrotettuna ensisijaisesta tietopaketista ja liitettynä osaksi toista tietopakettia. Raportointimäärittelyissä tulee kuitenkin huomioida moduulien siirroista mahdollisesti aiheutuvat muutokset laskentasäännöissä.

Esimerkiksi erikoissairaanhoidon tietopaketti koko maakunnan toiminnan raportoinnissa sisältää vain työikäisten 18-74-vuotiaiden erikoissairaanhoidon ilman psykiatriaa. Erikoissairaanhoidon tietopakettia voidaan kuitenkin tarkastella erillisenä kokonaisuutena, jolloin siihen kootaan kaikki erikoissairaanhoidon palvelut, ml. psykiatria, lasten ja nuorten sekä ikäihmisten erikoissairaanhoido.

2.2 Yksittäisten sote-tietopakettien vertailu

Tietopaketteja voidaan vertailla myös yksittäin. Tällöin yksittäisen tietopaketin tarkasteluun voidaan liittää muihin tietopaketteihin sisällytetyt toimintotasot tai palveluryhmiä. Tällä raportointitavalla laskettujen tietopakettien muodostama kokonaisuus ei ole tarkoitus käyttää esimerkiksi maakunnan väestölle suunnatun koko sote-toiminnan vertailussa, koska pakettien välillä on tällöin päällekkäisyyttä. Pakettikohtainen tarkastelu mahdollistaa kuitenkin sen, että raportoinnin käyttäjä voi vapaasti koota moduuleista kokonaisuuksia,

joita haluaa tarkastella eri maakuntienkin välillä, koska yksittäisen moduulin sisältömittelyt ovat yhtenäiset. Seuraavana esimerkkejä tietopakettien modulaarisuudesta.

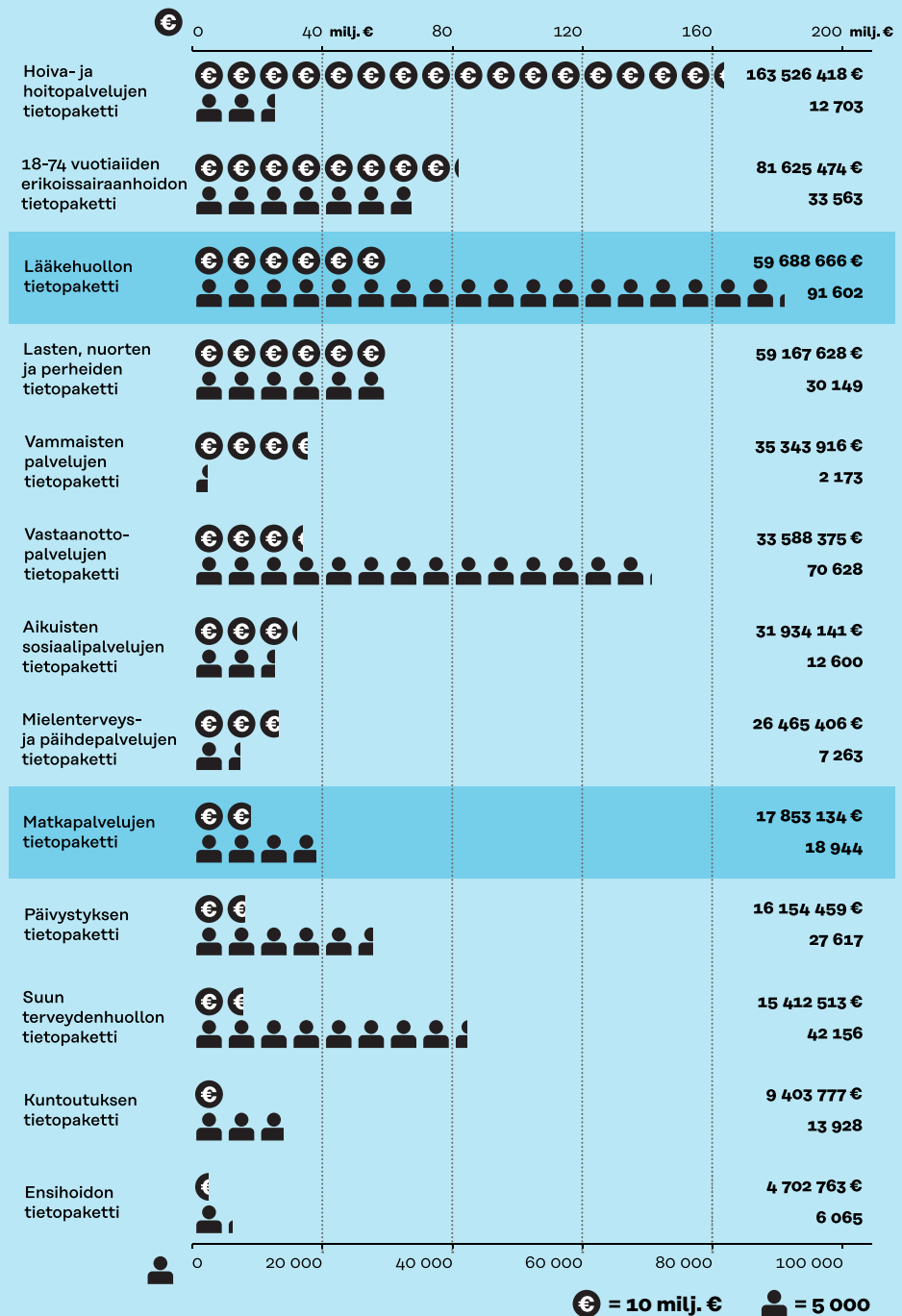
1. Ikäihmisten erikoissairaanhoidon vuodeosastohoito, joka ensisijaisesti raportoidaan osana hoito- ja hoivapalvelujen tietopakettia, voidaan yhdistää osaksi erikoissairaanhoidon palveluryhmiä ja toiminto-tasot kootaan yhteen, voidaan erikoissairaanhoidon tarkastella omana kokonaisuutena.
2. Ennaltaehkäisevät palvelut, avopalvelut, kotiin annettavat palvelut, palveluasuminen sekä laitoshoido voidaan yhdistää haluttaessa omiksi tarkasteltaviksi kokonaisuuksiksi eri tietopaketeista.
3. Valinnanvapautteen liittyvät kokonaisuuudet suun terveydenhuollon- ja vastaanotopalvelujen tietopaketeissa ovat myös omia kokonaisuuksiaan, joita voidaan tarkastella vertailukelpoisesti vaikka maakunnallisesti valinnanvapauden laajuus olisi erilainen ja muuttuisi ajan kuluessa.
4. Mitä tahansa palveluryhmä- tai toimintotasoa voidaan tarkastella haluttaessa toisen tietopaketin yhteydessä, koska sisältömittelyt ovat yhtenäiset ja laskentatavat ovat maakunnittain samat.

Tietopaketteja voidaan vertailla myös yksittäin. Tällöin yksittäisen tietopaketin tarkasteluun voidaan liittää muihin tietopaketteihin sisällytetyt toimintotasot tai palveluryhmiä.

CASE ETELÄ-KARJALA: LÄÄKEHUOLLON JA MATKAPALVELUJEN TIETOPAKETIT

Lääkkeet ja sote:n matkapalvelut jakautuvat eri rahoituskanaviin, minkä vuoksi nykyjärjestelmässä on erittäin vaikeaa saada kokonaiskuvaa niiden asiakasmääristä ja kokonaiskustannuksista. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksoten), Nordic Healthcare Groupin, Kelan ja Sitran yhteishankkeessa selvitettiin, miten

Etelä-Karjalan maakunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannukset ja asiakkaat vuonna 2016. Mukana on Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksoten) toiminta sekä Kelan korvaamien matkojen ja lääkkeiden kustannukset. Tarkastelussa matkapalvelut ja lääkehoito on eroteltu omiksi tietopaketeiksi.

yhdistetty lääke- ja matkapalvelutieto auttaa hahmottamaan palvelujärjestelmää ja miten sote-tietopakettirakenne toimii lääke- ja matkapalvelujen raportoinnissa.

Aineistona käytettiin vuoden 2015-2016 Eksoten tietoja yhdistettynä Kelan lääke- sekä matkakorvausten tietokantoihin. Henkilötunnisteinen ja pseudonymisoitu aineisto yhdistettiin siten, että palveluiden käyttötieto oli linkitetty asiakastasolla.

Etelä-Karjalassa tehdyn sote-tietopakettien testauksen tulosten perusteella lääkehoito muodostaa kolmanneksi suurimman, lähes 60 miljoonan euron, kustannuskokonaisuuden vuonna 2016. Tätä suurempia ovat vain ikäihmisten hoito- ja hoivapalvelut (163,5 miljoonaa euroa) ja 18-74 -vuotiaiden erikoissairaanhoido (81,6 miljoonaa euroa). Matkapalvelujen kustannukset olivat samana vuonna n. 18 miljoonaa euroa, kattaen n. 3 % Etelä-Karjalan sote-menoista.

Tiedon yhdistämisen avulla voitiin tarkastella myös mm. lääkkeiden lukumäärän ja asiakaskohtaisen lääkekustannusten yhteyttä muiden sote-palveluiden käyttöön. Hankkeessa havaittiin, että varsinkin paljon lääkkeitä käyttävät asiakkaat tarvitsevat usein myös paljon sote-palveluita, mutta kalliit lääkekustannukset eivät välttämättä suoraan ennusta lisääntyneitä sote-palveluiden käyttöä. Esimerkiksi yli 20 eri lääkevalmistetta käyttävien asiakkaiden määrä oli v. 2016 1,9 % väestöstä, mutta kokonaisuutena heidän palvelujen käyttö oli noin 11 % koko sote-kustannuksista Etelä-Karjalassa. Tämän kaltainen asiakasprofilointi voisi olla hyödyllistä resurssien ja asiakasohjauksen kohdentamisessa oikein niin rationaalisen lääkehoidon, paremman asiakasohjauksen kuin kustannustenkin seuraimisen näkökulmasta.

*”Lääkehoito on sotea laajasti poikkileikkaava palvelukokonaisuus, ja siksi sen pitää olla sekä operatiivisen että strategisen tason tietojohdamisen piirissä”,
Merja Tepponen kehitysjohtaja, Eksote*

Sote-tietopakettiraportointi osoittautui yksinkertaiseksi ja selkeäksi raportointirakenteeksi lääke- ja matkapalvelujen tarkasteluun. Raportoinnin avulla eri korvausluokkien palvelut hahmottuivat selkeästi. Merkittävin hyöty oli lääkekustannusten ja matkapalveluiden kustannusten saaminen osaksi koko sote-kustannusten raportointia. Tällöin lääke- ja matkakustannusten kehitystä voidaan seurata yhdessä muiden palveluiden käytön kanssa kokonaisuutena.

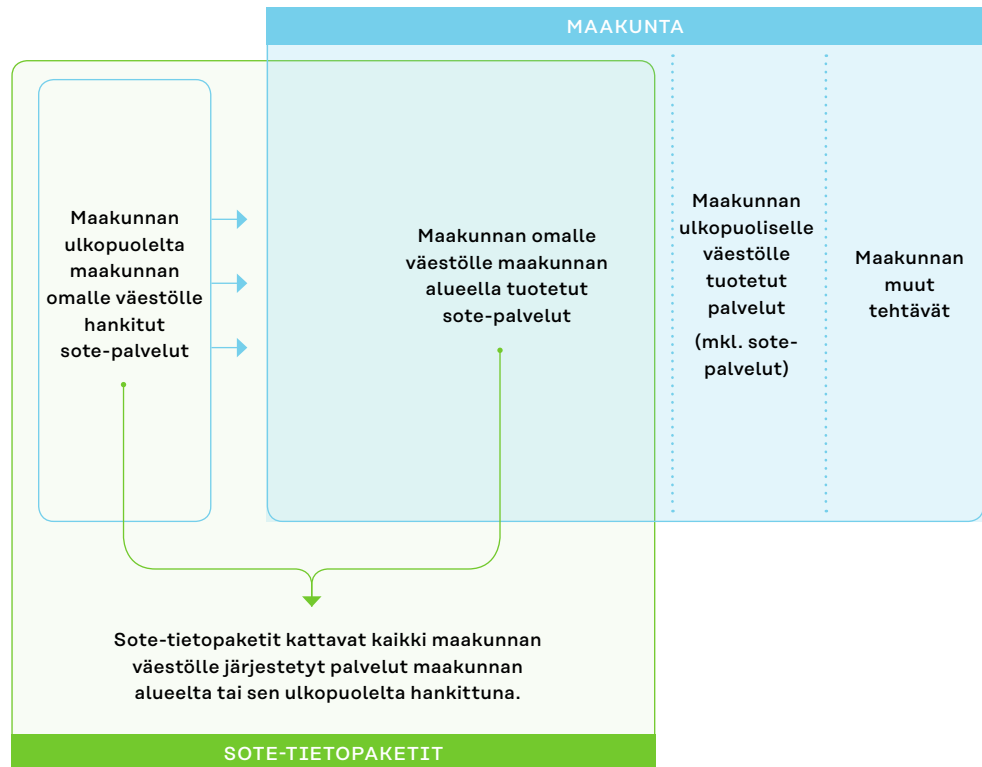
2.3 Maakunnan tuottamat palvelut maakunnan ulkopuoliselle väestölle

Sote-tietopakettiraportoinnin keskiössä on maakunnan väestölleen järjestämät sote-palvelut. Järjestäjän tehtäviin liittyy kuitenkin myös maakunnan palveluverkon ja sen rakenteiden kehittäminen sekä sujuvien palveluprosessien varmistaminen. Tähän liittyen tarvitaan maakunnan alueellisten palvelutarpeiden ja erityispiirteiden nykytilan arviointia sekä tulevien palvelu-

tarpeiden ennakkointia. Suunnittelussa onkin huomioitava maakunnan oman väestön palvelutarpeiden ja -käytön lisäksi myös muiden kuin maakunnan oman väestön palvelujen käyttö maakunnan alueella. Maakunnan tuotantoyksiköt voivat tuottaa palveluja myös esimerkiksi muille maakunnille tai vakuutusyhtiöille. Tällöin tietopakettiraportointitarkasteluun voidaan lisätä myös muiden kuin oman maakunnan väestön käyttämät palvelut ja näiden tuotot erikseen sovitulla tavalla.

**KUVA 9, HUOMIO
JÄRJESTÄJÄN
VASTUULLA
OLEVISSA
PALVELUISSA.**

Sote-tietopaketit kattavat kaikki maakunnan väestölle järjestetyt palvelut maakunnan alueella tai sen ulkopuolelta hankittuna. Tietopakettitarkasteluun on mahdollista yhdistää myös maakunnan alueella muille kuin oman maakunnan väestölle tuotettujen palvelujen tiedot.

2.4 Sote-tietopaketit ja muut kuin sote-palvelut

Maakunnan järjestämällä sote-palveluilla on myös liittymäpintoja maakunnan muihin palveluihin. Sote-tietopaketteihin voidaan liittää myös maakuntien muihin kuin sote-palveluihin liittyviä tietoja. Tällöin voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, millainen vaikutus työttömyydellä tai työllisyyspalvelujen toimenpiteillä on sote-palvelujen käyttöön. Myös ensihoidosta ja pelastustoimen palveluista voidaan tehdä vertailtavia kokonaisuuksia toteutusmalleista riippumatta.

Sote-tietopakettien rakenne mahdollistaa myös tarkastelun, jossa kunnan palveluja raportoidaan maakunnan sote-palvelujen rinnalle samoilla periaatteilla. Sote-tietopakettiraportointiin voidaan siis yhdistää ulkopuolista tietoa ja saada sosiaali- ja terveyspalveluja laajempi näkökulma maakuntatasoiselle järjestäjälle. Edellytys tietenkin on, että sosiaali- ja terveyspalveluiden ulkopuolisista palveluista ja niiden käyttä-

jistä on käytettävissä tietoa tarkasteluun sopivina kokonaisuuksina.

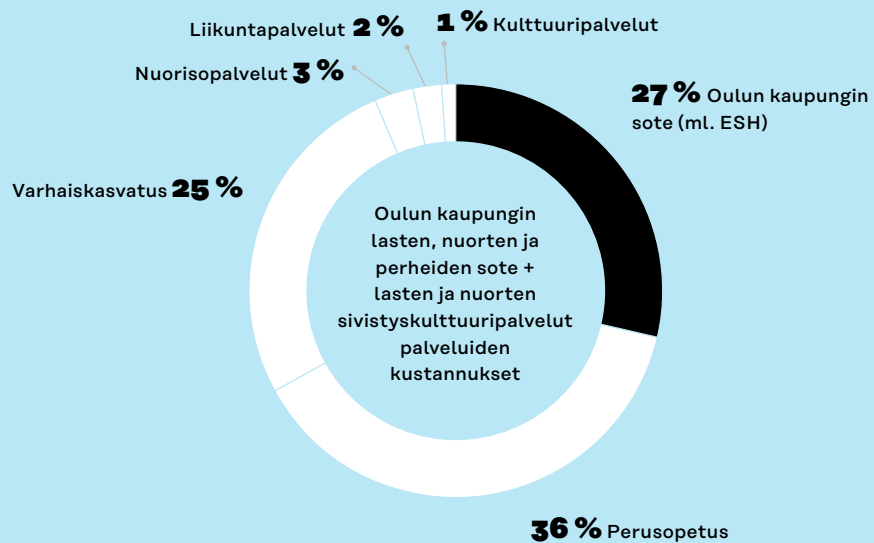
Esimerkiksi maakunnallisen järjestäjän vastuulla olevat sosiaali- ja terveyspalvelut linkittyvät kiinteästi kuntien vastuulle jääviin terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtäviin. Tulevaisuudessa olisikin tärkeää tuoda läpinäkyväksi myös kuntien tekemät panostukset terveyttä ja hyvinvointia edistävissä toiminnassa. Tällöin voitaisiin tarkastella esimerkiksi millainen vaikutus kunnan panostuksella terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen, kuten esimerkiksi lasten ja nuorten ennaltaehkäisevällä työllä, on lasten, nuorten ja perheiden tietopaketin kustannuksiin ja palveluiden käyttöön. Satsaukset esimerkiksi liikunta- ja kulttuuripalveluihin tai opetukseen voivat heijastua sote-palvelujen käyttöön. Kunnan lasten ja nuorten ennaltaehkäisevien palvelujen panosten ja toimintatapojen muutokset eivät välttämättä näy lyhyellä aikavälillä, joten seruannan tulisi olla pitkäjänteistä.

CASE OULU: SOTE-TIETOPAKETIT JA ELÄMÄNKAARIMALLIN SOVELTAMINEN

Oulussa on kehitetty elämänkaarimallin mukaista palvelujen tarkastelumallia, joka on rakenteeltaan lähellä sote-tietopakettimallia. Tällä aineistolla pystyttiin testaamaan lasten ja nuorten palvelukokonaisuutta tietopakettilogiikalla. Oulussa kunnan sivistys- ja kulttuuripalvelut paketoitiin testauksen aikana samalla logiikalla toiminta ja kustannukset yhdistäen kuin sote-tietopaketeissa on tehty. Näin saatiin kokonaiskuva kaupungin lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveystieteiden sekä sivistys- ja kulttuuripalvelujen kustannuksista ja toiminnasta.

Kun sekä sote-palvelut, että kunnan sivistys- ja kulttuuripalvelut oli jaettu samalla hallintomalliriippumattomalla logiikalla kokonaisuuksiin (toimintoihin ja palveluryhmiin), voidaan kokonaiskustannuksista erotella esim. lapsiin ja nuoriin kohdistuneet hyvinvointia tukevat palvelut ja katsoa mikä vaikutus niillä on lasten ja nuorten mielenterveys- sekä lastensuojelun palvelujen käyttöön. Maakuntamallissa tämä edellyttää että sote-palvelut saadaan myös kuntakohtaisesti tietopaketteihin.

Kuvassa on esitetty Oulun sote-palvelut sekä sivistys- ja kulttuuripalvelut. Lasten, nuorten ja perheiden tietopaketti yhdistettynä kunnan sivistys- ja kulttuuripalvelujen raportilla antaa kokonaiskuvan alueen satsauksista lapsiin ja nuoriin. Tämän avulla voidaan tarkastella, millainen vaikutus kunnan terveyttä ja hyvinvointia edistävillä panostuksilla on lasten, nuorten ja perheiden sote-palvelujen käyttöön.

2.5 Sote-tietopaketit ja ikäkaaritarkastelu

Osa sote-tietopaketeista koostuu pääosin tietyntä ikäisille asiakkaille suunnatuista palveluista. Näissä paketeissa on oleellista yhdistää tietyntä ikäisen väestön palvelujen käyttö omaksi kokonaisuudeksi, jolloin integraatio sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä erikoissairaanhoidon välillä mahdollistuu. Tällaisia palveluja ovat:

1. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut
2. Aikuisväestölle kohdistuvat palvelut eli 18-74 -vuotiaiden erikoissairaanhoidon (pois lukien mielenterveyspalvelut), aikuissosiaalityö, mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä työterveys.
3. Hoito- ja hoivapalvelut eli pääosin yli 75-vuotiaille kohdistuvat palvelut, kuten esimerkiksi kotona asumista tukevat palvelut tai erilaiset asumispalvelut

Sote-tietopakettien tietoja voidaan tarkastella myös ikäkaarijaottelulla. Vertailtaessa eri maakuntien toimintaa ikäkaari-mallilla tarvitaan kuitenkin sote-palveluille yhteinen ryhmittelytapa ja vertailukehikko. Sote-tietopakettien toiminto- ja palveluryh-mätasot voivat tällöin toimia rakenteena myös ikäkaaren mukaisessa maakuntien välisessä vertailussa. Tällöin esimerkiksi voidaan poimia kaikista tietopaketeista vertailukelpoiset toiminnot ja palveluryhmät ikäjaolla 0-17-, 18-75- ja 75-vuotiaat.

Sote-tietopakettien tiedot voidaan raportoida myös pelkällä ikäjaottelulla. Tällöin tulosten vertaileminen eri maakuntien välillä kuitenkin vaikeutuu. Tietopakettien rakenteen avulla ikäkaaritarkastelu saadaan jäsenneiltyä yhdenmukaisesti ja vertailukelpoisesti.

Ikäkaaritarkastelu on yksi sote-palvelujen integraatiota tukevista raportointimenetel-

mistä. Tietopaketti- ja ikäkaaritarkastelunäkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia tarkastelukulmia, vaan ne täydentävät toisiaan. Ikäkaaritarkastelu auttaakin hahmottamaan eri-ikäisten palvelujen käyttöä ja siten edistää ongelmakohtien tunnistamista ja lisää mahdollisuutta palvelujen integrointiin.

2.6 Sote-tietopaketit asiakasohjauksessa ja valinnanvapauden hallinnan tukena

Järjestäjän näkökulmasta asiakkaan palvelu- ja hoitotarpeen arviointi sekä asiakasohjauksen toimivuus ovat keskeisiä. Valinnanvapausta lisää myös tarvetta määrittellä ja sopia asiakasohjauksen ja palvelutarpeen arvioinnin tekemisen työnjaosta ja vastuista. Sote-tietopaketeissa asiakasohjaus on sisällytetty toiminnoiksi kaikkiin sote-tietopaketteihin. Tämä tekee asiakasohjauksen läpinäkyväksi ja mahdolliseksi vertailla yhtenä kokonaisuutena. Tällöin asiakasohjauksen erilaisia malleja ja vaikutusta eri palvelukokonaisuuksiin voidaan myös vertailla. Vertailu mahdollistaa asiakasohjauksen hyvien toimintamallien esiin nousemisen.

Valinnanvapauslainsäädännön mukaiset suoran valinnanvapauden palvelut ovat erillisinä moduuleina vastaanottopalvelujen ja suuren terveydenhuollon tietopakettien sisällä. Tämä mahdollistaa valinnanvapauden vaikutusten seuraamisen maakuntien välillä vaikka valinnanvapausmallit olisivatkin erilaisia. Vertailtavuus säilyy myös valinnanvapauden mahdollisesti laajetessa. Tietoa saadaan myös valinnanvapauden piirissä olevien palvelujen ja muiden palvelujen käytön muutoksista ja näiden välisistä suhteista. Lisäksi pystytään tarkastelemaan eri alueiden valinnanvapausmallien toteutuksen eroja sekä mahdollisia vaikutuksia toiminnan laatuun ja vaikuttavuuteen.

2.7 Sote-tietopaketit ja muut tarkastelunäkökulmat

Tietopaketit eivät täytä kaikkia järjestäjän raportointitarpeita, vaan näiden lisäksi tarvitaan myös muita raportointinäkökulmia. Tiedolla johtamisen tietopohjan kehityessä kaikessa raportoinnissa voidaan kuitenkin lähtökohtaisesti hyödyntää samaa tietopohjaa, jolloin nämä eri raportointitarpeet voidaan tuottaa samasta tietoperustasta

sekä liittää osaksi tiedolla johtamista ja siihen liittyvää raportointia.

Jatkossa Sote-tietopakettien tarkastelua voidaan rikastaa esimerkiksi **asiakas-segmentointinäkökulmalla**. Segmentointina voidaan käyttää diagnoosia, diagnoosiryhmää, toimintakykyä tai palvelutarpeen intensiteettiä. Tällöin kuitenkin tiedon kirjaamisen oikeellisuuden vaatimukset lisääntyvät.

Sote-tietopakettien lisäksi tarvitaan myös esimerkiksi seuraavia raportointinäkökulmia:

- **Paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden** (avainasiakkaiden) seuranta ja ohjanta.
- **Asiakas- ja hoitoketjutarkastelu**, jolla seurataan tietyn asiakkaan tai asiakasryhmän käyttämiä palveluita läpi eri tietopakettien.
- **Organisaatio-näkökulman** mukainen raportointi painottuu tuottajaorganisaation sisäiseksi seurannaksi. Tuotannon johto haluaa tietää, miten oman organisaatorakenteen mukaiset yksiköt ja toiminnot suoriutuvat suhteessa organisaation tavoitteisiin. Tuottajilla on siten oltava oma sisäinen raportointi tietopakettien rinnalla.
- **Tuotteistaminen**. Sote-tietopaketit ei ole tuotteistusjärjestelmä. Palvelun tuottajilla voi olla erilaisia tuotteistustapoja kuten DRG-järjestelmä. Sote-tietopaketit eivät rajaa tuotteistamista vaan päinvastoin mahdollistavat yhdenmukaisen vertailun maakuntien kesken erilaisista tuotteistustavoista riippumatta. Kustannuksien kohdentaminen tietopaketeille tapahtuu kuitenkin sovittujen laskentaperusteiden mukaisesti ja tässä kohdentamisessa voi myös hyödyntää alueellista tuotteistusta.

3 Valmistautuminen Sote-tietopakettien käyttöönottoon

Sote-tietopakettien käyttöönottoa ei voi suunnitella erillisenä toimintana vaan suunnittelu on yhdistettävä kansalliseen ja maakunnalliseen kehittämiseen. Kansallisella tasolla tietopakettien käyttöönotto on sidottu osaksi valtiovarainministeriön ja STM:n Maakuntatieto-ohjelmaan (ent. Kuntatieto-ohjelma), jossa olennaista on luoda yhtenäinen kokonaisarkkitehtuuri ja tietoarkkitehtuuri sekä tulevaisuuden dynaamisen digitaalinen raportointiympäristö maakuntien työn tueksi. Maakunnallisella

Sote-tietopakettien käyttöönottoa ei siis ole tarkoituksenmukaista toteuttaa irrallisena hankkeena vaan parhaimpaan lopputulokseen päästään, kun se sidotaan kiinteäksi osaksi tiedolla johtamisen hankkeita niin kansallisella kuin maakunnallisella tasolla.

tasolla sote-tietopakettien vaatima raportointi on osa kokonaisvaltaista tietojohdamisen kehittämistä, sekä sote- ja maakuntauudistuksen mukanaan tuomia muutoksia.

Sote-tietopakettien käyttöönottoa ei siis ole tarkoituksenmukaista toteuttaa irrallisena hankkeena vaan parhaimpaan lopputulokseen päästään, kun se sidotaan kiinteäksi osaksi tiedolla johtamisen hankkeita niin kansallisella kuin maakunnallisella tasolla.

Sote-tietopakettien käyttöönoton vaiheistus on jaettu neljään osaan: **1) sitoutumiseen, 2) suunnitteluun, 3) toteuttamiseen sekä 4) jatkuvaan kehittämiseen.** Käyttöönoton vaiheistuksen pohjana toimivat keväällä

2017 toteutetut maakunnalliset testaushankkeet ja niistä esiinnousseet keskeisimmät asiat käyttöönoton onnistumiselle.

3.1 Sitoutuminen – yhteisen näkemyksen muodostaminen

Sote-tietopakettien käyttöönotto perustuu kansallisella ja maakunnallisella tasolla luotuun yhteiseen näkemykseen sote- ja maakuntauudistuksen tiedolla johtamisen tarpeista. Yhteinen näkemys tarkoittaa yhtenäistä käsitystä muutoksen tarpeesta sekä sote-tietopakettien hyödyistä ja käytöstä ohjauksen ja raportoinnin välineenä keskeisenä osana järjestäjän työkaluja. Yhteinen näkemys ja tahto muutokselle on saavutettavissa yhdessä keskustellen. Mitä vahvemmin keskustelussa voidaan viitata käytännön esimerkkeihin, sitä parempi. Maakunnallista järjestäjää ja poliittisia päätöksentekijöitä kiinnostaa esimerkiksi tietää, miten sote-tietopakeilla voidaan:

- kuvata väestön ja yksittäisten asiakasryhmien palvelujen käyttöä
- kuvata väestön ja yksittäisten asiakasryhmien palvelujen käytöstä syntyneitä kustannuksia
- yhdistää tuotto- ja kustannustietoja toiminnan laatua, vaikuttavuutta ja uudistumista kuvaaviin seurantatietoihin
- verrata toimintaa- ja taloutta kuvaavia tietoja ja mittareiden tuloksia muiden maakuntien tietoihin
- suunnitella ja arvioida palvelutuotannon käyttöä sekä asiakasmäärien ja kustannusten kehitystä.

Yksi ratkaisevista tekijöistä muutoksen onnistumisessa on maakunnan virkamiesjohdon, mutta myös poliittisten päättäjien

KUVA 10, TIETO- PAKETIT SUUN- NITELMASTA KÄYTÄNNÖKSI

Sote-tietopakettien käyttöönotto alkaa eri toimijoiden yhteisestä sitoutumisesta ja mahdollistaa lopulta sosiaali- ja terveydenhuollon jatkuvan kehittämisen.

sitoutuminen sote-tietopakettien käyttöön-
ottoon. Johdon sitoutumisesta kertoo muun
muassa tapa viestiä ja välittää tietoa sote-
tietopaketeista.

Myös henkilöstön sitoutuminen sote-tie-
topaketteihin on välttämätöntä käyttöönon-
onnistumiseksi. Henkilöstön vahva osallista-
minen käytännön tekemiseen auttaa sitoutu-
maan tietopakettien käyttöön ja lisää merkit-
tävästi eri puolilla organisaatiota työskente-
levien henkilöiden ymmärrystä ja
tietoisuutta sote-tietopaketeista sekä asiak-
kaiden palvelujen käytöstä ja integroituneista
sosiaali- ja terveyspalveluista sekä kustan-
nusten muodostumisesta.

Sitouttamisvaiheessa on myös tärkeää
kartoittaa muutoksen vaatima osaaminen ja
resurssit. Osaamisen tarvetta tulee verrata
organisaatiossa olemassa olevaan osaami-
seen. Osaamistarveanalyysi on toimiva

työkalu vahvistettaessa käyttöönotossa
tarvittavaa osaamista.

Tietopakettien käyttöönotto ajoittuu
muutostilanteeseen, jolloin uudet sote-orga-
nisaatiot ja johtamiskulttuurit rakentuvat.
Tämä vuoksi maakunnassa on hyväksyttävä,
että myös sote-tietopakettien edellyttämä
raportointi ei ole kerralla valmis, vaan rapor-
tointi tulee kehittymään jatkuvasti ja se vaatii
pitkäjänteistä kehittämistyötä ja tiedonke-
ruun automatisointia osana maakunnan
muuta ICT-ratkaisua. Maakunta tarvitsee
sote-tietopakettikohtaiset tiedot kuitenkin jo
vuonna 2019, jotta se voi arvioida, suunni-
tella ja ohjata toimintaansa vaikuttavaan
suuntaan. Tästä johtuen maakunnallisen
johdon, päättäjien alueen kuntien henkilös-
tön on sitouduttava myös välivaiheen läpivi-
miseen, mikä on kaiken kaikkiaan ratkaise-
vassa asemassa sote-uudistusta tehtäessä.

KUVA 11, TYÖ TEHDÄÄN YHDESSÄ

Sitoutuminen tietopakettien
käyttöönottoon edellyttää
vuorovaikutusta lukuisten eri
sidosryhmien kanssa monin
eri tavoin.

MUUTOSFOORUMIT

Muutoksen johtamisessa hyödynnetään yhteisiä tilaisuuksia, muutosfoorumeita. Luottamus omaan ja muiden osaamiseen vahvistuu yhteisissä keskusteluissa. Tyypillisiä foorumeita ovat muun muassa tiedotustilaisuudet, keskustelutilaisuudet, verkostojen tapaamiset ja valmennus- ja koulutustilaisuudet. Foorumeiden sisältö (mitä halutaan tiedottaa, mistä halutaan keskustella), osallistujat (kohderyhmä) ja ajankohta (ajankohtaisuus, päällekkäisyys muiden vastaavien tilaisuuksien kanssa) kannattaa suunnitella muutoksen alussa, ja tarvittaessa tarkentaa suunnitelmaa käyttöönoton edetessä.

Joissain testausmaakunnissa on käytetty runsaasti aikaa organisaatio- ja hallinto-lähtöisestä ajattelusta poisoppimiseen. Myös järjestämis- ja tuottamisvastuun välisen eron ymmärtäminen vaatii yhteistä keskustelua.

VALMENNUS JA KOULUTUS

Sote-tietopakettien käyttöönotossa mukana oleville henkilöille järjestetään valmennus- ja koulutustilaisuuksia koko käyttöönoton ajan, maakuntien tarpeen mukaan. Henkilöstöä tulee kouluttaa ja tukea muun muassa tietojen kirjaamisessa. On tärkeää, että henkilöstö ymmärtää syy-yhteyden tietojen tuottamisen ja kokoamisen välillä. Myös esimiesten sitoutuminen muutokseen ja heidän osaamisen varmistaminen on tietopakettien käyttöönoton näkökulmasta kriittistä. Osa valmennus- ja koulutustilaisuuksista on valtakunnallisia ja osa maakunnallisia valmennuksen tai koulutuksen sisällöstä riippuen. Yleisten valmennus- ja koulutustilaisuuksien lisäksi kannattaa järjestää yksilöllistä koulutusta ja valmennusta muutoksen alussa esimerkiksi tehtyyn osaamistarveanalyysiin perustuen.

JOHTAMISJÄRJESTELMÄ

Sote-tietopaketit tulee integroida maakunnan johtamisjärjestelmään siten, että tietopaketeista muodostuu jatkuvasti käytössä oleva työkalu sosiaali- ja terveyspalvelujen ohjaukseen ja raportointiin. Tulevina vuosina sote-tietopaketteja kehitetään edelleen ja niiden käyttöä laajennetaan tiedolla johtamisessa. Yhdessä testausmaakunnassa todettiin, että ”johtamisorganisaation toimivuus ja vastuiden tiedostaminen sekä yhtenäinen tavoite ovat keskeisiä elementtejä työhön sitoutumisen kautta saavutetulle hyvälle lopputulokselle”.

SITOUTUMISEN MUISTILISTA

- ✓ Julkaisujen ja muun materiaalin jakaminen
- ✓ Käyttöönoton tavoitteista ja hyödyistä viestiminen organisaation sisällä ja ulkoisille sidosryhmille
- ✓ Osaamisen kartoitus ja resurssien varmistaminen
- ✓ Koulutus- ja valmennustilaisuuksien suunnittelu ja järjestäminen käyttöönotossa mukana oleville henkilöille

Ratkaisevaa muutoksen onnistumisessa on maakunnan johdon sekä henkilöstön osallistuminen ja sitoutuminen sote-tietopakettien käyttöönottoon.

3.2 Suunnittelu – käyttöönoston suunnitelman ja sen osasuunnitelmien tekeminen

Suunnitteluvaiheessa muutoksen johtaminen tarkoittaa suunnitelman laatimista sote-tietopakettien käyttöönottamiseksi. Suunnittelussa huomioidaan kansalliset ohjeet sote-tietopakettien käyttöönottamiseksi.

Yksi keskeisimpiä käyttöönoston haasteita on tiedolla johtamiseen tarvittavia tietoja yhdistävien tietoaaltaiden ja -varastojen toteuttaminen tiukassa aikataulussa. Tarkoituksena on pystyä tekemään kestäviä ratkaisuja ja vastaamaan riittävästi myös akuutteihin, uusien toimintamallien aloittamista tukeviin tietotarpeisiin. Tällöin työtä tukevien, toimivien tietojärjestelmien rooli korostuu. Tietojen tulee olla saatavilla riittävän reaaliaikaisesti ja luotettavina toiminnan suunnittelun tueksi, jotta poikkeamiin voidaan reagoida välittömästi.

Maakunnilla on erilaiset lähtökohdat sote-tietopakettien käyttöönottoon (kuva 12 ja kuva 13). Osalle maakunnista tietopaketit ovat tutumpia ja niiden käyttöönottoon on jo sitouduttu. Keskeisin maakuntien välisiä eroja aiheuttava yksittäinen tekijä on maakuntien käytössä olevat tietojärjestelmät. Suurella osalla maakunnista on käytössä lukuisia erilaisia kuntakohtaisia potilas- ja asiakas- sekä taloustietojärjestelmiä, eikä tietoja ole aiemmin koottu yhteiseen tietovarastoon. Muutamissa testausmaakunnissa, kuten Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa on siirrytty kuntayhtymän kautta

yhteisten tietojärjestelmien käyttöön.

Sote-tietopakettien käyttöönotto on tällöin yksinkertaisempaa, kun yhdistettäviä tietojärjestelmiä on vain muutama.

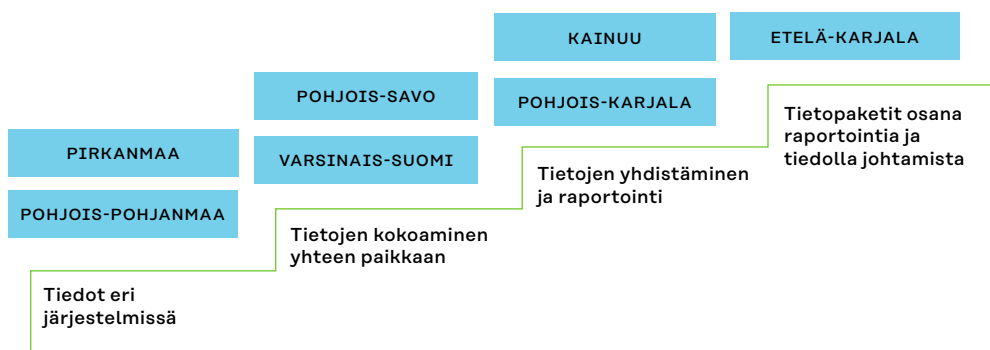
Mitä enemmän järjestelmiä maakunnan alueella on käytössä, sitä enemmän talous- ja toimintatietojen yhdistäminen vaatii työtä ja aikaa. Esimerkiksi Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaan isoimmilla kaupungeilla on käytössä tietovarastoja, joista tarvittavat tiedot saadaan raportoituja kohdullisella työmäärällä. Sen sijaan erityisesti pienemmissä kunnissa raportointi on toteutettu suoraan potilastietojärjestelmistä, eikä tietoja ole koottu yhteen paikkaan. Osa tiedoista voi olla myös manuaalisesti ylläpidettyä. Tietojen integroiminen yhteiseen tietoaaltaaseen ja liittäminen osaksi sote-tietopakettiraportointia sekä tietojärjestelmien ja toimintatapojen harmonisointi ovat keskeisiä tehtäviä tiedon tuottamisessa.

Käyttöönoston suunnitelmaa voidaan luonnehtia hankesuunnitelmaksi, jossa huomioidaan sitoutumisvaiheessa todettu muutostarve sekä sote-tietopakettien käyttöönoton tavoite ja tarkoitus.

Osa testauksen osallistuneista maakunnista ehdottaa testauksen perusteella, että tietopakettien käyttöönotto tulisi toteuttaa osaprojekteja sisältävänä hankkeena. Osaprojekteihin jaettu käyttöönottosuunnitelma koostuu teknisestä toteutuksesta tiedolla johtamisen suunnitelmasta, muutosjohtamisen suunnitelmasta sekä resurssi-suunnitelmasta (kuva 14). Käyttöönottosuunnitelma koordinoi osaprojektien

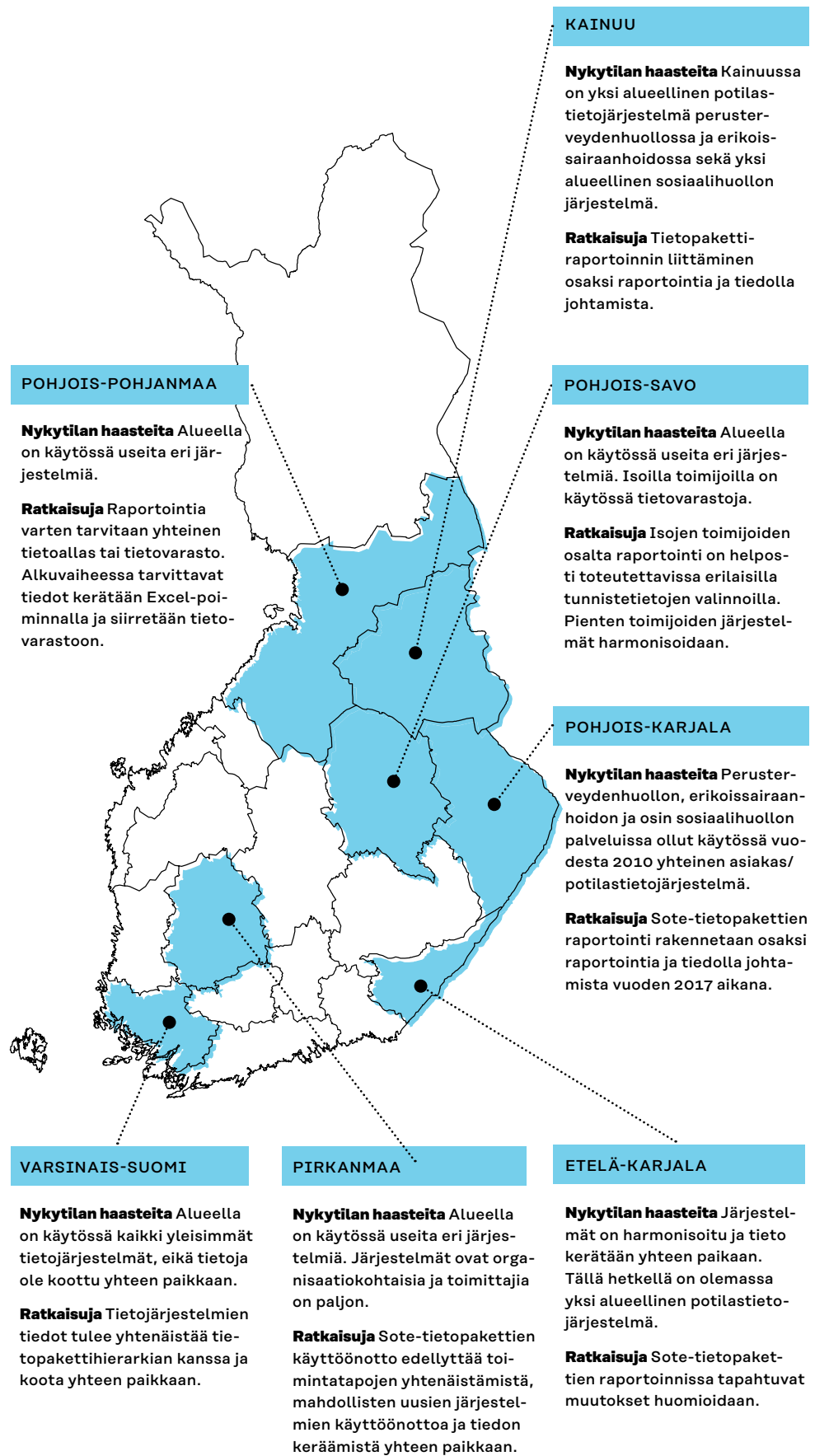
KUVA 12, ERI VAIHE, SAMA SUUNTA

Testausmaakuntien tietopakettityön vaihe keväällä 2017.

KUVA 13, MAAKUNTIEN HAASTEITA JA RATKAISUJA

Maakuntien esittämät lähtökohdat ja toimenpiteet tietopakettien käyttöönottamiseksi.

tuloksia ja varmistaa, että edetään kaikilla osa-alueilla yhteisessä rintamassa. Jokaisessa osaprojektissa tarvitaan vuorovaikutusta ja yhteistyötä maakuntien välillä. Ennen hankkeen päättymistä on huolehdittava, että kehittäminen ja toimenpiteet etenevät myös sen jälkeen osana maakunnan kehittämistoimenpiteitä.

Testauksen aikana kävi ilmi, että käytönoton kannalta on olennaista, että työhön osallistuu riittävä määrä asiansa osaavia henkilöitä. Näin varmistetaan tietojen määrittely yhtenäisin periaattein,

mikä on edellytys tietojen vertailukelpoisuudelle niin maakunnan sisällä kuin maakuntien välillä. Tämä tarkoittaa testaukseen osallistuneista maakunnista projektipäällikön lisäksi toiminnan, talouden ja tietojärjestelmäasiantuntijoiden osallistumista ja näiden välistä tiivistä yhteistyötä. Resursoinnissa tulee huomioida myös maakunnan erityispiirteet ruotsinkielisten kuntien osalta.

Yksi maakunnista totesi, että ”tietotekniikkaa suurempana haasteena tulevat olemaan tietovarasto- ja substanssiosaajien

KUVA 14, TIETO- PAKETTIEN TOTEUTUKSEN MUISTILISTA

TEKNISEN TOTEUTUKSEN MUISTILISTA

- olemassa olevien tietojärjestelmien kartoitus
- tietojen purkaminen tietoaltaaseen ja vaihtoehdot toteutukselle
- tietojen poimimisen määrittely tietoaltaasta maakunnan tietovarastoon
- poiminta- ja käsittelysääntöjen määrittely
- tietovaraston tietorakenteen ja toteutuksen kuvaus
- raportointijärjestelmän määrittely ja toteutuksen kuvaus
- asiakkuudenhallintajärjestelmän määrittely ja toteutuksen kuvaus

TIEDOLLA JOHTAMISEN MUISTILISTA

- määrittele tiedolla johtamisen tarpeet
- tietosisällöt sote-tietopakettien määrittelyjen pohjalta mkl. talous- ja toimintatiedot sekä laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskykymittarit

MUUTOS- JOHTAMISEN MUISTILISTA

- viestintä
- valmennukset ja koulutukset
- miten henkilöstö otetaan mukaan työskentelyyn ja miten tulosten hyödyntämisestä tulee osa arjen toimintaa?

RESURSSI- SUUNNITELMAN MUISTILISTA

- määrittele sote-tietopakettien käyttöönottoon tarvittava osaaminen ja käytettävät henkilöresurssit (mkl. talouden ja tietotekniikan, muutoksen johtamisen osaamista)
- Esimerkiksi Varsinais-Suomen testauksessa vastaavuustaulukoiden tekoon osallistui eri alojen asiantuntijoita kuten lääkäreitä, hoitajia, talouspäälliköitä, controllereja, järjestelmien pääkäyttäjiä, tietopalvelupäälliköitä ja liiketoimintajohtajia.

SUUNNITTELUN MUISTILISTA

- ✓ Käyttöönnoton suunnitelman tekeminen
- ✓ Käyttöönottoon osasuunnitelmien tekeminen
- ✓ Resurssien sitominen tietopakettien käyttöönottoon
- ✓ Aikataulutus
- ✓ Riskien tunnistaminen ja hallintakeinojen määrittely

Maakunnilla on erilaiset lähtökohdat sote-tietopakettien käyttöönottoon. Mitä enemmän järjestelmiä maakunnan alueella on käytössä, sitä enemmän talous- ja toimintatietojen määrittäminen vaatii työtä ja aikaa.

resurssit ja näiden resurssien käytettävyys. Toteutusvaiheessa tarvitaan laajaa yhteistyötä substanssiasiantuntijoiden ja tietovarasto-asiantuntijoiden välillä ja näiden resurssien käytettävyys on varmistettava.”

Yksittäisen kunnan toiminta- ja taloustietojen määrittämiseen on esimerkiksi Pohjois-Savossa kulunut 18-25 työpäivää ja Pirkanmaalla noin 30–45 työpäivää. Tulevia työmääriä arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että määrittelytyön aloittavilla maakunnilla tulee olemaan testausmaakuntia enemmän tietoa ja kokemuksia käytettävissä vastaavuustaulukoiden laatimiseen.

Muutoksen johtamisen edellytykset ja keinot sote-tietopakettien käyttöönnotossa

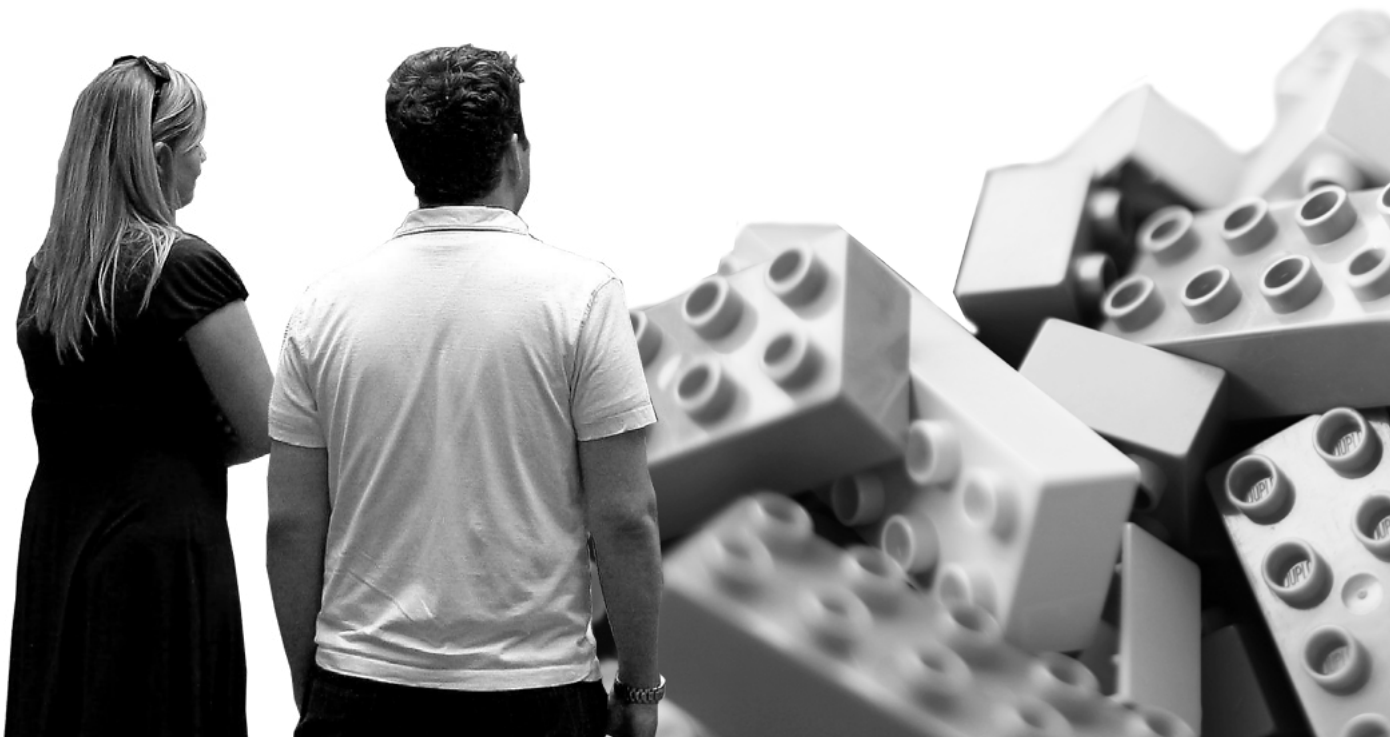
Muutoksen toteuttaminen on käyttöönottoa varten laaditun suunnitelman muuttamista konkreettiseksi tekemiseksi. Huolellisesti tehty sitouttaminen ja suunnitelma ovat ratkaisevassa roolissa toteutusvaiheessa ja ovatkin edellytys hankkeen onnistumiselle. Todellisuudessa sitouttaminen ja suunnittelu jatkuvat läpi koko käyttöönnoton ja niiden osa-alueet säilyvät ajankohtaisina myös vakiinnuttamisvaiheessa ja osana mallin jatkuvaa kehittämistä.

”Tietopaketit on uusi innovatiivinen kokonaisvaltainen tapa hahmottaa sote-palvelujen toimintaa ja kustannuksia. Maakuntien olemassa olevat tietovarannot nykymuodossaan eivät mahdollista vertailukelpoisen tiedon vertailtavuutta ja esitystapaa. Saatavuuden, laadun ja yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi on välttämätöntä uudistaa tietojen keruuta ja yhdenmukaistaa niiden esitystapaa. Tästä on hyötyä niin maakuntien sisäiselle kuin maakuntien väliselle vertailulle. Niukkenevien resurssien ja talouden priorisoinnissa tarvitsemme enenevästi vaikuttavuus- ja laatutietoa. Pirkanmaan maakunta on päässyt testauksen avulla merkittävän askeleen eteenpäin uuden työkalun käyttöönnotossa ja lisännyt ymmärrystä, miten uudet tiedolla johtamisen järjestelmät tulee rakentaa.”

Jaakko Herrala, sote-projektijohtaja, Pirkanmaan maakunta

TESTAUSMAAKUNTIEN OPPEJA KEVÄÄLTÄ 2017 MUUTOSJOHTAMISEEN

- **maakunnan sote-tietopakettilähettiläiden nimeäminen.** Lähettiläät uskovat tietopakettien tuottamiin hyötyihin, välittävät tietoa ja innostavat muita osallistumaan käyttöönoton edistämiseen. Jo tietopakettien testausvaiheessa työhön kiinnittyy keskeisiä henkilöitä, jotka omalta osaltaan pystyvät tukemaan mallin eteenpäin viemistä ja kouluttamista sekä viestimään sisäisesti tietopakettien tarkoituksesta. Maakuntien sote-tietopakettilähettiläät muodostavat valtakunnallisen verkoston kokemusten jakamiseksi yhteisissä foorumeissa ja yhteisellä alustalla. Lähettiläät ovat tietoisia tietopaketteihin liittyvistä kansallisista linjauksista ja ratkaisuksista.
- **testausmaakuntien "vertaistuki".** Testausmaakunnat voivat tukea muita maakuntien sote-tietopakettien käyttöönotossa, mm. ohjeistaa vastaavuustalukoiden täyttämässä ja jakaa hyviä käytäntöjä.
- **kannustaminen ja palkitseminen.** Käyttöönottoon osallistuneita henkilöitä tai tiimejä palkitaan erityisistä panostuksista ja onnistumisista kunkin maakunnan käytäntöjen mukaisesti.
- **palautteen keruu.** Käyttöönoton aikana pyydetään jatkuvasti palautetta eri osapuolilta, jotta voidaan tarvittaessa reagoida mahdollisiin poikkeamiin ja kuulla eri osapuolten ajatuksia. Kaikki palaute on muutoksessa arvokasta.
- **kokeiluun rohkaiseminen ja lupa epäonnistua.** Kaikkiin sote-tietopaketteihin ja päätöksentekoon liittyviin kysymyksiin ei ole olemassa vastauksia. Rohkeus kokeilla sekä kyky sietää epävarmuutta ja keskeneräisiä asioita ovat uudistuvan organisaation perusominaisuuksia.

4 Sote-tietopakettien käyttööntön toteutus

4.1 Tietojen yhdistäminen eri tietolähteistä

Testauksen aikana tietojen yhdistäminen tietopakettimallin mukaisesti tehtiin erillisten vastaavuustaulukoiden avulla, mutta yhdistäminen voidaan liittää myös osaksi Master datan hallintaa riippuen maakunnan tai kuntien tietoteknisestä valmiudesta.

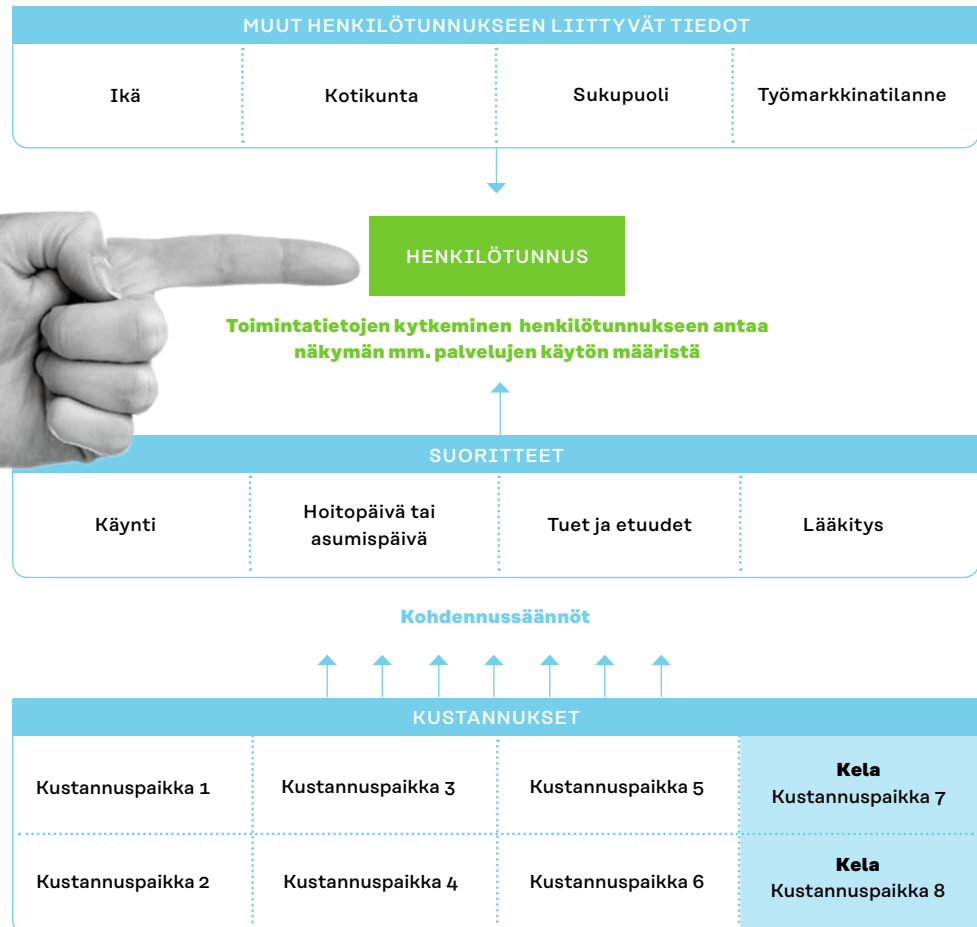
Vastaavuustaulukoissa esitetään sote-tietopaketteihin liittyvien palvelujen toiminta- ja taloustiedot sekä niiden lähteet. Vastaavuustaulukoissa esitetään kustannuspaikat, jolle kyseiseen palveluun liittyvät kustannukset on kirjattu. Toimintatietojen osalta vastaa-

vuustaulukoissa esitetään palvelun suorituspaikka. Tarkoituksena on, että vastaavuustaulukoiden poimintasäännöt ovat helposti ylläpidettävissä ja päivitettävissä hyödynnettävissä teknisen ratkaisun toteutuksessa. Kuvassa 16 on esimerkki hoito- ja hoivapalvelujen sote-tietopaketin vastaavuustaulukosta.

Vastaavuustaulukot on tehtävä tietopaketeista huolimatta, jotta maakunnan palvelutannon kokonaiskuva saadaan muodostettua yhtenäisesti johtamista ja raportointia varten, mikäli maakunnan tietotekniset valmiudet eivät tue käyttöönottoa muulla tavalla.

KUVA 15, HENKILÖ-TUNNUKSEEN LIITETTÄVÄT TIEDOT

Taloustiedot tulee sitoa henkilötunnukseen niiden palvelujen osalta, joissa se on mahdollista.

Toimintatietojen kytkeminen henkilötunnukseen antaa näkymän mm. palvelujen käytön määristä

**KUVA 16,
OHESSA
ESIMERKKI
HOITO- JA
HOIVA-
PALVELUJEN
TIETOPAKETIN
VASTAAVUUS-
TAULUKOSTA**

Palvelupaketti	Palvelupaketti		Kustannustiedot						
	Toiminto	Palvelu	Kustannuspaikka	Kustannuspaikan nimi	Oma / osto / palveluseteli	Pääkirjaili	Pääkirjatilin nimi	Huomioita ja tarkennettava	Suoripaik
Hoiva- ja hoito	Asiakas- ja palveluohjaus Omahoito		22560	Palveluohjaus	Oma palvelutuotanto			Kustannuspaikalla	PALT
			22570	Lehmusvalkama	Oma palvelutuotanto				Ei ole
	Vanhusten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen		22571	Ruusukortteli	Oma palvelutuotanto				Ei ole
	Omaishoidon tuki	Rahaetus	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto	471000	Omaishoidontuk		OMAI
		Rahaetus	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto	471000	Omaishoidontuk		OMAI
		Rahaetus	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto	471000	Omaishoidontuk		OMAI
		Rahaetus	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto	471000	Omaishoidontuk		OMAI
		Rahaetus	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto	471000	Omaishoidontuk		OMAI
		Rahaetus	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto	471000	Omaishoidontuk		OMAI
		Omaishoitajan tukimuodot	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto			Kaikki muu paitsi 471000	OMAI
		Omaishoitajan tukimuodot	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto			Kaikki muu paitsi 471000	OMAI
		Omaishoitajan tukimuodot	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto			Kaikki muu paitsi 471000	OMAI
		Omaishoitajan tukimuodot	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto			Kaikki muu paitsi 471000	OMAI
		Omaishoitajan tukimuodot	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto			Kaikki muu paitsi 471000	OMAI
		Omaishoitajan tukimuodot	22551	Omaishoidon tuki	Oma palvelutuotanto			Kaikki muu paitsi 471000	OMAI
	Avohoito		22581	Muistikoordinaattorit	Oma palvelutuotanto				KEMI
			22581	Muistikoordinaattorit	Oma palvelutuotanto				KIMI
			22581	Muistikoordinaattorit	Oma palvelutuotanto				KLOP
			22581	Muistikoordinaattorit	Oma palvelutuotanto				KLMI

VASTAAVUUSTAULUKOIDEN/MÄÄRITTELYIDEN MUISTILISTA

- ✓ Eri tahojen informoiminen tarvittavista tiedoista ja niiden toimittamisesta
- ✓ Vastaavuustaulukoiden täyttäminen
- ✓ Talous- ja toimintatietojen poiminta ja raportointi kaikista julkisen rahoituksen piirissä olevista sote-palveluista
- ✓ Kansallisesti saatavilla olevien tietojen saatavuuden tunnistaminen (KELA, THL, VM, Tilastokeskus, SoteDigi)

Tarkoituksena on, että vastaavuustaulukoiden poimintasäännöt ovat helposti ylläpidettävissä ja päivitettävissä sekä vietävissä tekniseen ratkaisuun.

Taloustietojen kohdistaminen sote-tietopaketeille

Sote-tietopaketeille kohdistetaan pääsääntöisesti kaikki **maakunnan omalle väestölle** sosiaali- ja terveystietojen järjestämisestä aiheutuneet kustannukset ja tulot kansallisesti määriteltyjen yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Sote-tietopaketteihin kohdistattomia kuluja (n. 1 %) ovat esimerkiksi eläkemenerusteiset maksut ja ulkopuolisella rahoituksella toteutettavien tutkimushankkeiden kulut.

Sote-tietopakettien tulo- ja kustannustietojen tulee olla luotettavia, vertailukelpoisia sekä alueellisesti että kansallisesti. Kustannuksia tulee pystyä tarkastelemaan sekä brutto- että nettotasolla. Sote-tietopakettien kustannusten tulee lisäksi kokonaisuudessaan täsmätä järjestäjän tuloslaskelmaan.

Maakunnan oman toiminnan ulkopuolelta hankituista sosiaali- ja terveystietojen tarviin vastaavat taloustiedot kuin omasta toiminnasta, riippumatta siitä, onko palveluja hankittu järjestäjän toimesta ostopalveluna vai onko asiakas itse valinnut palvelun tuottajan. Kustannustiedot tulee saada myös valinnanvapautteen liittyvistä kapitaatiokorvauksista, henkilökohtaisista budjeteista ja asiakassetelin kustannuksista. Ostopalvelujen taloustiedot saadaan maakunnan omasta kirjanpidosta ja ostopalvelujen kustannuksena käytetään palvelun hintaa. Tiedot voidaan kerätä esimerkiksi sähköisesti luettavassa muodossa olevista ostolaskuista. Maakunnan oman toiminnan ulkopuolella tapahtuvan toiminnan sisältö ja kustannukset tulee saada valtiolisiltä toimijoilta

(KELA, THL, Tilastokeskus), tai tarvittaessa suoraan, maakunnan järjestäjän tietoaltaisiin (tai tietovarantoihin). Kansallisella tasolla tulee olla myös yksi yhteinen tietoaaltas, jossa on kaikkien maakuntien sote-tietopakettien tiedot kansallista raportointia, vertailua ja mittarointia varten.

Lääkehuollon ja matkapalvelujen tietopakettien rakenteisiin on määritelty myös Kelan kustantamat matka- ja lääkekorvaukset. Jatkossa Kela-korvattujen palvelujen ja etuuksien kustannukset tulee sisällyttää sote-tietopakettiraportointiin, kun tiedot on käytettävissä. Taloustietojen kohdistamisen yksityiskohtaiset määrittelyt löytyvät sote-tietopakettien käsikirjasta.

VATHEISTUS

Sote-tietopakettien käyttöönoton alkuvaiheessa ei todennäköisesti pystytä kohdentamaan tuottoja ja kustannuksia suoritetasolle. Tällöin maakunnat kohdistavat tuotot ja kustannukset palveluryhmätasolle, jolloin todellisia asiakaskohtaisia kustannuksia ei ole mahdollista raportoida, eikä suoritteen kustannustietoa saada sidottua henkilötunnukseen. Tietopakettien käytön vakiinnuttua kustannukset kohdistetaan kustannuslaskennan avulla suoritteille, jolloin on mahdollista tarkastella asiakas- tai asiakasryhmäkohtaisia kustannuksia.

Maakunnat raportoivat sote-tietopakettien käyttöönoton alkuvaiheessa taloustiedot kerran vuodessa. Käytön vakiinnuttua talous- ja toimintatiedot raportoidaan useammin, tavoitteena kerran kuukaudessa tai useammin.

CASE Pohjois-Savo: KUSTANNUKSET LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN TIETOPAKETTIN MUKAISESTI

Pohjois-Savon testauksessa mukana ollut Kuopion kaupunki on vastaavuus-taulukkotyön pohjalta pystynyt kohdistamaan lasten, perheiden ja nuorten sote-tietopaketin kustannukset tietopakettirakenteen mukaan. Työ auttaa maakunnallisessa valmistelussa ja suunnittelussa. Jatkossa Pohjois-Savon osalta kaikki maakunnallisen järjestäjän tarvitsemat toiminta- ja asiakastiedot tulee saada koottua tietopaketeittain.

MAAKUNTIEN JHS-SUOSITUKSET

Taloustietojen osalta hyödynnetään maakuntien JHS-suosituksen yhtenäistä tililuetteloä, talousarviota ja taloustietojen raportointia sekä kustannusten kohdennussääntöjä palveluihin. JHS-suosituksen palveluluokitus vastaa tietopakettien toiminto- ja palveluryhmäluokitusta. Nämä ovat parhaillaan valmistelussa, ja testauksessa on jo sovitettu yhteen sote-tietopakettityön tuloksia kansallisen valmistelun kanssa.

HILMO

Sote-tietopaketeissa noudatetaan soveltuvin osin Hilmon määrittelyjä versiosta "Sosiaalihuollon ja terveydenhuollon hoitoilmoitus määrittelyt ja ohjeistus voimassa 1.1.2017 alkaen". Hilmo -määrittelyt suoritteista ja asiakkaiden henkilötietoihin liittyvistä tekijöistä sopivat pääosin käytettäväksi sote-tietopaketteihin, mutta Hilmon luokittelut palveluista eivät tähän sellaisenaan sovellu.

THL SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON PALVELULUOKITUS

THL - Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluluokitusta käytetään Palveluvaaka-verkkopalvelussa ja jatkossa suomi.fi -palvelussa. Suomi.fi -palvelussa palveluntarjoajat ilmoittavat luokituksen avulla, mitä sosiaali- ja/tai terveystalvituista he tarjoavat. Nykyinen THL:n palveluluokitus ei kuitenkaan sellaisenaan tue sote-tietopakettiraportointia.

MUUT LUOKITUKSET

Muut THL:n ylläpitämät sosiaali- ja terveystalvituisten luokitukset eivät ole sote-tietopakettien kanssa kilpailevia luokituksia, vaan sote-tietopaketit on tarkasteluhierarkia, joka voi käyttää nykyisiä ja tulevia luokituksia hyväkseen. Luokituksissa tulee tehdä kuitenkin kehittämistyötä siten, että tiedon kertakirjaaminen on selkeä tavoite. Tarkoituksenmukaiset luokitukset antavat tietopaketeille porautumismahdollisuuden yksityiskohtaisempaan tietoon.

Osa sosiaali- ja terveystalvituista tulee määritellä ja raportoida yhdenmukaisesti kansallisesti ja kansainvälisesti, esimerkiksi OECD:n tilastoihin. Tietopakettiraportoinnin tulee sisältää kyseiset raportoitavat moduulit.

TALOUSTIETOJEN MUISTILISTA

- ✓ Maakuntien tililuettelo, talousarvio ja taloustietojen raportointi -suosituksen (JHS XXX) noudattaminen
- ✓ Maakuntien kustannuslaskennan suosituksen (JHS XXX) noudattaminen
- ✓ Maakuntien palveluluokituksen (JHS XXX) noudattaminen
- ✓ Varmistaminen, että tuotot ja kustannukset (pl. ei-kohdistettavat kustannukset) saadaan kohdistettua tietopaketeille
- ✓ Maakunnan oman tuotannon ulkopuolelta hankituista palveluista tarvitaan myös toiminta- ja asiakastiedot henkilötunnukseseen kiinnitettynä

Toiminta- asiakas- ja väestötietojen kohdistaminen sote-tietopaketeille

Kaikista julkisen rahoituksen piirissä olevista sote-palveluista tulee saada toimintatiedot sote-tietopakettiraportointiin. Maakunnan omat tuotantoyksiköt, ostopalvelutuottajat ja valinnanvapaustuottajat raportoivat toimintatiedot maakunnan väestölle tuottamiensa palvelujen osalta.

Toimintatiedot voidaan kerätä esimerkiksi sähköisesti luettavassa muodossa olevista ostolaskuista. Ostopalvelutuottajat voivat myös syöttää toimintaa koskevat tiedot sähköiseen portaaliin tai maakunnan tietoaal- taaseen mikäli sellaisia on käytettävissä. Toiminta- ja taloustiedot tulee kuitenkin pystyä yhdistämään toisiinsa yksilöivän tiedon avulla. Palveluntuottajat veloitetaan ja heitä ohjeistetaan raportoimaan tietopaketti- raportoinnin kannalta tarvittavat toiminta- tiedot. Ostolaskujen sisällölle tulee siten määrittää tarkat vaatimukset. Maakunnalla tulee olla myös käytössään ohjeistus, jonka avulla talous- ja toimintatiedot saadaan kohdistettua sote-tietopaketeille.

Vertailukelpoisuuden varmistamiseksi sosiaali- ja terveyspalveluiden kirjauskäytäntöjen tulee olla riittävän yhtenäiset.

ASIAKAS- JA VÄESTÖTIEDOT

Asiakasmäärät tulee pystyä raportoimaan palveluryhmittäin, toiminnoittain ja tietopa- keteittain. Tarkoituksena on tarkastella sitä, kuinka moni asiakas käyttää palveluja sekä mikä on palvelun asiakaskohtainen tai asiakasryhmäkohtainen kustannus. Asiakas on henkilö, jolla on suoritemerkintä tarkas- teltavassa palvelussa valitun seurantajakson aikana. Asiakasmäärä lasketaan siten, että henkilötunnus tulee huomioida ainoastaan kertaalleen. Tämä tarkoittaa, että eri yksiköi- den tai palvelujen asiakasmääriä ei voida

laskea yhteen, sillä sama asiakas on voinut käyttää usean eri toimipisteen palveluita.

Sote-tietopakettiraportointi yhdistetään myös alueen väestötietoon. Tietopakettikoh- taisessa tarkastelussa kustannukset suhteute- taan aina maakunnan tietyn ikäiseen väes- töön. Esimerkiksi hoito- ja hoivapaketin asukaskohtainen kustannus lasketaan suh- teessa 75-vuotta täyttäneisiin. Tämä mahdol- listaa keskimääräisen asukaskohtaisten kustannusten vertailun sote-tietopaketeittain eri maakuntien välillä.

TIETOJEN VERTAILUKELPOISUUS

Vertailukelpoisuuden varmistamiseksi sosiaali- ja terveyspalvelujen kirjauskäytäntö- jien tulee olla riittävän yhtenäiset. Ennen tietopakettien käyttöönottoa maakuntien tulee kartoittaa kirjauskäytäntöjen poikkeat- mat ja puutteellisuudet. Sote-tietopakettien käyttöönoton yhteydessä maakunnat yhten- näistävät kirjauskäytäntöjä ja järjestävät koulutuksia kirjaamiskäytäntöjen muutok- sista. Sosiaalihuollon kirjaamiskäytännöt määräytyvät muun muassa määrämuotoisen kirjaamisen käyttöönottoa edistävän Kan- sa-koulu-hankkeen pohjalta. Jatkuva kirjaa- miskäytäntöjen seuranta, poikkeamiin puuttuminen sekä koulutus ja maakuntien välinen yhteistyö on tärkeää, jotta maakun- tien toimintatiedot ovat luotettavia ja vertai- lukelpoisia.

Testausmaakunnat korostivat, että tieto- paketeilla tulee olla selkeät yhteiset linjaukset palvelujen ryhmittelystä tietopaketeihin kun tarkastellaan ja vertaillaan koko maakunnan tai kun tarkastelun kohteena on esimerkiksi yksittäisten tietopakettien vertailu. Myös täsmälliset määrittelyt tietopakettikohtaisista ikäryhmittelyistä on tarpeen. Tämä tarve korostuu tietojen poimintoissa, kun toteute- taan teknisiä poiminta- ja hoidon tarpeen kiireellisyyden, palvelualan, toimipisteen tai suorituspaikan sekä ikäryhmien osalta. Tieto- paketeissa hyödynnettävän tiedon tulee toimia myös eri näkökulmien ja ulottuvuuksien raportoinnin lähteenä.

TOIMINTATIETOJEN MUISTILISTA

- ✓ Maakuntien palveluluokituksen (JHS XXX) noudattaminen
- ✓ Asiakasmäärien laskeminen sote-tietopaketeille henkilötunnus kertaalleen
- ✓ Oman tuotannon ulkopuolelta hankittavista palveluista tarvitaan samat toiminta- ja asiakastiedot kuin omasta toiminnasta
- ✓ Väestötietojen hyödyntäminen tietopakettikohtaisten tunnuslukujen laskennassa
- ✓ Kirjaukäytäntöjen puutteiden ja poikkeamien kartoitus
- ✓ Kirjaukäytäntöjen muuttaminen suositusten mukaiseksi

Tietopakettien raportoinnissa käytettävää tietoa ei tarvita pelkästään tietopaketteja varten, vaan samoista tiedoista voidaan ja on pystyttävä luomaan erilaisia näkökulmia, ulottuvuuksia ja tietoja on pystyttävä analysoimaan myös laajemmin.

Yksi testaukseen osallistuneista maakunnista totesi, että integroidun tietotuotannon suurin haaste nykytilanteessa on organisaatioiden erilaiset kirjaukäytännöt ja toimintatavat. Vaikka organisaatioilla olisi käytössään keskenään samoja tietojärjestelmiä, toiminta on organisoitu eri tavalla ja vastaavasti kirjattu erilaisilla käytännöillä. Kaikkea toimintaa ei edes kirjata ylös. Siten automatisoidun tietojen siirron rinnalle on luotava menettely, jolla manuaalisesti kerätty tieto saadaan integroitua maakuntien ja muiden tietoa tarvitsevien käyttöön. Toimintatapojen ja kirjaukäytäntöjen muutoksessa tarvitaan vahvaa ohjausta ja yhteistyötä, jotta saadaan edellytykset tietotekniselle integroinnille, harmonisoinnille ja päästään yhteismitalliseen raportointiin ja analytiikkaan.

Laatu, vaikuttavuus ja uudistumiskyky mittaamisen kohteena

Palvelujärjestelmän toimivuutta, palvelujen laatua, vaikuttavuutta sekä uudistumiskykyä voidaan seurata sote-tietopakettikohtaisilla laatu- ja vaikuttavuusmittareilla. Mittareiden tarkoituksena on toimia järjestäjän työkaluna maakunnan terveyden ja hyvinvoinnin seuraamisessa, maakunnan järjestämien palvelujen laadun ja vaikuttavuuden arvioinnissa sekä toiminnan analysoinnissa, ennustamisessa ja ohjauksessa.

Maakunnan järjestäjälle on oleellista, että sote-palvelujen laadun ja vaikuttavuuden mittaaminen voidaan kohdentaa myös palvelukokonaisuuksiin eikä pelkästään yksittäisiin palveluihin. Esimerkiksi palvelujen integraation ja eri palvelumuotojen painotusten muutosta kevyemmästä raskaampaan tulisi pystyä seuraamaan näillä mittareilla, koska aina oletettu kevyempi palvelumuoto-painotteisuus ei tuota kokonaisvaikuttavuudeltaan parasta lopputulosta. Näiden mittareiden tarkoituksena on siten

kuvata sote-tietopaketteihin liittyvän toiminnan järjestämisen onnistumista.

Mittarityössä on myös huomioitu kustannusvaikuttavuuden osoittamiseen tarpeet. Tähän tietoa saadaan yhdistämällä mittaritietoja tietopakettikohtaisiin kustannus- ja toimintatietoihin. Tarkastelussa voidaan näin tutkia millä kustannustasolla tietty laatutaso ja vaikuttavuus ovat saavutettavissa.

Sote-tietopaketteihin on valittu laatu- ja vaikuttavuusmittareita, joita on kerätty yhdessä THL:n ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Mittarit pohjautuvat näiden asiantuntijoiden linjauksiin, THL:n kokoamiin indikaattoreihin sekä kustannus- ja vaikuttavuustyöryhmän väliraportin linjauksiin. Sote-tietopakettien testauksen aikana maakuntien asiantuntijat arvioivat osaltaan mittarien käyttökelpoisuutta sekä saatavuutta eri tietojärjestelmistä. Mittariston kehittäminen on osa sote- ja maakuntaudistuksen toimeenpanoa ja ohjausta sekä STM:n kustannus- ja vaikuttavuustietoryhmän valmistelutyötä.

Laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskyky-mittaritiedon pitää olla luotettavaa ja keräämisen lähtökohtaisesti automaattista siltä osin kuin tietoa voidaan kerätä tietoaltaista ja – varastoista. Vertailukelpoisuutta edesauttaa mittareiden tarkka määrittelytyö, jota

kuvataan tietopakettikohtaisten mittareiden erillisessä dokumentissa **Sote-tietopakettien laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskyky-mittarit**. Tarkoituksena on, että sote-tietopakettien mittareiden määrä pidetään kohtuullisena ja manuaaliselta työltä vältytään hyödyntämällä olemassa oleviin järjestelmiin kirjautuvaa tietoa.

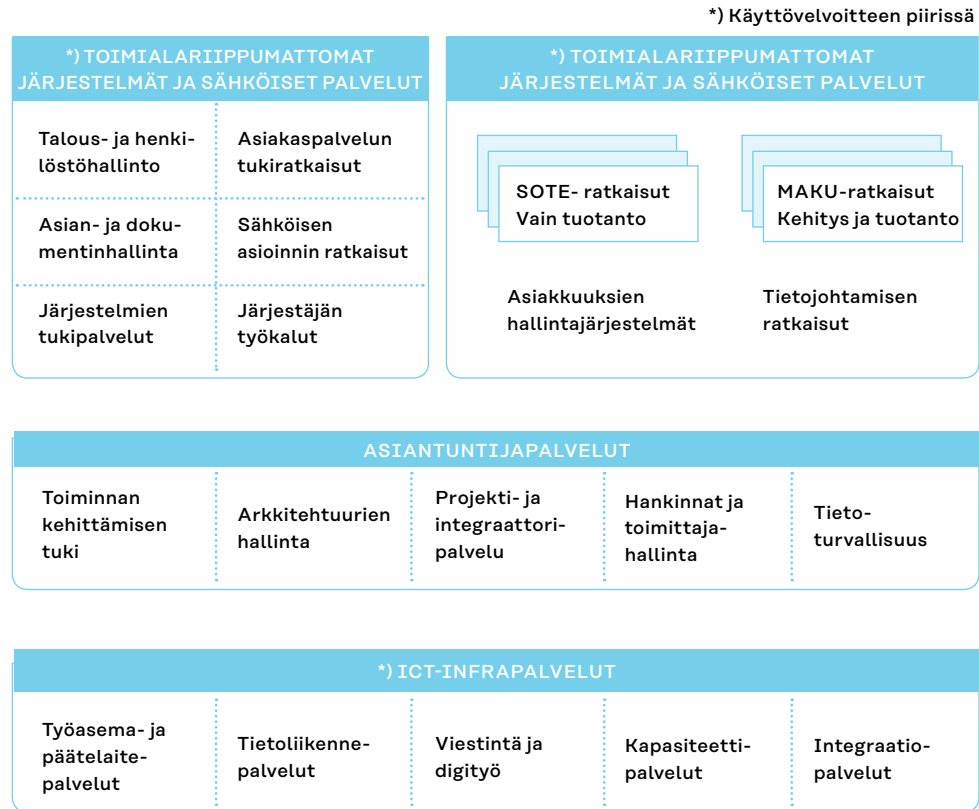
4.2 Sote-tietopakettien teknisen toteutuksen pääkohdat

Maakunnilla on erilaiset lähtökohdat sote-tietopakettien käyttöönottoon. Keskeisin maakuntien välisiä eroja aiheuttava yksittäinen tekijä on maakuntien käytössä olevat tietojärjestelmät. Parempien ohjausmallien rakentamiseen tarvittavat tiedot löytyvät nykyiselläänkin pitkälti kuitenkin olemassa olevista asiakas- potilas- sekä taloushallinnon järjestelmistä. Haasteena on näiden rekistereiden vaihteleva laatu ja puutteellinen yhteensopivuus, eikä niitä nykyisen lainsäädännön puitteissa ole ollut useinkaan mahdollista hyödyntää samanlaisesti. Sote-asiakastieto on myös sirpaleista; samojen palveluketjujen tiedot ovat jakautuneet eri rekistereihin ja eri organisaatioihin. Riittävän laadukkaita kokonaisvaltaisia tietopohjaisia seuranta- ja ohjausmalleja,

LAATU- JA VAIKUTTAVUUSMITTAREIDEN MUISTILISTA

- ✓ Kansallisesti yhteisten mittareiden valinta
- ✓ Mittareita varten tarvittavien tietojen poiminta
- ✓ Mittaritiedon yhdistäminen talous- ja toimintatietoihin
- ✓ Mittareiden raportointi

**KUVA 17,
MAAKUNTIEN
ICT-PALVELU-
JEN KOKONAI-
SUUS**

jotka yhdistäisivät erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, sosiaalihuollon, Kelan ja yksityisten palveluntuottajien toiminta- ja kustannustiedot asiakaskohtaisesti, ei ole pystytty kehittämään lainsäädännöllisistä tai muista tekijöistä johtuen.

Teknisen toteutuksen työmäärät vaihtelevat suuresti maakunnittain riippuen nykyisten järjestelmien määrästä. Osalla on käytössään monia eri järjestelmiä, eikä tietoja ole aiemmin koottu yhteiseen tietovarastoon. Käytännössä tekninen toteutus joudutaan tekemään maakunnittain ja kuvaamaan järjestelmäkohtaisesti. Lisäksi testauksessa havaittiin, että samojen tietojärjestelmien käytössä voidaan tietoja luokitella ja ryhmitellä kuntakohtaisesti hyvin eri tavalla.

Tulevaisuudessa maakuntien ICT järjestelmät muodostavat yllä esitetyn kuvan mukaisen kokonaisuuden.

Tulevaisuudessa sote-tietopakettien toteutus niveltyy osaksi kuvassa esitettyjen

sote-ratkaisujen toteutusta. Sote-tietopaketit hyödyntävät maakuntien muita käytössä olevia tietojärjestelmiä, kokoavat tiedot yhteiseen tietovarastoon tai -altaaseen ja raportointi, analytiikka ja johtaminen perustuu yhteisiin tietoihin koko maakunnan osalta. Ennen raportointia tai tietojen katselua ja analysointia esimerkiksi työpöytänäky millä tulee tiedot pystyä yhdistämään tarkoituksenmukaisella käsitellä.

SOTE-tietopakettien tekninen toteutus noudattaa samoja vaiheita kuin varsinainen päähanke:

- 1. SITOUTTAMINEN ICT**
- 2. SUUNNITTELU ICT**
- 3. TOTEUTUS ICT**
- 4. JATKUVA KEHITTÄMINEN JA VAKIINNUKSEN TOTEUTUS ICT**

1.

ICT: SITOUTTAMINEN

Tässä vaiheessa tulee määritellä ja sopia seuraavista:

- a. Tavoitteen kirkastaminen
 - Minkälaista teknistä ratkaisua ollaan etsimässä ja mitkä ovat toteutuksen lopputulokset.
 - vaiheistuslaajuus ja aikataulu
 - vastuutahot
 - Päätetään mukaan otettavat järjestelmät ja niiden sisältämät tiedot sekä toteutuksen aikataulu.
- b. Vastuutahot ja henkilöt
 - Nimetään hankkeesta vastaavat tahot, joilla on mahdollisuus, kyky ja halu toteuttaa vaadittavat tehtävät
- c. Muut resurssit
 - Arvioidaan muiden resurssien tarve ja tehtävät niiden vapauttamiseksi hankkeen käyttöön
- d. Rahoituksen varmistaminen
 - Hanke vaatii resurssipanostusta, tekijöitä sekä mahdollisia ostopalveluja ICT-toimittajilta
- e. Hankkeen viestintä
 - Hankkeen etenemisestä tulee viestiä jatkuvasti ja laajasti, koska rinnakkaiset hankkeet odottavat ja suunnittelevat omaa toimintaansa myös tämän hankkeen tuloksista ja aikataulusta riippuen

Maakunnan ICT asioista vastaava taho huolehtii päätösprosessista.

2.

ICT: SUUNNITTELU

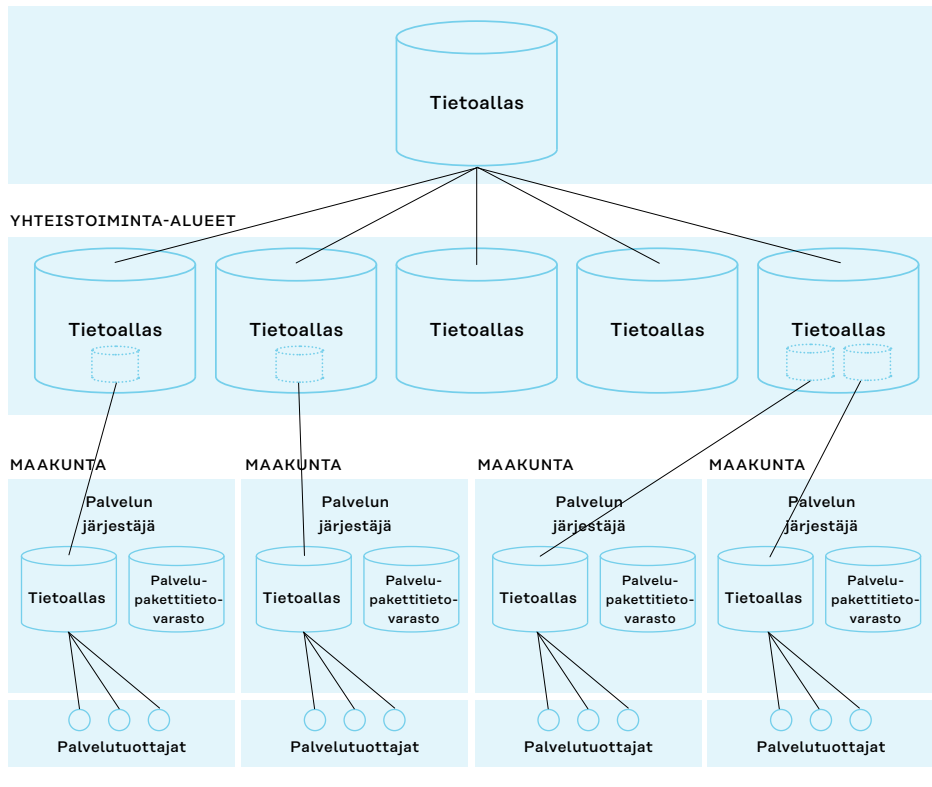
Teknisen suunnittelun tavoite ja vaiheet.

- a. Mitkä tiedot kerätään. Tietosisältö on kuvattu Sote-tietopakettien käsikirjassa:
 - Henkilön demografiset tiedot
 - Käynti
 - Kontakti
 - Hoito-/asumispäivä
 - Tuet ja etuudet
 - Lääkitys
- b. Peruseriaatteena on, että toiminnalliset tiedot kerätään henkilöta-solla ja kustannukset kohdistetaan palvelu- tai suorituslaajuudella kuten käsikirjassa on kuvattu. Kustannus-tiedot saadaan talousjärjestelmistä, joista osa kohdistuu palveluja tuot-tavaan yksikköön (kustannus-paikka), osa palvelun saajaan ja osa on kohdistamattomia.
- c. Tavoitellaanko, että kaikista tarvit-tavista järjestelmistä kerätään vaa-dittavat tiedot jo ensimmäisessä vaiheessa vai vain keskeisimmistä ja loput arvioidaan vastaavasti, mutta toteutetaan vasta seuraavissa vaiheissa
- d. Määritetään kyseiset tietojärjestel-mät ja tietosisällöt. Hyödynnetään olemassa olevia tietovarastoja, jos tiedot sieltä jo löytyy.
- e. Tekninen arkkitehtuuri: a) kerä-täänkö tiedot tietotaltaaseen (data lake) ja sieltä tiedot kerätään rapor-tointia ja analysointia varten erilli-seen tietovarastoon vai b) kerä-täänkö tiedot ensin erityiseen tieto-varastoon, josta raportointi ja ana-lysointi suoritetaan ja vasta myö-hemmin siirrytään tietotaltaan käyttöön.

- f. Mitkä tiedot saadaan kansallisista rekistereistä (Tilastokeskus, Väestörekisteri, KELA, THL, SOTEDIGI, muut) ja miten (liittymien tekninen rakenne).
- g. Olemassa olevien tietovarantojen ja liittymien hyväksikäyttö arvioidaan ja suunnitellaan.
- h. Kansallisten palvelujen hyödyntäminen (SOTEDIGI ja muut) arvioidaan, suunnitellaan ja neuvotellaan toteutuksesta.
- i. Tekninen vaihtoehto, esimerkiksi
- Yhteistoiminta-alue toteuttaa tietoaltaan; yhteistyöalueen maakuntien päättäjät päättävät ja projektoivat toteutuksen – yliopistollisen sairaalan sisältävä maakunta huolehtii päätösprosessista.
 - Maakunnat toteuttavat omat tietovarastot ja liittymät tietoaltaisiin
 - Sotedigiyhtiö kerää tiedot yhteistoiminta-alueiden tietoaltaista
- Sotedigiyhtiö tuottaa tiedot maakunnan niistä asiakkaista, jotka on hoidettu muualla kuin omassa maakunnassa
 - Sotedigiyhtiö kerää tiedot KELAsta ja muista kansallisista rekistereistä ja tuottaa ne palveluna yhteistoiminta-alueiden tietoaltaisiin
 - Maakunnan asukkaille palveluja tarjoavat tahot tuottavat tiedot joko suoraan yhteistoiminta-alueiden tietoaltaisiin tai KELAan ja THL:ään, josta Sotedigiyhtiö tuottaa ne yhteistoiminta-alueiden tietoaltaisiin
 - Maakunnilla on oikeus oman maakunnan tietoihin; yhteistoiminta-alueiden tietoja käsitellään yhteistoiminta-alueiden yhteisellä päätöksellä.
- Talous- ja toimintatiedot poimitaan eri järjestelmistä raportointia varten. Teknisestä ratkaisusta on hahmoteltu tavoititila, joka on kuvattu alla.

Teknisen toteutuksen yleiskuva

VALTAKUNNALLINEN TASO

Tietojen poimintaan on monia vaihtoehtoisia keinoja:

- a. Excel-poiminta, jossa talous- ja toimintatiedot poimitaan manuaalisesti lähdejärjestelmistä Excel-taulukkoon, josta tiedot luetaan koneellisesti tietovarastoon.
- b. Suora poiminta, jossa olemassa olevista järjestelmistä poimitaan talous- ja toimintatiedot suoraan tietovarastoon. Tämän lisäksi osa tiedoista joudutaan mahdollisesti poimimaan Excelin avulla. Toiminta- ja taloutta koskevat tiedot yhdistetään ja jaetaan ylhäältä alaspäin palvelutapahtumille. (top-down)
- c. Suora poiminta, jossa raportointi on osa dynaamista tilannekuvaraportointia ja toiminta- ja taloustiedot yhdistetään palvelutasolla, jolloin tietopakettien erilaiset tarkastelunäkökulmat on toteutettavissa osana raportointia. (bottom-up)

Sote-tietopakettien tiedon muodostaminen ja siihen liittyvien järjestelmien yleisarkkitehtuuri on kuvattu kuvassa x (tietoallas-vaihtoehto):

Tavoitetilassa tiedon muodostaminen sote-tietopakettiin etenee seuraavien vaiheiden kautta.

- Palveluntarjoajat purkavat järjestelmistään (potilasjärjestelmät, talousjärjestelmät ja muut järjestelmät) suorite- ja taloustiedon maakunnan tietoaltaaseen. Tieto puretaan määriteltyjen rajapintojen kautta, joita ovat esimerkiksi tietoallas API, järjestelmien raportointirajapinnat ja muut mahdolliset rajapinnat

Tietojen purkamisen toteutuksesta vastaavat maakuntien palveluntuottajat.

Automaattisten rajapintojen lisäksi tietoa voidaan syöttää tietoaltaaseen manuaalirajapinnan kautta, joka rakennetaan tätä tarkoitusta varten tietoaltaaseen.

Tietojen purkamisen yhteydessä tulee huolehtia siitä, että tietoaltaaseen vietyillä tiedoilla on yksiselitteiset tunnistetiedot, jotta ne pystytään poimimaan sote-tietopakettien mukaista raportointia varten.

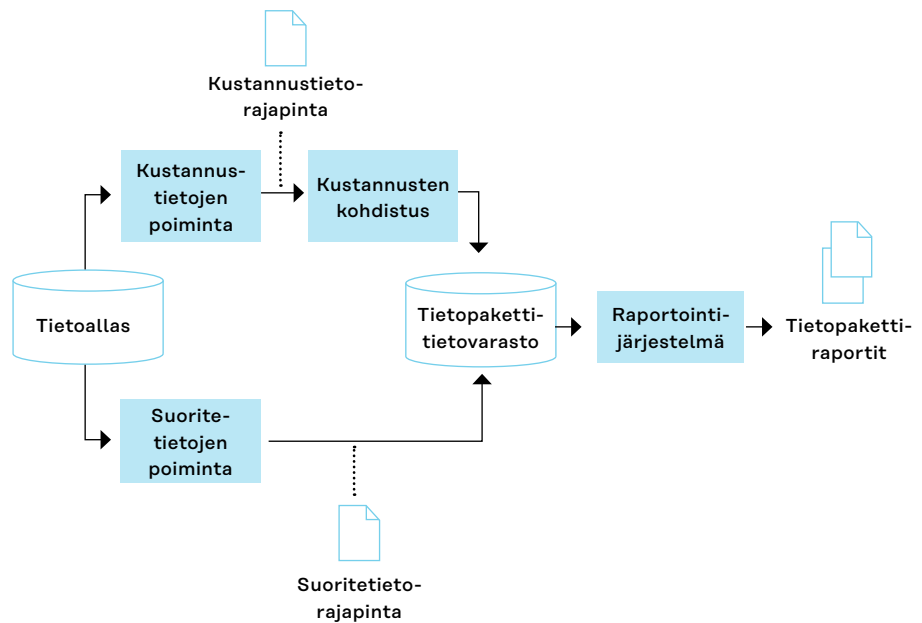
- a. Tietoaltaassa tiedot ovat järjestelmäkohtaisena "raakadatana", jossa on tarvittavat tiedot sote-tietopakettien tietosisällön muodostamiseksi ja tunnisteet tiedon poimimiseksi. Tietoaltaat eivät sisällä pelkästään sote-tietopakettien tietoa vaan niihin tuodaan myös muuta toimintaan liittyvää tietoa esimerkiksi työllisyyden hoidosta, väestön sijainnista ja palvelujen tarjonnasta. Ne eivät myöskään ole maakunta-kohtaisia vaan ne voivat sisältää useamman maakunnan tietoa.
- b. Sote-tietopakettien tiedon muodostusta varten tiedot poimitaan tietoaltaasta poimintaohjelmistolla, joka tekee poiminnan määriteltyjen poimintasääntöjen mukaan ja muokkaa tiedon tietovarastoon määrittelyssä muodossa. Kustannustiedoille tehdään poiminnan yhteydessä tämän lisäksi kohdenukset ja vyörytykset vastaavuustaulukoissa määriteltyjen sääntöjen mukaisesti.
- c. Sote-tietopakettivarastossa tieto on sote-tietopakettitietomallin mukaisessa rakenteellisessa muodossa, jotta siitä voidaan käyttää raportointiin. Toteutuksessa on huolehdittava, että sote-tietopakettitieto on tietovarastossa samassa muodossa kaikilla maakunnilla, jotta tiedot on yhdisteltävissä ja raportoitavissa vertailukelpoisesti.
- d. Maakunnan raportointijärjestelmällä tuotetaan sote-tietopakettilä raportointi maakuntatasoisiin raportointitarpeisiin. Raportointia varten raportointiohjelmistoon tai tietovarastoon haetaan väestötieto.

e. Maakunnan sote -asiakashallinta-järjestelmässä olevien asiakastietojen ja tietovarastossa olevien tapahtumatiетоjen avulla voidaan jatkokssa seurata sote-tietopakettien käyttöä myös asiakas- ja asiakasryhmäkohtaisesti. Maakunnan palvelujen järjestäjä vastaa poiminta-

ohjelmiston, sote-tietopakettitietovaraston ja raportointijärjestelmän toteutuksesta.

f. Maakuntien tietovarastoissa olevaa sote-tietopakettitietoa voidaan kerätä yhteiseen kansalliseen tietovarastoon ja tehdä siitä vertailuraportit valtakunnallisesti.

Tietojen purkaminen tietoaltaasta ja sote-tietopakettien mukaisen raportoinnin toteutus

3.

ICT: TOTEUTUS

SOTE-tietopakettien teknistä toteutusta varten tulee määrittää suunnitelukohdassa mainitut asiat sekä hankkia tarvittavat tekniset toteutukset:

- Vaadittavista perusjärjestelmistä liittymät sekä aineistojen siirto ja muutospalvelut (ohjelmisto, resurssit).

Tietoaltaiden ja tietovarastojen toteutus. Tämä edellyttää hankintapäätöstä ja mahdollisesti hankintaprosessia vaadittujen teknisten ympäristöjen

toteuttamiseksi (tekninen suunnittelu, toteutus, testaus, koulutus, jatkuvan palvelun muodostus, ylläpito ja tuki).

Raportoinnin ja analysoinnin toteutus. Tarvittavien työvälineiden hankinta; työvälineiden hankinnassa tulee huomioida pidemmän aikavälin tarpeet, kuten asiakassegmentointi, palveluohjaus, palvelukäytäntöjen määrittäminen, vaihtoehtoistarkastelut, väestöennusteet (ikä rakenne, asuinpaikat, työpaikat, harrastuspaikat jne), mittarit ja indikaattorit, toimialat ylittävä yhteistyö.

4.

IGT: JATKUVA KEHITTÄMINEN JA VAKIINNUTTAMINEN

Vaiheessa varmistetaan sote-tietopakettien jatkuvuus ja teknisen ympäristön ajantasaisena pysyminen. Tässä vaiheessa suunnitellaan

seuraava versio, joka voi sisältää uusia tietolähteitä, uusia kenttiä tai uutta kyvykkyyttä analytiikkaan ja raportointiin.

TEKNISEN TOTEUTUKSEN MUISTILISTA

- ✓ Olemassa olevien tietojärjestelmien kartoitus
- ✓ Toteutustavan valinta
- ✓ Tietojen tietoaaltaaseen purkamisen määrittely ja toteutus
- ✓ Tietojen poimimisen ja tietojen muokkaamisen määrittely ja toteutus
- ✓ Kustannusvastaavuustaulukoista johdettu kustannusten kohdistamisen määrittelyt ja toteutus
- ✓ Muut määrittelyt ja toteutukset (tietovaraston tietorakenne, raportointijärjestelmä, asiakkuudenhallintajärjestelmä)

Tietojen purkamisen yhteydessä tulee huolehtia siitä, että tietoaaltaaseen viedyillä tiedoilla on yksiselitteiset tunnistetiedot, jotta ne pystytään poimimaan sote-tietopakettien mukaista raportointia varten.

4.3 Vakiinnuttaminen: Sote-tietopaketit pysyväksi osaksi tiedolla johtamista

Muutoksen aikaansaamisessa keskeiseksi nousee se, miten voimme saada huomattavasti aiempaa kattavammin vertailtavaa tietoa sote-järjestelmän toiminnasta ja miten tuo tieto voidaan valjastaa tavoitteellisen johtamisen työkaluksi järjestelmän uudistamiseksi.

Sote-tietopakettien käytön vakiinnuttua tiedolla johtamista voidaan laajentaa järjestäjän näkökulmasta muihin oleellisiin tekijöihin. Raportoinnissa voidaan tarkastella esimerkiksi palvelurakennetta eli miten kustannukset ja palvelujen käyttö jakautuvat oman tuotannon, ostopalvelujen ja valinnanvapausjärjestelmään liittyvien rahoitusmuotojen kesken. Lisäksi tietopakettimalli mahdollistaa järjestäjän halutessa poikkitoiminnallisen eli maakuntien ja kuntien välisen yhteistyön analysoinnin. Raportointia voidaan hyödyntää myös suunnittelussa, budjetoinnissa ja palvelutarpeen ennakkoinnissa.

Tarvittavista tiedoista toimiviksi työpöytä näkymiksi

Sote-tietopakettien työpöytä näkymät ovat järjestäjän raportointityökalu tiedolla johtamista varten. Järjestäjä voi työpöytä näkymien avulla seurata, miten asetetut tavoitteet toteutuvat. Sote-tietopaketit mahdollistavat esimerkiksi maakunnan tuottajien ja alueellisten erojen analysoimisen sekä laadun ja vaikuttavuuden että kustannusten osalta. Tämä edesauttaa strategisten linjausten tekemistä maakuntatasolla. Tietopaketteihin

yhdistetty asiakastieto mahdollistaa myös seurannan asiakasryhmittäin, joka luo vahvan pohjan esimerkiksi budjetoinnille ja ennustamiselle, sekä tulevaisuudessa mahdollisesti myös tieteelliselle tutkimukselle.

Työpöytä näkymät ovat jatkossa yhteydessä tietotalteisiin ja/tai -varastoihin, joista voidaan automaattisesti hakea tietopaketti-kohtaista tietoa ennalta määriteltyihin visuaalisiin näkymiin. Sote-tietopakettirakenteen tarkoituksena ei ole rajoittaa maakuntien mahdollisuuksia seurata sosiaali- ja terveydenhuollon kuluja halutulla tavalla, joten työpöytä näkymät mahdollistavat myös näkymien räätälöinnin tai tiedon esittämisen taulukoissa ja viemisen esimerkiksi Exceliin. Sote-tietopakettien talous- ja toimintatietojen lisäksi muun ulkoisen datan, kuten väestötietojen tai laatu- ja vaikuttavuusmittausten, seuraaminen ja analysointi on mahdollista työpöytä näkymissä.

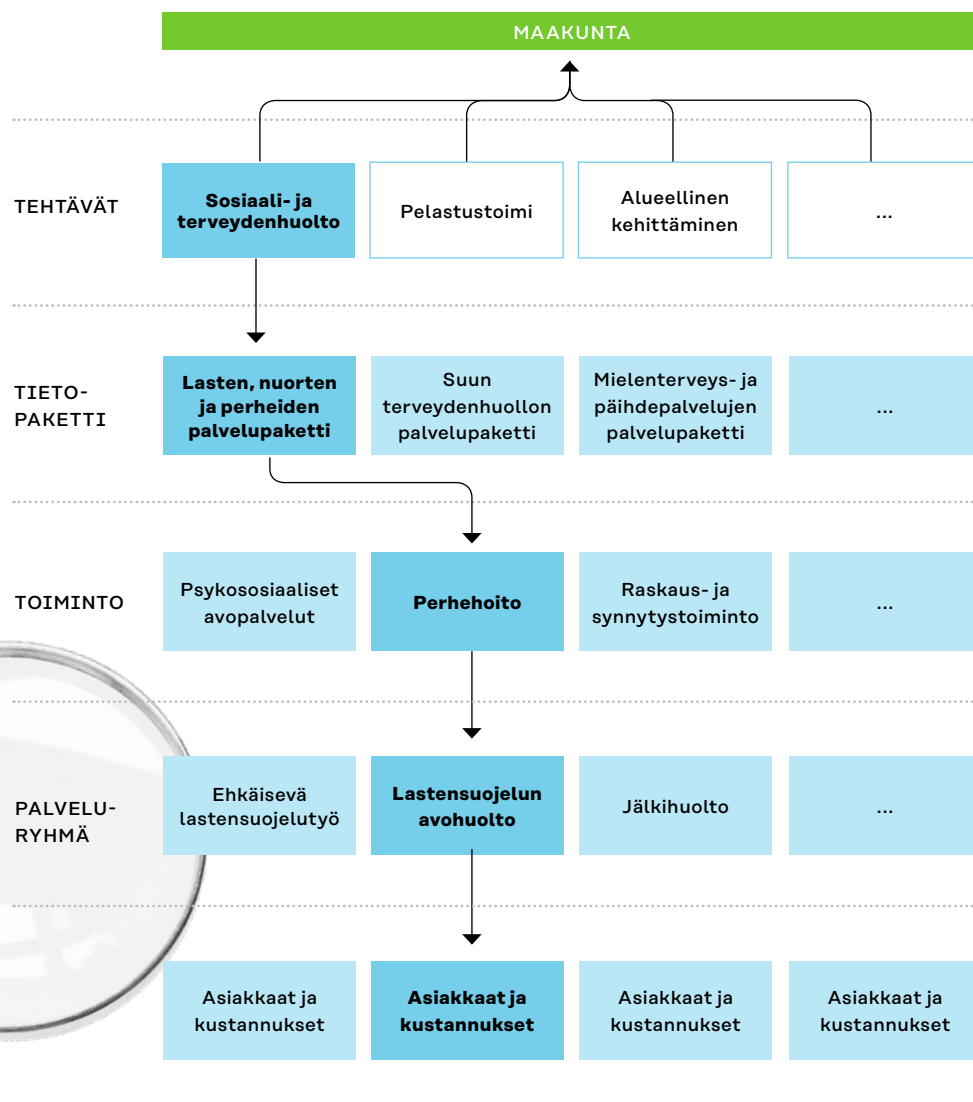
Työpöytä näkymien keskeisimpänä vaatimuksena on, että tarvittava tietopaketti-kohtainen talous- ja toimintatieto on saatavilla strukturoidussa muodossa tietotaltaista tai tietovarastoista. Tämän lisäksi työpöytä näkymien täysimääräinen hyödyntäminen vaatii, että henkilötunnustiedot ovat yhdistetty suoritason taloustietoon.

Hierarkkinen sote-tietopakettirakenne mahdollistaa sote-kustannuksiin porautumisen sote-tietopaketitatasolta aina suoritetasolle asti. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kustannuksia voidaan seurata sekä laaja-alaisesti sote-tietopaketitatasolla, mutta myös tätä tarkemmalla toimintotasolla, joka on yhtenäinen maakuntien kesken.

Vertailutiedon avulla voidaan esimerkiksi selvittää, kuinka suuremmat panostukset ikääntyneiden kotihoitoon voisivat vaikuttaa vanhustenhuollon kustannusrakenteeseen sekä ikääntyneiden hyvinvointiin.

**KUVA 18,
LÄPINÄKYVYYS
UUELLE TASO**

Tietopaketit mahdollistavat porautumisen maakunnan palvelukokonaisuuksiin ja niiden osiin.

Työpöytä näkymät rakennetaan siten, että porautuminen ylätasolta syvemmälle on mahdollista ja tiedon analysointi ja tarkastelu on selkeää.

Suoritteisiin yhdistetyt palveluyksikkötiedot ja henkilötunnukset mahdollistavat ns. ominaisuuksien, ulottuvuuksien tai suodattimien hyödyntämisen seurannassa ja raportoinnissa, jotta kustannuksia voidaan vertailla paremmin esimerkiksi eri väestörakenteisten maakuntien kesken.

Suoritetasoon yhdistetty asiakastieto mahdollistaa syvemmät analyysit, ennusteet ja skenaarioiden laatimiset. Vertailutiedon avulla voidaan esimerkiksi selvittää,

kuinka suuremmat panostukset ikääntyneiden kotihoitoon voisivat vaikuttaa vanhus-tenhuollon kustannusrakenteeseen sekä ikääntyneiden hyvinvointiin. Lisäksi diagnosiperusteiset skenaariomallit mahdollistavat parhaimpien tulosten selvittämisen sekä hyvinvoinnin että kustannustehokkuuden näkökulmista, esimerkiksi seurattaessa tiettyjen leikkauspotilaiden kuntoutusta.

Sote-tietopaketit tuovat seurattavuuden ja vertailtavuuden myötä uusia toimintamalleja edistää hyvinvointia ja parantaa kustannustehokkuutta maakunnissa sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

ESIMERKKEJÄ TYÖPÖYTÄNÄKYMISTÄ

Kansallisen tiedolla ohjauksen infrastruktuurin kehittyessä maakunnista tuotettua tietoa on mahdollista yhdistää, jolloin voidaan luoda sote-tietopaketeille maakuntien väliseen vertailuun työpöytä näkymät osana

dynaamista tiedolla ohjauksen tilannehuo- netta. Ohessa on esitetty kaksi esimerkkiä mahdollisista työpöytä näkymistä sekä näiden ominaisuuksista. Varsinaiset käyt- töön otettavat työpöytä näkymät saattavat erota merkittävästi esitetyistä.

**KUVA 19,
HAVAINNOLLIS-
TAVA ESIMERKKI
TYÖPÖYTÄNÄKY-
MÄN ETUSIVUSTA
JA OMINAISUUK-
SISTA**

- 1. Näkymän muokkaus:** Työpöytä näkymän yläosa toimii työkaluna, jonka kautta voi muuttaa näkymää valitsemalla seurattavan maakunnan sekä maakuntia vertailua varten. Myös porautuminen ja ajanjakso valitaan työkalusta. Tämän lisäksi voidaan valita mahdollinen jakaja, ryhmittelijä tai suodatint.
- 2. Avainluvut:** Avainluvut kuvaavat lyhyesti tarkasteltavan näkymän tärkeimpiä lukuja ja muutoksia.
- 3. Pääkuvaaja:** Pääkuvaajassa kuvataan keskeisintä työpöytä näkymällä tarkasteltavaa kehitystä. Etusivunäkymässä tämä kuvaisi sote-tietopakettien kustannusten kehitystä 12 kuukauden aikana. Kustannuksia voi myös tarkastella porautamalla tarkemmalle toiminto- tai palvelutasolle.
- 4. Hälytykset / poikkeamat:** Hälytykset ja poikkeamat ilmoittavat mikäli tiettyjä ennalta tai automaattisesti määriteltyjä hälytysrajoja tai viitearvoja ylitetään. Hälytyksissä voidaan esittää sekä kustannusten nousuja, mutta myös muutoksia laadussa ja vaikuttavuudessa.
- 5. Kustannusten jakauma:** sote-tietopakettien kustannusten osuuksia kokonaisuudesta voidaan selvittää esimerkiksi piirakkakuviolla.
- 6. Kuntien kustannukset:** Suhteelliset kustannukset kunnissa voidaan esittää esimerkiksi kartassa, jossa on huomioitu kuntien kokonaiskustannukset suhteessa asukasmäärään.

**KUVA 20,
HAVAINNOLLIS-
TAVA ESIMERKKI
TYÖPÖYTÄNÄKY-
MÄN ETUSIVUUSTA
JA OMINAISUUK-
SISTA**

TYÖPÖYTÄNÄKYMÄN MUISTILISTA

- ✓ Ohjauksessa ja päätöksenteossa tarvittavan tiedon määrittely
- ✓ Raportoinnin toteutus
- ✓ Käytettävyyden varmistaminen

4.4 Jatkokehittäminen

Sote-tietopaketit eivät välttämättä ole täysimääräisesti käytössä maakuntien aloittaessa toimintansa. **Ensi vaiheessa on olennaista saada tuotettua kokonaiskuva palvelutuotannosta. Osana tietopakettien käyttööntoa tulee hyväksyä osittaisratkaisut, tietojen vaiheittainen tarkentuminen ja tietomäärän vaiheittainen kasvu.**

- Tietopakettien käytön alkuvaiheessa toiminta- ja taloustiedot raportoidaan vuosittain. Jotta tietopakettiraportointi olisi ajantasaisempaa, tulisi tiedot raportoida tulevaisuudessa vähintään neljännesvuosittain, mahdollisesti kuukausittain.
- Alkuvaiheessa laskenta suoritetaan ns. ”ylhäältä alas” –laskennalla, jolloin ei kaikkia kustannus- ja toimintatietoja sidota henkilötunnukseen. Tällöin tietopakettien tietoa ei voida hyödyntää yhtä laajasti johtamisen ja päätöksenteon tukena, esimerkiksi asiakasryhmäkohtaisten palvelujen kehittämisessä. Raportointi keskittyy ensisijaisiin tietopaketteihin, kokonaiskustannuksiin ja asiakas-

määriin. Maakuntien välistä vertailua voidaan tehdä tietopakettitasolla. Tavoitteena on, että laskenta toteutetaan suoritekustannuslaskennan kautta ”alhaalta ylös”, jolloin kustannukset on kohdennettavissa asiakkaaseen. Tämä tosin tarkoittaa suoritekustannuslaskennan toteuttamista jokaisen tuottajan osalta ennen sote-tietopakettiraportointia. Kun tiedot on sidottu henkilötunnukseen, tietopakettien tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää monipuolisesti tiedon tarpeesta riippuen.

- Kustannuslaskenta tarkentuu kansallisten ohjeistusten myötä. Kustannukset kohdistetaan alkuvaiheessa toiminto- ja palveluryhmätasolle, jolloin todellisia asiakaskohtaisia kustannuksia ei saada raportoitua. Jatkossa kustannukset kohdistetaan asiakkaaseen keskimääräisen suoritekustannuksen kautta, mikä mahdollistaa asiakaskohtaisen kustannusten laskennan.
- Käytön alkuvaiheessa talous- ja toimintatietoihin ei saada yhdistettyä laatua, vaikuttavuutta tai uudistumiskykyä koskevia mittareita.

KUVA 21, MITÄ HYÖTYÄ TIETOPAKETEISTA ON?

- Kirjaamiskäytäntöjen yhtenäistäminen alkaa, kun kansalliset ohjeistukset ovat käytössä
- Tietojen automaattinen kerääminen yhteiseen tietoaaltaan on riippuvainen kansallisista ICT-ratkaisuista. Alkuvaiheessa talous- ja toimintatiedot saatetaan joutua poimimaan osittain manuaalisesti, mutta jatkossa tavoitteena on tiedon automaattinen poiminta tietoaaltaan.

Vakiinnuttaminen ei tapahdu hetkessä. Siten alueiden toimijoiden olisi syytä olla laajasti mukana jo tietopakettiraportoinnin suunnittelussa ja vaatimusmäärittelyssä. Uuden toimintamallin vakiinnuttaminen tarkoittaa käytännössä sovitusta käytännöistä kiinni pitämistä, jatkuvaa keskustelua ja oppimista sekä toimintamallin edelleen kehittämistä.

Testauksessa mukana olleet maakunnat korostavat erityisesti huolehtimista sote-tietopakettimallin yhtenäisestä kehittämisestä, jotta kansallisesti yhtenäinen ja vertailukelpoinen tiedon tuotanto pysyy mahdollisena. Tärkeä kehittämiskohde on hyvien toimintatapojen tunnistaminen ja levittäminen entistä tehokkaammin maakunnallisesti,

mutta myös kansallisesti. Tämä edellyttää työskentely- ja toimintatapakulttuurin muutosta tietojen jakamisen osalta entistä avoimemmaksi yli organisaatorajojen. Lisäksi on luotava jatkuvat toimintamallit tietojen ylläpidon suhteen.

4.5 Seuranta ja arviointi

Uuden toimintamallin vakiinnuttaminen edellyttää arviointia ja siinä esitettyjen havaintojen ja kehittämissuhteiden huomioon ottamista. Sote-tietopakettien käyttöönoton onnistumista arvioidaan maakunnan itsearviointina ja kansallisesti ulkopuolisen arvioijan toimesta. Maakunnan itsearviointi voi kohdistua muun muassa kirjauskäytäntöjen muutokseen. Oleellisten tietojen kirjaamisen pakollisuus, tarkastuslistaukset ja virheiden korjaamisvelvollisuus ovat olennaisia tekijöitä laadukkaana kirjaamisen aikaansaamiseksi. Kirjaamisen tasolle tulee asettaa mitattava tavoite; tavoitteen saavuttaminen edellyttää jatkuvaa laaduntarkkailua, koulutusta ja osaavaa työpanosta.

Käyttöönoton onnistumista voidaan arvioida vertailemalla asetettuja ja muutoksen aikana tarkistettuja tavoitteita käyttöönoton toteumaan.

KÄYTÖN VAKIINNUTTAMISEN MUISTILISTA

- ✓ Onko päätöksenteon tueksi tuotettavan tiedon laatu parantunut? Jos on, niin miten?
- ✓ Onko päätöksentekoprosessi avoimempi ja läpinäkyvämpi kuin ennen? Jos on, niin miten se ilmenee?
- ✓ Onko muutos vaikuttanut asiakkaisiin, prosesseihin, talouteen, kehittämiseen ja oppimiseen? Jos on, niin miten?
- ✓ Onko muutos osoitettavissa mittarien avulla? Jos on, niin mitkä nämä ovat?
- ✓ Onko muutoksen johtaminen toteutunut suunnitellusti? Mitä kannattaisi tehdä toisin?
- ✓ Mitä tulee erityisesti huomioida toimintamallin vakiinnuttamisessa ja edelleen kehittämisessä?
- ✓ Millaista lisäarvoa sote-tietopaketit ovat tuottaneet? Ja kenelle?
- ✓ Mitä hyötyä sote-tietopaketeista on ollut? Ja kenelle?

5 Jatkuva kehittäminen

5.1 Arviointi

Tässä luvussa kevään 2017 testausta ja mallin parissa tehtyä kehitystyötä arvioidaan kolmesta eri näkökulmasta

- miten tietopaketit toimivat ohjauksen ja johtamisen välineenä
- miten tietopakettien käyttöönotto suhteutuu sote- ja maakuntaudistukseen ja kansalliseen tietojohdamisen kehittämiseen
- miten tietopakettien testaukselle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet

TESTAUKSEN TAVOITTEET JA KOKEMUKSET

Testausvaiheen tavoitteena on ollut

- 1. tarkentaa sote-tietopakettien käsite- ja vaatimusmäärittelyjä.** Sote-tietopaketin sisältöihin sekä toimintaa ja taloutta koskevien tunnuslukujen laskentaan liittyvät määrittelyt ovat täsmentyneet. Myös tietojen kohdentamiseen ja yhdistämiseen liittyviä rakenteita ja hierarkioita on tarkennettu ja täydennetty testausvaiheen aikana. Suurin osa testausmaakunnista laati vastaavuustaulukot kaikista sote-tietopaketeista.
- 2. kehittää sote-tietopaketteja aiemmin määrittelemättömien tietopakettien ja mittareiden osalta.** Testauksen aikana laadittiin uutena matkapalvelujen ja lääkehuollon tietopakettien sisällöt. Kahden maakunnan tehtävänä oli arvioida tietopakettien laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskyky-mittareita. Mittareiden määrittäminen on vielä kesken, eikä laatu-, vaikuttavuus- ja uudistumiskyky-tietoja saada käyttöönoton alkuvaiheessa yhdistettyä talous- ja toimintatietoihin.

Sote-tietopakettien laatua, vaikuttavuutta ja uudistumista kuvaavat mittarien määrittelytyö jatkuu osana kansallista mittarien määrittelytyötä. Myöhemmin mittareiden avulla pystytään seuraamaan järjestettävien sosiaali- ja terveystietopalvelujen laatua ja vaikuttavuutta.

3. testata sote-tietopakettien toimivuutta maakuntien ohjauksessa.

Esimerkiksi Eksotessa sote-tietopaketit on jo kytketty osaksi tietojohdamisen mallia. Muissa testausmaakunnissa ollaan vasta rakentamassa tietojohdamisen ratkaisuja, jotka mahdollistavat vertailtavan tiedon aikaansaamisen. Ensimmäisessä vaiheessa tietopakettien käyttöönottoa on tarkoitus raportoida sosiaali- ja terveystietopalvelujen toiminta- ja taloustiedot. Talous- ja toimintatietojen kohdistamisperiaatteita on tarkennettu yhteisissä työryhmissä. Testauksen aikana on todettu, että yhtenäiset kirjaamiskäytännöt palvelujen käytöstä sekä kansalliset suositukset maakuntien tilikartasta ja kustannuslaskennan periaatteista ovat välttämättömät tiedon yhtenäisyyden ja vertailukelpoisuuden varmistamiseksi. Testauksen aikana on selvitetty muun muassa ostopalvelujen ja valinnanvapausjärjestelmään liittyvien rahoitusmuotojen käsittelyä (kapitaatiokorvaus, asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti) tietopaketeissa. Vielä ei ole täysin selvää mitä ja minkä tason tietoa yksityisen palveluntuottajan voidaan edellyttää raportoivan palvelujen järjestäjälle. Lisäksi testausvaiheessa on kartoitettu nykyiset tietojärjestelmät, ja kunnissa ja kuntayhtymissä on käsitys tietojärjestelmien ja toimintatapojen harmonisointiin tarvittavasta työmäärästä ja resursseista sekä siihen käytettävästä ajasta.

- 4. tuottaa kansallinen suunnitelma ja maakunnalliset suunnitelmat sote-tietopakettien käyttöönottoon.** Maakunnat ovat laatineet omat suunnitelmansa eli tiekarttansa tietopakettien käyttöönottoon. Nämä suunnitelmat on otettu huomioon tässä kansallisessa tiekartassa.

Alla olevaan taulukkoon on koottu testausmaakuntien tiekartoissa esitettyjä hyötyjä ja haasteita liittyen sote-tietopakettien käyttöönottoon ja hyödyntämiseen.

**TAULUKKO 2,
SOTE-TIETO-
PAKETTIEN
KEVÄÄN 2017
TESTAUS-
MAAKUNTIEN
HUOMIOT**

HYÖDYT	HAASTEET
<ul style="list-style-type: none"> Tietoja voidaan hyödyntää palveluverkon suunnittelussa ja palvelujen käytön seurannassa Tiedon avulla voidaan tarkastella terveyseroja alueellisesti ja kansallisesti Tiedon avulla voidaan ennakoita tulevia sote-palvelujen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia Raportointi muuttuu organisaatiolähtöisestä asiakaslähtöisemmäksi Tietovarantoa voidaan hyödyntää määrittäessä asiakasmaksuja, asiakasseteliä sekä henkilökohtaista budjettia Toimintatavat ja kirjaamiskäytännöt yhtenäistyvät Tietotuotannon yhteneväisyys hyödyttää sekä palvelun käyttäjiä että tuottajia Tiedolla johtaminen mahdollistuu hyvälaatuisen datan ja tilastotiedon avulla Työntekijöiden ymmärrys ja tietoisuus integroituneista palveluista, asiakkuusprosesseista ja kustannusten muodostumisesta on lisääntynyt Sote-tietopakettien avulla pystytään seuraamaan, kuinka sote-uudistuksen tavoitteet toteutuvat. 	<ul style="list-style-type: none"> Epäyhtenäiset kirjaamiskäytännöt vaikuttavat tietojen luotettavuuteen ja vertailukelpoisuuteen. Erityisesti sosiaalipuolella kirjaamiskäytännöt ovat vaihtelevia, eikä kaikkea toimintaa kirjata järjestelmiin. ICT-ympäristöt ovat hajanaisia ja yhtenäisen tiedon tuottaminen alueellisesti on haastavaa Sote-tietopakettiin tarvittavia tietoja ei saada kerättyä alkuvaiheessa automaattisesti Talous- ja toimintatietojen yhdistäminen henkilötunnukseen on haastavaa, eikä alkuvaiheessa saada raportoitua asiakaskohtaisia tietoja Kustannusten (erityisesti henkilöstökulujen) kohdistaminen palvelutasolle on työlästä, koska organisaatioiden kustannuspaikkarakanne ei vastaa sote-tietopakettien rakennetta. Lisäksi kustannuksia joudutaan kohdistamaan perustuen arvioon, millä voi olla vaikutusta tietojen luotettavuuteen. Asiantuntijat työskentelevät oman työn ohessa, mikä aiheuttaa haasteita aikataululle Yksityisten palveluntuottajien tietoja ei ole valmiina järjestelmissä Sote-tietopakettien omistajuudesta ja jatkorahoituksesta ei ole päätöstä Järjestämisen ja tuottamisvastuun välisen eron ymmärtäminen vie aikaa.

5.2 Sote-tietopakettien pilotoinnin ja testauksen opit ja havainnot

Sote-tietopakettimalli on kehittynyt testauksen aikana ja sen työn tuloksena monelta osin. Keväällä 2016 toteutetussa sote-tietopakettien pilotoinnissa tavoitteena oli konkretisoida tietopakettimallin tuottamaa tietoa, jotta mallin toimivuutta sote-palvelujen järjestäjän työkaluna voitiin arvioida. Pilotoinnin oppien perusteella voitiin todeta, että tietopaketit tukevat järjestäjän tehtäviä ja malli otettiin kiinteäksi osaksi sosiaali- ja terveysministeriön sote-valmistelua. Samalla päätettiin, että osana kansallista käyttöönottoa mallia tulisi testata vielä

maakunnallisella tasolla, jotta saataisiin kokonaiskuva siitä, mitä tietopakettien käyttöönotto edellyttää.

Kevään 2017 testaus on tuonut tärkeää tietoa siitä millaista osaamista ja resursseja tietopakettien käyttöönotto edellyttää. Samoin on korostunut se, että tietopaketit tulee integroida osaksi maakunnan muuta tiedolla johtamista. Testaus on myös tuottanut ensiarvoisen tärkeää tietoa maakuntien ja kuntien sote-palvelujen tiedontuotannon tasoista ja kehittämiskohteista ja tämän myötä syventänyt kevään 2016 pilotoinnin havainnot. Testaus on myös jäsentänyt käyttöönoton eri vaiheita, mikä auttaa kansallista käyttöönottoa.

**KUVA 22,
SOTE-TIETO-
PAKETTIEN
LISÄARVO KÄY-
TETTÄVYYDEN
NÄKÖKULMASTA**

SOTE-TIETOPAKETIT KANSALLISEN TASON OHJAUSTYÖKALUNA

- Tietopaketteja on mahdollista käyttää kansallisessa ohjauksessa; tunnistetaan ne toiminnot ja kustannukset, joihin ohjauksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- Sote -tietopaketit antavat mahdollisuuden maakuntien välisen vertailun lisäksi myös yhteistyöalueiden vertailuun, koska yhteistyö-alueisiin kuuluvien maakuntien tiedot voidaan helposti yhdistää
- Tietopaketteihin on mahdollisuus liittää myös Kelan rahoituksen piirissä olevat palvelut. Tietojen määrittely ja testaus on tehty jo lääkehuollon ja matkapalvelujen tietopakettissa.
- Sote-tietopaketitraportointiin voidaan yhdistää tietoa myös muista kuin sosiaali- ja terveystietopalveluista. Näin voidaan laajentaa näkökulmaa maakuntatasoiselle järjestäjälle. Mallin avulla pystytään tarkastelemaan esimerkiksi, millainen vaikutus kunnan panostuksella lasten ja nuorten ennaltaehkäisevään työhön, on lasten, nuorten ja perheiden tietopaketin kustannuksiin ja palvelujen käyttöön.

SOTE-TIETOPAKETTIMALLI MAAKUNNAN JÄRJESTÄJÄN OHJAUSTYÖKALUNA

- Sote-tietopakettien kehittämisen keskiössä on järjestäjän näkökulma. Järjestäjän tuloslaskelma ja tietopakettien kokonaiskustannukset täsmäävät, poislukien kohdentamattomiksi kustannuksiksi jäävät kustannuserät.
- Sote-tietopaketeissa on tarkastelussa mukana kaikki maakunnan järjestäjän vastuulla olevat eli maakunnan väestölle järjestetyt sote-palvelut ja niiden kustannukset rahoitusmallista riippumatta.
- Järjestäjä saa tietoa siitä, miten väestön saamat palvelut mkl. palveluohjaus, digitaaliset palvelut, ennaltaehkäisevät palvelut, avopalvelut ja raskaammat palvelut painottuvat verrattuna muihin maakuntiin.
- Raportointimalli tukee sote-integraatiota (ei pohjaudu perinteiseen jakoon perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoido ja sosiaalipalvelut)
- Raportointimalli on tuottaja- ja hallintomalliriippumaton. Se sallii maakunnalliset eroavaisuudet, innovaatiot sekä palvelujen ja rakenteiden muutoksen.

SOTE-TIETOPAKETIT JA MUUT HYÖDYNTÄMISNÄKÖKULMAT

- Asiakasohjaus on sisällytetty toiminnoiksi kaikkiin sote-tietopaketteihin. Tämä tekee asiakasohjauksen läpinäkyväksi ja vertailtavaksi. Suoritteiden sijaan asiakas on keskeinen tarkastelukohde.
- Valinnanvapauslainsäädännön mukaiset suoran valinnanvapauden palvelut ovat moduuleina vastaanottopalvelujen ja suun terveydenhuollon sisällä. Tämä mahdollistaa valinnanvapauden vaikutusten seuraamiseen maakuntien välillä vaikka valinnanvapausmallit olisivat erilaisia. Vertailtavuus säilyy myös maakunnan sisällä, vaikka valinnanvapaus laajenisi.
- Voidaan hyödyntää ennakoitaessa maakunnan väestön tulevien vuosien palvelutarpeita ja palveluvalikoiman muutostarpeita. Rakennemuutoksista ja niiden kustannusvaikutuksista voidaan tehdä erilaisia skenaarioita, joiden välillä voidaan tehdä strategisia valintoja.
- Toiminta-, kustannus- ja asiakasmääriä kuvaavan tiedon lisäksi tarkasteluun saadaan pakettikohtaiset laatu- ja vaikuttavuusmittarit (pakettikohtaisesti noin 20-30 mittaria). Näin pystytään myös näkemään millä rakenteilla ja kustannuksilla laatutaso on saatu aikaan.

5.3 Toimenpidesuosituksset

Sote-tietopakettien käyttöönotto ja niiden hyödyntäminen sosiaali- ja terveyspalvelujen ohjauksessa ja johtamisessa edellyttää, että

1.

tiedolla johtamisen merkitys ja tiedon hyödyntäminen korostuvat maakuntien johtamisessa. Sote-tietopaketit toimivat yhtenä tiedolla johtamisen välineenä.

- Tietopaketit tulee kiinnittää maakunnan muuhun kehittämiseen. Sote-tietopakettien käyttöönottoa ei voi suunnitella erillisenä toimintona vaan suunnittelu on yhdistettävä maakunnan muuhun kansalliseen ja alueelliseen kehittämiseen, esimerkiksi tietojohdamisen kehittämiseen, sekä sote- ja maakuntauudistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin.
- Testauksen perusteella tietojen kerääminen nykyisistä järjestelmistä ja nykyisillä ratkaisuilla tulee olemaan työlästä. Tietojen keräämisen tueksi asiakas- ja potilastietojärjestelmien helppokäyttöisyyttä tulee kehittää, jotta tieto on helposti ja yhteneväisesti kirjattavissa kaikista sote-palveluista. Lisäksi tiedon jalostamisen ja analysoinnin tueksi tarvitaan tehokkaat järjestelmät tukemaan tietoltaasta saatavan tiedon poimintaa ja käsittelyä. Sote-tietopakettien tekninen toteutus riippuu kansallisesta kehittämisestä ja tehtävistä linjauksista.
- Toimintatapojen ja kirjauskäytäntöjen muutoksessa tarvitaan vahvaa ohjausta ja yhteistyötä, jotta saadaan edellytykset tietotekniselle integroinnille, harmonisoinnille ja päästään yhteismitalliseen raportointiin ja analytiikkaan.

2.

sote-tietopaketeille tulee määrittää **omistaja**, joka hallinnoi, kehittää ja säätelee tietopakettien määrittämiä sekä varmistaa tietojen vertailukelpoisuuden. Sote-tietopakettien käyttöönotto vaatii sekä kansallisen ohjaavan tahon että maakuntien sitoutumisen tietopakettien käyttöönottoon ja käyttöönoton suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan järjestämisen maakunnissa. Kun sote-tietopakettien käyttö vakiintuu, tietopaketeista tulee pysyvä osa maakunnan ohjaus- ja raportointikäytänteitä. Tietopakettien määrittelyt ja linjaukset tulee tehdä jatkossakin kansallisella tasolla ja maakunnan tehtävänä on varmistaa, että määrittelyjä noudatetaan. Yhtenäisillä linjauksilla varmistetaan tiedon vertailukelpoisuus myös jatkossa.

3.

erityisesti käyttöönoton aikana ja myöhemminkin maakunnille tarjotaan foorumi, jossa maakunnat voivat esittää ehdotuksia ja kysymyksiä esimerkiksi tiedolla johtamiseen ja sote-tietopakettien määrittelyihin ja kohdistukseen liittyen. **Vuorovaikutus ja yhteistyö** maakuntien välillä on ehdottoman tärkeää kokemusten ja hyvien käytäntöjen jakamisessa. Tämä edellyttää työskentely- ja toimintatapakulttuurin muutosta tietojen jakamisen osalta entistä avoimemmaksi yli organisaatorajojen. Maakunnat korostavat erityisesti huolehtimista sote-tietopakettille yhtenäisestä kehittämisestä, jotta kansallisesti yhtenäinen ja vertailukelpoinen tiedon tuotanto pysyy mahdollisena.

4.

tietopakettien käyttöönottoa ja jatkokehitystä **rahoitetaan**. Omistajuuden lisäksi puuttuu toistaiseksi päätös myös tietopakettien käyttöönoton rahoittamisesta. Sote-tietopakettien käyttöönotto vaatii nykyisiltä kunnilta päätöksen resursoinnista sekä rahoituspäätöksen ministeriön taholta. Testausvaiheessa esiin tulleet kirjaamispuutteet, tarpeet organisaatiomuutoksille ja tietojärjestelmien kehittämistoimenpiteet vaativat päätöksiä nykyisissä organisaatioissa eli kunnissa ja kuntayhtymissä.

5.

käyttöönotolle on varattu riittävästi aikaa ja resursseja. Tämä edellyttää paitsi rahoitusta myös osaavien henkilöiden sitoutumista tehtävään ja perusteellista käyttöönoton suunnittelua. Tuotettavan tiedon hyödyntämiseen tarvitaan myös osaamista: tiedon hyödyntäjien kouluttaminen on yhtä tärkeää kuin tiedon kirjaajien kouluttaminen, jotta sote-tietopakettien tuottamasta hyödystä pystytään tekemään oikeita johtopäätöksiä.

5.4 Visio huomisen sotesta

Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä on rakennettu tukemaan ihmisten omaa kykyä ja halua ylläpitää terveyttä ja hyvinvointia.

Jotta sote-järjestelmä voi toimia vaikuttavasti, laadukkaasti ja asiakaslähtöisesti, sen oletusasetuksena on ennakoivuus. Siksi tuleva maakunnallinen järjestäjä tarvitsee tietoa päätöksenteon tueksi, että sote-järjestelmässä pystytään tunnistamaan ja ennakoimaan yhteiskunnan muutoksia ja reagoimaan niihin.

Sote-tietopaketit tuovat vertailukelpoista ja läpinäkyvää tietoa päätöksenteon tueksi sekä kansallisesti että alueellisesti. Tämä tieto auttaa maakunnallista järjestäjää alueensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja paremman tiedon avulla sote-järjestelmästä pystytään rakentamaan kustannustehokas. Ajantasainen ja tarkoituksenmukainen tieto palvelujen toiminnasta mahdollistaa taloudellisten voimavarojen ja henkilöstön ohjauksen tarkoituksenmukaisesti kulloisenkin tarpeen mukaan.

Keskeiset käsitteet

**TAULUKKO 3,
KESKEISET
KÄSITTEET**

KÄSITE	MÄÄRITELMÄ
Asiakas	Asiakkaalla tarkoitetaan maakunnan asukkaita ja muita henkilöitä, joille maakunnan on lakiin perustuen järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Palvelut ja niihin liittyvät toiminta- ja taloustiedot ovat kohdistettavissa henkilötunnukseen, mikä mahdollistaa asiakas- ja asiakasryhmäkohtaisen palvelujen analysoinnin, suunnittelun ja ennustamisen.
Järjestäjä	Viranomaistaho, jolla on oikeudellinen vastuu siitä, että lailla säädetyt palvelut ja veloitteet tulevat säännösten mukaan hoidetuiksi. 1.1.2020 lähtien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu siirtyy maakunnille
Moduuli	Tietopakettien toiminto- ja palveluryhmätasot ovat moduuleja, joiden sisältö, eli palvelukuvaus ja laskentaperiaatteet, on määritelty samanlaiseksi ja ovat siten maakuntien välillä vertailukelpoisia.
Oman toiminnan ulkopuolelta hankitut palvelut	Palvelut, jotka hankitaan oman organisaation ulkopuolelta. Hankittavat palvelut ja niistä maksettava korvaus perustuvat ostopalvelusopimukseen (mkl. asiakasseteli, henkilökohtainen budjetti)
Palveluryhmä	Sote-tietopakettien alin ryhmittelyn moduulitaso. Ryhmittelee saman tyyppiset palvelut kokonaisuuksiksi.
Sote-tietopaketit	Sote-tietopaketit ovat uusi, kansallisesti käyttöön otettava sosiaali- ja terveydenhuollon raportointi- ja ohjausmalli, joka mahdollistaa maakuntien välisen vertailun. Niillä kuvataan erityisesti maakunnallisen järjestäjän onnistumista sote-palvelujen hankinnassa maakunnan väestölle sekä näiden kustannusten hallintaa.
Sote-tietopakettien hierarkisuus	Sote-tietopakettien rakenne, jossa määritellään toiminto- ja palveluryhmien (moduulien) ensisijainen ryhmittely siten, että tietopaketit ovat maakunnittain vertailukelpoisia.
Sote-tietopakettien käsikirja	Sote-tietopakettien käyttöönottoa tukeva käsikirja, jossa on kuvattu yksityiskohtaiset määrittelyt tietopakettien laskentaan.
Sote-tietopakettien modulaarisuus	Sote-tietopakettien rakenne muodostuu samojen periaatteiden mukaan muodostetuista moduuleista (toiminnoista ja palveluryhmistä).
Suorite	Suoritteella tarkoitetaan yksittäistä hoito- tai palvelutapautumaa, joita karkeimmillaan tarvitaan tietopakettien talous- ja toimintatietojen yhdistämiseksi ja jotka jatkossa kytketään henkilötunnukseen. Sote-tietopaketit eivät määrittele suoritteiden tuotantotapaa.

KÄSITE	MÄÄRITELMÄ
Tiedolla johtaminen	Toiminnan ohjaus ja päätöksenteko, joka perustuu olemassa olevaan tietoon.
Tiekartta Sote-tietopakettien käyttöönnottoon	Tämä dokumentti, jonka tehtävänä on kuvata miten sote-tietopakettit otetaan kansalliseen käyttöön.
Tietoallas tai -varasto	Paikka, jossa säilytetään sote-tietopakettien toiminta- ja taloustietoja. Tietoaltaaseen kerätään tieto eri järjestelmistä siinä muodossa kuin se on lähdejärjestelmissä. Tietovarastossa tieto on tarkkaan määriteltyä ja rakenteista. Tietoaltaassa tai -varastossa olevia tietoja yhdistelemällä saadaan sosiaali- ja terveyspalvelujen ohjauksessa ja johtamisessa tarvittavaa tietoa.
Toiminto	Sote-tietopakettien keskimäinen moduulitaso. Toimintotaso luokittelee palveluryhmiä vertailtaviksi kokonaisuuksiksi.
Tuottaja	Maakunnan liikelaitos, osakeyhtiö ja muu yhtiö, yhteisö, yhdistys, osuuskunta, säätiö ja itsenäinen ammatinharjoittaja ja muu taho, joka tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluja asiakkaille.
Vastaavuustaulukko	Sote-tietopaketteihin sisältyvien palvelujen toiminta- ja taloustietojen sekä tietolähteiden kuvaus.

SITRA

SITRAN SELVITYKSIÄ 125

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

ISBN 978-952-347-010-1 (PDF) www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11-13
PL 160
00181 Helsinki
P. +358 294 619 991
 @SitraFund